

**TÜRKİYE'DE ÇAĞDAŞ HALK
SAĞLIĞININ GELİŞME SÜRECİNDE
HACETTEPE ETKİSİ**

**Prof. Dr.
Nazmi Bilir**

**Prof. Dr.
Zafer Öztekin**

Ankara, 2021

Türkiye’de Çağdaş Halk Sağlığının Gelişme Sürecinde
HACETTEPE ETKİSİ

Prof. Dr. Nazmi Bilir
Prof. Dr. Zafer Öztekin

İletişim:

nazmi.bilir@gmail.com

zoztek@hotmail.com

bgtasarimbasmantanitimetkinlikleri
Digital baskı, Ankara, 2021

Önsöz	5
Türkiye’de Halk Sağlığının Kısa Tarihçesi	9
Hijyen ve koruyucu hekimlik dönemi	
Hıfzıssıhha Okulu ve halk sağlığı	
Hacettepe ve sonrası	
Hacettepe’nin Etkileri/Hacettepe’de Halk Sağlığının İlk 50 Yılı	19
Hacettepe Üniversitesinin kısa tarihçesi	
Hacettepenin logo ve sembolleri	
Toplum Hekimliğinin kuruluşunu Nusret Fişek anlatıyor	
Tıp eğitiminde halk sağlığının rolü / Hacettepe etkisi	
Tıp dışı okullarda halk sağlığı eğitiminde Hacettepe etkisi	
Eğitim ve araştırma bölgelerinin geliştirilmesinde Hacettepe etkisi	
Uzmanlık eğitiminde Hacettepe etkisi	
Halk sağlığında mezuniyet sonrası eğitimlerin (YL, doktora) başlaması	
Epidemiyolojide Hacettepe etkisi	
Aile planlamasında Hacettepe etkisi	
İş sağlığı ve güvenliğinde Hacettepe etkisi	
Çevre hekimliğinde Hacettepe etkisi	

Sağlık yönetiminde Hacettepe etkisi / Bölge sağlık yönetimi

Sağlık Bakanlığında Hacettepe etkisi

Sağlık hizmetlerinde Hacettepe etkisi

Afet yönetiminde Hacettepe etkisi

Diğer tıp fakültelerinin kurulmasında Hacettepe etkisi

Türk Tabipleri Birliğinde Hacettepe etkisi

Vakıf ve dernek çalışmalarında Hacettepe etkisi

Uluslararası kuruluşlarla ilişkiler

Halk Sağlığı Enstitüsü 191

Üniversite Rektörlerinin

Halk Sağlığına Bakışları ve Katkıları 217

Sonsöz 233

Kaynaklar 237

ÖNSÖZ

Kişiler olayları yaşarken çoğu zaman o olayların geleceğe ışık tutabilecek tarihi değerler olduğunun farkında olmuyor. Gün geliyor, geçmişte yaşanılanların yalnızca birer anı değil sonraki kuşaklar için geleceğin şekillendirilmesinde kullanılacak paha biçilmez deneyimler olduğu görülüyor. O nedenle, kişilerin anılarını ve deneyimlerini yazarak sonraki kuşaklara aktarmaları bir sorumluluktur. Bu kitap ülkemizde halk sağlığı biliminin ve uzmanlık eğitiminin kuruluşuna tanıklık yapmış yazarlarca bu sorumluluk duygusuyla yazıldı.

Bu kitabı yazanlar Hacettepe Üniversitesinde halk sağlığının ilk 50 yılında öğrenci, asistan, uzman, öğretim üyesi ve yönetici olarak görev almış, bu kurumun içinde yoğurulmuş, Hacettepe ilkelerini sindirmiş ve bu ilkeleri yurt içinde ve dışında yayma çabasında olmuş kişilerdir. Yani, Hacettepe'deki halk sağlığının ilk 50 yılının birincil tanıklarındır.

Kitabın yazarları, Hacettepe Üniversitesinin ülkemizde halk sağlığı eğitimi, uzmanlığı ve biliminin gelişmesine yaptığı çok değerli katkıları gururla anmak yanında bu katkıların daha fazla olmasının önündeki zorlukları ve kaçırılan bazı fırsatları da hüzün verici talihsizlikler olarak anmaktadır. Özellikle Halk Sağlığı Enstitüsü konusundaki fırsatlar yeterince anlaşılıp değerlendirilebilseydi, bugün üniversitelerdeki halk

sağlığı eğitimleri ve uygulamaları tıp ve diğer bazı fakülteler içindeki dar kalıplardan sıyrılıp daha bağımsız, güçlü ve gelişmeye açık bir durumda olabilirdi; tıpkı Harvard, Johns Hopkins, Stanford, Toronto, Oxford, Londra, Karolinska, Zagreb halk sağlığı okulları gibi dünyaca saygın bir konuma gelinebilirdi.

Bu umut devam etmektedir. Çünkü Hacettepe ile başlayan ışık bütün ülkeye yayıldı, çoğaldı, büyüdü, daha da parladı, güçlü bir yumağa dönüştü. Böylesine güçlenen halk sağlığı kadrosu, özlenen hedeflerin gerçekleşmesi için en önemli umudumuzdur. Kitabımızın bu umudu yeşertmesine vesile olmasını diliyoruz.

Hacettepe Üniversitesi ve bu Üniversite içinde halk sağlığı çalışmaları hakkında birçok kitap, rapor, bildiri, makale yayınlandı. Ülkemizde halk sağlığı biliminin beşiği olan Hacettepede olup bitenleri okuyucuların çoğu zaten bilmektedir. Bu kitapta bilinenleri tekrar etmek yerine daha az dikkat çeken ama bizim açımızdan önemli bazı ayrıntıları dile getirmeyi arzuladık. Amacımız yanlış anlamalara yol açabilecek ifadelerden kaçınarak yaşantıları olabildiğince tarafsız yorumlamaktır.

Okuduklarınızın bir kısmını Hacettepenin etkisi değil kişisel anılar ve çabalar olarak değerlendirebilirsiniz. Ancak, unutmayın ki bizim ve bütün Hacettepelilerin kariyerleri Hacettepe kültürü ile yoğrulmuştur. Bir

Hacettepe'nin yaptığı her şey Hacettepe ekolünün ürünüdür.

Kitabın hazırlanmasında anılarını aktararak, eleştirilerini ve görüşlerini belirterek bu eserin ortaya çıkmasına katkı veren bütün dostlarımıza teşekkür ederiz.

Geldik, Gördük,

Öğrendik, Öğrettik,

Üzüldük, Sevindik,

Övündük.... ve Yazdık

Bizden öncekilere saygılar, sonrakilere sevgiler...

Prof. Dr. Nazmi Bilir

Prof. Dr. Zafer Öztekin

Türkiye’de Halk Sağlığının Kısa Tarihçesi

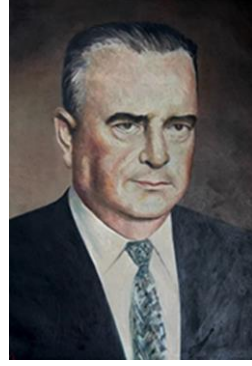
Hijyen ve koruyucu hekimlik dönemi

Ülkemizde modern tıp eğitimi 1827 yılında başladı; 1898 yılında kurulan Gülhane Askeri Tıp Akademisinde hıfzıssıhha (hijyen) dersleri verilmekteydi (Kılıç 2014); Osmanlı İmparatorluğunun son yıllarında aşı üretimleri ve uygulamaları başlamıştı; karantina idaresi için yetiştirilmiş uzman hekimler bulaşıcı hastalıklarla mücadele ediyorlardı; memleket tabipleri pek çok halk sağlığı uygulamalarını yapıyorlardı.

Ancak, Türkiye’de halk sağlığının bir bilim alanı olarak kuruluşunu 1933 yılındaki üniversite reformuna dayandırmak yanlış olmayacaktır. 1933 yılında İstanbul Darülfünunu kapatılarak yerine “İstanbul Üniversitesi” kurulduğunda Tıp Fakültesi de “İstanbul Tıp Fakültesi” adı altında eğitim vermeye başladı. Ord. Prof. Dr. Julius Hirsch (1892-1963), 15 Ekim 1933 tarihinde İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesine “**hijyen**” profesörü olarak atandı. Böylece, Cumhuriyet döneminde ilk kez akademik ortamda hijyen eğitimi başlamış oldu. Aynı kürsüde Dr. Muhiddin Erel (1889-1986) hijyen doçenti olarak çalışmaktaydı ve Dr. Hirsch Türkiye’den ayrılınca 1948 yılında profesörlük kadrosuna atandı. Hirsch ve Erel tarafından yazılıp 1935 ve 1940 yıllarında basılan Hıfzıssıhha Ders Notları uzun süre hekimlerin eğitiminde kullanıldı (Özcan, 2018). Bu kürsünün kurulup geliştirilmesinde Julius Hirsch ve Muhittin Erel yanısıra Hugo Braun, Zeki Ragıp Yalın, Sıtkı Velicangil hocaları da minnetle anmak gerekir (Çöl 2018). Hirsch ve aslen bakteriyolog olan Braun, Hitler yönetiminden kaçarak ülkemize gelmişlerdi (Öztek 2017).

Prof. Dr. Julius Hirsh

Prof. Dr. Muhittin Erel

1928 yılında çıkarılan 1219 sayılı Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarz-ı İcrasına Dair Kanuna dayanılarak 1929 yılında ilk tıpta uzmanlık tüzüğü çıkarıldı. Bu tüzükte tıpta uzmanlık dalları üç grupta ele alınıyordu: Seririyat (klinik), Laboratuvar ve Hıfzıssıhha. **Hıfzıssıhha** uzmanlık dalı 4 yıllık bir eğitim olarak belirlenmişti ve bakteriyoloji, parazitoloji, hıfzıssıhha laboratuvarı ile intaniye kliniği rotasyonlarından oluşuyordu (Özcan, 2018).

Cumhuriyet döneminde ilk kez çıkarılan Tıpta Uzmanlık Tüzüğünde hijyen adıyla bir uzmanlık dalı yoktu; bu dal ilk kez 1947 yılında tüzüğe “hijyen” şeklinde eklendi; 1956 yılında çıkarılan tüzükte hijyen uzmanlığı 3 yıllık bir eğitim olarak tanımlandı; 1961 yılında Tüzükten çıkarıldı; 1973 yılında “**hijyen ve koruyucu hekimlik**” olarak yeniden eklendi; 1983 yılında tekrar çıkarıldı. Bu arada, tıpta uzmanlık tüzüğüne “**askeri hijyen**” adıyla bir uzmanlık dalı da eklenmiş, sonra çıkarılmıştır (İzgi ve Çoban 2014). Kısaca,

Cumhuriyetten sonra farklı adlar altında bir uzmanlık dalı olarak ele alınan hijyen 1983 yılından buyana Tüzükte yer almamaktadır.

İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi yanı sıra 1945 yılında açılan Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, 1955 yılında kurulan Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi ve 1969 yılında kurulan Dicle Üniversitesi Tıp Fakültelerinde de Hijyen ve Koruyucu Hekimlik kürsüleri açıldı. 1963 yılında açılan Hacettepe Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesinin eğitim programında hijyen adlı ders yoktu, öğrencilere toplum hekimliği dersleri anlatılıyordu. O dönemdeki tıp eğitimi modeline göre her kürsü, kendi eğitimlerini diğer kürsülerden bağımsız olarak planlayıp yürütürlerdi. Hijyen ve koruyucu hekimlik kürsülerinde özellikle kişisel hijyen ve çevre sağlığı ağırlıklı kuramsal eğitimler yapılıyordu. Sonraki yıllarda bu konulara epidemiyoloji, salgın kontrolü, iş sağlığı gibi konular da eklendi. Dersler, o dönemde bütün tıp fakültelerinde diğer tıp konularından bağımsız olarak yürütülüyordu. Bu eğitimleri Ankara Üniversitesinde yürüten Zeki Faik Ural, Fikret Gökay, Sevim Yumuturuğ, Türkan Sungur, Arslan Tunçbilek ve Ege Üniversitesinde yürüten Muhittin Erel, Mehmet Tokgöz, Fethi Doğan hocaları şükranla anmak gerekir (Çöl, 2018).

Ülkemizde hijyen ağırlıklı eğitim anlayışından çağdaş halk sağlığı anlayışına geçişte üç dönemeç önemlidir:

1. 1958 yılında Hıfzıssıhha Okulunda halk sağlığı kursu ve uzmanlık eğitimlerinin başlaması;
2. 1963 yılında Hacettepe Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesinin kurulması;
3. 1982 yılında Yüksek Öğretim Kurulu tarafından bütün fakültelerde "halk sağlığı" anabilim dallarının kurulması

ve hijyen ve koruyucu hekimlik kürsülerinin kapatılması.

Halk sağlığı eğitimi veren kurumlarda tabela ve içerik konusundaki karışıklık başka ülkeler için de geçerlidir. Bazı kurumlarda Halk Sağlığı (Public Health), bazılarında Toplum Hekimliği (Community Medicine) kimilerinde de Aile Hekimliği (Family Medicine) adı ile yer almaktadır. İşte bazı rnekler:

- Harvard School of Public Health
- University of Washington School of Public Health and Community Medicine
- The George Washington University School of Public Health and Health Services
- The University of North Carolina at Chapel Hill Gillings School of Global Public Health
- London School of Hygiene and Tropical Medicine
- Hanoi University of Medicine Faculty of Public Health
- University of Birmingham School of Health and Population Sciences
- University of Cape Town School of Public Health and Family Medicine
- Berlin University Institute of Hygiene
- **Erasmus School of Health Policy & Management, Rotterdam**

Hıfzısıhha Okulu ve halk sağlığı

1928 yılında kurulup 1933 yılında resmen faaliyete başlayan Merkez Hıfzısıhha Müessesesi 1936 yılında çıkarılan bir kanunla iki farklı birime ayrılıyordu: (1) Hıfzısıhha Enstitüsü; (2) Hıfzısıhha Mektebi (Okulu).

Enstitünün görevleri aşı, serum ve bazı ilaçları üretmek, ilaç ve gıdaların laboratuvar analizlerini yapmaktır. Hıfzıssıhha Mektebinin görevi ise sağlık personelinin genel ve sosyal hıfzıssıhha (sosyal hijyen) eğitimlerini yürütmektir. Mektebin ilk müdürü ABD’li Dr. Ralph K. Collins’dır. Onun döneminde okulda bir yandan halk sağlığı eğitimi verilirken diğer yandan Rockefeller Vakfından sağlanan burslarla 44 kişi halk sağlığı eğitimi görmek üzere yurtdışına (ABD, İngiltere ve İtalya) gönderilmiştir. Gönderilen 44 kişiden 33’ü eğitimlerini tamamlamışlardır (Özcan 2018). *(Bu kişilerin aldıkları eğitimler ve dönüşlerinde çalıştıkları birimler hakkında bilgi yoktur.)* Hıfzıssıhha Mektebinin binası 1946-1953 yılları arasında yeni kurulan Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesine verilmiş ve bu dönemde halk sağlığı eğitimi aksamıştır.

1958 yılında Doç. Dr. Nusret Fişek Hıfzıssıhha Okulu Müdürü olarak atanır. İlk yaptığı işlerden biri, İngiltere, Fransa, Almanya, İsveç, Danimarka ve Yugoslavya’daki halk sağlığı okullarını ziyaret ederek incelemek olur. Daha sonra Hıfzıssıhha Okulunda ilk kez olmak üzere “**halk sağlığı**” konusunda 8 aylık bir kurs başlatır. Bütün illere gönderilen bir duyuru ile kurs hakkında bilgi verilir ve istekli hekimlerin başvurması istenir. Kursu yurt dışından öğretim üyeleri davet edilir. Kurs programında İngilizce öğretimi de vardır. Kursiyerlerden bazıları ABD ve İngiltere’ye ileri eğitime gönderilir; amaç bu kişilerin dönüşlerinde üniversitelerde öğretim üyesi olmalarıdır. Nitekim bu gruptakilerden Orhan Köksal, Nevres Baykan, İsmail Topuzoğlu, Azmi Arı, Muzaffer Akyol, Rahmi Dirican, Özdemir Gülesen, Cahit Erkan, Yaşar Heperkan dönüşlerinde üniversitelerde ve Hıfzıssıhha Mektebinde görev alırlar (Öztek 1992).

Hıfzıssıhha Okulu Önünde Nusret Fişek ve Bir Grup Kursiyer

(Ali Eren Doğan - Bir insan bir kurum Türkiye'de koruyucu sağlığın öncü kurumu Hıfzıssıhha Okulu ve Nusret H. Fişek (1958-1965) adlı kitaptan)

Söz konusu kursların yürütüldüğü tarihte halk sağlığı henüz bir uzmanlık dalı olarak tanımlanmamıştı. 6 Eylül 1962 tarihinde yayımlanan yeni tüzükte, koruyucu tababet uzmanlığı başlığı altında yer alan 6 uzmanlık dalından ikisi, 4 yıllık **Koruyucu Tababet ve Hijyen** ile 20 aylık **Halk Sağlığı** uzmanlıklarıdır (Özcan, 2018). Böylece halk sağlığı uzmanlığı resmi bir statü kazanmış oldu. Tüzükte halk sağlığı uzmanlığının yer alması Dr. Nusret Fişek sayesinde olmuştur. Başka bir anlatımla, Hıfzıssıhha Okulunda yürütülen kurslar 20

aylık bir uzmanlık eğitimine dönüştürüldü ve ülkemizdeki ilk halk sağlığı uzmanları bu programlardan mezun edildi.

Burada akıl karıştıran bir husus vardır: Tıpta Uzmanlık Tüzüğünde adı “**halk sağlığı**” olarak belirtilmesine karşın, 1962 yılında yayımlanan ilgili yönetmelikte “**toplum sağlığı**” uzmanlığının eğitim programı yer almaktadır. Oysa uzmanlığın adı “halk sağlığı”dır ve ülkemizde bu dalda uzman olanların belgelerinde halk sağlığından başka bir ad hiçbir zaman kullanılmamıştır.

Tanımlanan eğitim programında epidemiyoloji, bioistatistik, sağlık mühendisliği, sağlık eğitimi, sağlık idaresi, malaryoloji, iş hekimliği, ana ve çocuk sağlığı, okul hekimliği, spor hekimliği, tüberküloz mücadelesi, hastane idaresi ve ruh sağlığı konuları yer almaktadır (İzgi ve Çoban 2014).

Hacettepe ve sonrası

Ülkemizde “koruyucu hekimlik ve hijyen” döneminin sona ermesinde asıl dönemeç 1963 yılında açılan Hacettepe Tıp ve Sağlık Bilimleri fakültesinde “**Toplum Hekimliği Enstitüsü**” içinde “**Toplum Hekimliği**” (Halk Sağlığı) eğitiminin başlamasıdır.

1982 yılında yayınlanan Tıpta Uzmanlık Tüzüğünde, Halk Sağlığı Anabilim Dalı tanımlanmış ve bütün üniversitelerde “Hijyen”, “Hijyen ve Koruyucu Hekimlik”, “Toplum Sağlığı”, “Toplum Hekimliği” gibi farklı adlarla eğitim verilen anabilim dalları “Halk Sağlığı Anabilim Dalı” adı altında birleştirilmiştir. Böylece, 1982 yılından buyana ülkemizdeki bütün tıp fakültelerinde ve sağlıkla ilgili diğer eğitim kurumlarında bu dalın ortak adı “halk sağlığı” olmuştur.

Hacettepe'nin Etkileri
Hacettepede Halk
Sağlığının İlk 50 Yılı

Hacettepe Üniversitesinin kısa tarihçesi

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu 1923 yılında ülkede sadece 554 hekim vardı. Bu sayı 1935 yılında 1625'e, 1960 yılında ise 8214'e yükselmişti. Cumhuriyetin ilk yıllarında ülkede yaklaşık 10 bin kişiye karşılık yalnızca 1 hekim varken 1960 yılında bu sayı 3500 kişiye bir hekim düzeyinde idi. Bu nedenle ülkede hekim sayısının artırılması sağlık alanındaki başlıca politikalardan birisi durumundaydı (Eren ve Tanrıtanır 1998).

İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi uzun yıllar ülkenin tek tıp fakültesi olarak çok sayıda hekim mezun etti, çeşitli dallarda uzman hekimler yetiştirdi, araştırmalar yaptı, bilgi üretti. Türkiye'de ikinci Tıp Fakültesi 1945 yılında Ankara'da Cebeci Hastanesinde eğitime başladı, 1945 yılında Ankara Üniversitesinin kurulması sonucunda Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi adını aldı. İzmir'de 1955 yılında Ege Üniversitesinin kurulması ile birlikte ülkenin üçüncü Tıp Fakültesi de Ege Üniversitesi bünyesinde kuruldu (<https://med.ege.edu.tr/tr-1905/tarihce.html>).

Ankara'da ikinci bir tıp fakültesi kurulması düşüncesi 1960'lı yılların başlarında gündeme gelmişti. O dönemde Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesinde ikinci bir tıp fakültesinin gereksiz olduğunu düşünen ve Ankara'da yeni bir tıp fakültesi açılması düşüncesine ciddi şekilde karşı çıkan çok sayıda öğretim üyesi vardı. Bu kişiler ikinci bir fakültenin kurulmasını önleyebilmek için Cumhurbaşkanlığı düzeyinde bile girişimlerde bulunmuşlardır. Ancak yeni bir tıp fakültesinin kurulmasını kendisine misyon edilmiş olan Prof. Dr. İhsan

Doğramacı (1915 – 2010) yılmadı; önce Cebeci Semtinde İncesu Deresinin kenarında bir gecekonduda Üniversiteye bağlı bir Çocuk Sağlığı Enstitüsü kurdu; sonra bu enstitüyü bir hastaneye ve giderek bir fakülteye ve en sonunda bir üniversiteye dönüştürmeyi başardı (Ertuğ 1996; Akman 1997).

Çocuk Sağlığı Enstitüsünün ilk Doktorları

İkinci tıp fakültesinin kurulması gerektiğini savunan Prof. Dr. Doğramacı'nın gerekçesi şuydu: Mevcut tıp eğitiminde kuramsal eğitime ağırlık verilmektedir, öğrenciler toplumdan kopuk ve ileride görev yapacakları yerleri tanımadan mezun olmaktadır. Yani **“topluma dönük eğitim veren”** yeni bir yaklaşıma ve yeni bir tıp fakültesine gereksinim vardır.

İşte, Ankara Üniversitesine bağlı olarak 1963 yılında kurulan Hacettepe Tıp ve Sağlık Bilimleri fakültesinin temel kuruluş gerekçesi ve felsefesi budur. Fakültede üç enstitü planlanmıştı.

- (a) Temel Bilimler Enstitüsü,
- (b) Klinik Bilimler Enstitüsü
- (c) **Toplum Hekimliği Enstitüsü**

Çocuk Sağlığı Enstitüsünde ilk Küvöz

Yeni kurulan bu fakültenin adından da anlaşıldığı gibi, Fakülte bünyesinde tıp dışında da bazı eğitim programları yer almaktaydı. Bu programlar arasında diş hekimliği, hemşirelik, beslenme ve diyetetik, fizyoterapi, ev ekonomisi, çocuk gelişimi ve tıbbi teknoloji programları bulunuyordu (Akman

1997). Bu durum ÷lkemiz için alışılmış bir durum değildi. Aslında bu yapılanma ve Prof. Doğramacı'nın asıl niyeti gelecekte kurmayı planladığı bir üniversitede yer almasını düşündüğü fakülte ve yüksekokulların alt yapısını oluşturmaktı. Nitekim bu tarihten 4 yıl sonra 8 Temmuz 1967 tarih ve 892 sayılı Kanun ile Hacettepe Üniversitesi kuruldu ve Prof. Dr. İhsan Doğramacı 31.07.1967 tarihinde ilk rektör olarak göreve başladı.

(<https://www.hacettepe.edu.tr/hakkinda/tarihce>)

Hacettepe Üniversitesinin kuruluş öyküsünde bir iptal girişimi

(Prof. Dr. Ali Rıza Berkem'in anılarından)

Hacettepe Üniversitesinin kuruluş kararı Millet Meclisinden geçip Senatoya sevk ediliyor Bu sırada Ankara Üniversitesi hocalarından bir grup Cumhuriyet Senatosu Başkanı ve raportörü ile görüşüp onları karara karşı çıkma konusunda ikna ediyorlar. Ama Senatonun toplantı günü hem Başkan hem de Raportör “aniden rahatsızlanıyor” ve toplantıya katılamıyor. Kanun Senatoda kabul edilip imza için Cumhurbaşkanıya gönderiliyor. Ankara Üniversitesi Senatosu toplanıyor ve kanunun onaylanmaması için Cumhurbaşkanıya ricada bulunmak üzere girişim kararı alınıyor. Fakat kanunun önceki gece imzalandığı öğreniliyor. Çünkü gelişmelerden haberi olan Prof. Dr. Doğramacı bir gün önce Cumhurbaşkanıyı ziyaret ederek kanunun imzalanmasını sağlamıştır. Bunun üzerine Ankara Üniversitesinden bir grup profesör kanunun iptali için Anayasa Mahkemesine başvuruyorlar, ancak Anayasa Mahkemesi de başvuruyu red ediyor (Ertuğ).

Hacettepe Üniversitesi'nin kuruluş ve gelişmesiyle ilgili kilometre taşları şunlardır:

1954	Hacettepe Tıp Fakültesi'nin başlangıcı sayılan Çocuk Sağlığı Kürsüsü 2 Şubat 1954 tarihinde Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesine bağlı olarak Prof. Dr. İhsan Doğramacı tarafından kuruldu.
1957	Hacettepe Çocuk Hastanesi açıldı.
1958	Hacettepe Çocuk Sağlığı Bilimsel ve Sosyal Araştırma Enstitüsü ve ona bağlı Çocuk Hastanesi eğitim, öğretim, araştırma ve kamu hizmeti faaliyetlerine başladı (8 Temmuz 1958).
1961	Hacettepe Çocuk Sağlığı Enstitüsü bünyesinde Hacettepe Sağlık Bilimleri Yüksekokulu kuruldu ve Hemşirelik, Tıbbi Teknoloji, Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon alanlarında eğitime başladı.
1962	Hacettepe Çocuk Sağlığı Enstitüsü bünyesinde Ev Ekonomisi Yüksekokuluna bağlı olarak Beslenme ve Diyetetik alanında eğitim başladı.
1963	Hacettepe Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesi haline getirildi. Temel Bilimler, Hemşirelik, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon, Tıbbi Teknoloji ve Sağlık Teknolojisi Yüksekokulları Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesine bağlı olarak yeniden örgütlendi. Böylece Ankara'nın ikinci, Türkiye'nin dördüncü Tıp Fakültesi olarak Hacettepe Tıp Fakültesi kuruldu.
1963	Hacettepe Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesi ve bünyesinde Temel Tıp Bilimleri Enstitüsü, Klinik Bilimler Enstitüsü ve Toplum Hekimliği Enstitüsü kuruldu.
1963	Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesine bağlı olarak Dış Hekimliği Yüksekokulu kuruldu.

1965	Hacettepe eğitim kurumlarının koordinasyonunu sağlamak amacıyla Hacettepe Bilim Merkezi kuruldu.
1966	Hacettepe Tıp Merkezi kuruldu ve Hacettepe Tıp Merkezi Hastanesi hizmete girdi.
1967	8 Temmuz 1967 tarih ve 892 sayılı Kanun ile Hacettepe Üniversitesi kuruldu. 1954 yılından başlayarak örgütlenen ve gelişen birimler Üniversiteye bağlandı. Tıp, Sağlık Bilimleri, Fen, Mühendislik ve Sosyal Bilimler Fakülteleri eğitime başladı.
1967	31.07.1967 tarihinde Prof. Dr. İhsan Doğramacı Üniversitenin kurucusu ve ilk Rektörü olarak göreve başladı.
1981	Yüksek Öğretim Kurumu kuruldu, Toplum Hekimliği Enstitüsü kapatıldı. Tıp Fakültesi bünyesinde, Toplum Hekimliği Bölümü yerine Halk Sağlığı Anabilim Dalı kuruldu.
1992	Halk Sağlığı Enstitüsü kuruldu.
2021	Hacettepe Üniversitesi, günümüzde ülkemizin önde gelen üniversitelerinden biri olarak 16 Fakülte, 15 Enstitü, 4 Meslek Yüksekokulu, 2 Yüksekokul, 1 Konservatuvar, 98 Araştırma ve Uygulama Merkezi ile bilim, teknoloji ve sanat alanlarında toplumsal kalkınmaya ve evrensel değerlere katkılarını sürdürmektedir. On binlerce öğrencisi, mezunu ve çalışanı için <u>Hacettepeli Olmak</u> büyük bir gurur olmaya devam ediyor...

Kaynak: <https://www.hacettepe.edu.tr/hakkinda/tarihce>

Hacettepe 1954

Hacettepe 1961

Günümüzde Hacettepe Üniversitesi (Sıhhiye Yerleşkesi)

Hacettepe Üniversitesinin kuruluş macerası ileri görüşlü olma, planlı hareket, girişimcilik, adanmışlık, azim, kararlılık, liderlik, yenilikçilik, reformculuk, fırsatları yaratma, insan ilişkileri, vakıfçılık konularında çok az örneği olan ve örnek alınması gereken bir olaydır. Kuşkusuz bu müthiş olayın mimarı Prof. Dr. İhsan Doğramacı'dır. O olmasaydı Hacettepe olmazdı. Hacettepe olmasaydı acaba neler eksik kalırdı? Hacettepenin kuruluşu Türkiye'de tıp eğitimini ve genel anlamda yükseköğretimi etkileyen çok önemli bir olaydır.

Prof. Dr. İhsan Doğramacı çocuk sağlığı ve hastalıkları uzmanı (*pediatrist*) idi. Ama O, hekimliği yanında bir eğitimci, sanayici, diplomat ve sanatsever olarak da tanınır. Hacettepe Üniversitesinden sonra Türkiye'nin ilk vakıf üniversitesi olan Bilkent Üniversitesini yoktan var etti; vakıf üniversitelerinin yolunu açtı; 6 vakıf ve bir holding kurdu; onlarca sanayi tesisi kurdu ve gerçek vakıfçılığın ne olduğunu kanıtladı; 7 tıp fakültesi, liseler, hastaneler, konservatuvar açtı; yeni

meslekleri ülkemizde tanıttı; Birleşmiş Milletler, Dünya Sağlık Örgütü ve UNICEF gibi uluslararası örgütlerde hem ülkemizi temsil etti hem de aktif olarak hizmet verdi. Doğramacı hakkında onlarca kitap ve makale yazıldı, TV yayınları yapıldı; kendisine Devlet Onur Nişanı dahil onlarca ödül ve madalya sunuldu. Ama herhalde sunulan ödüllerin en büyüğü bütün Hacettepelilerin ve yolu Hacettepeden geçenlerin kendisini **“HOCA BEY”** olarak adlandırmaları ve anmalarıdır. Hacettepeliler için bir Hoca Bey vardır, o da Prof. Dr. İhsan Doğramacı’dır.

HOCA BEY

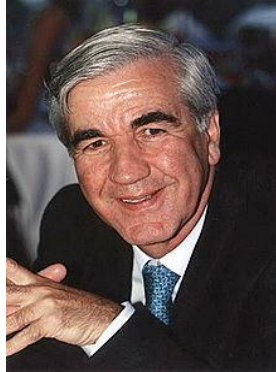
Hacettepenin logo ve sembolleri

Hacettepe Üniversitesinin logosunun anlamı ve ortaya çıkışı da ilginçtir. Üniversitenin kurulacağı dönemde adının ne olması gerektiği konusunda bir tartışma vardı. İki seçenek üzerinde duruluyordu: “Eti Üniversitesi” ve “Hacettepe Üniversitesi”.

O yıllarda Tıp Fakültesinde henüz öğrenci olan arkadaşımız Yücel Tanyeri (daha sonra KKB profesörü oldu) öyle bir amblem çizdi ki, hem çok güzeldi hem de iki seçeneği de karşılıyordu. Bir yanıla küçük h harfi ile Hacettepeyi, diğer yandan geyik motifi Eti (Hitit) medeniyetini simgeliyordu. Başlangıçta Üniversitenin tiyatro topluluğu tarafından kullanılan bu amblem, Rektör Doğramacı tarafından seçilmiş ve yeniden yapılandırılan amblem 1967 yılında Senato tarafından oy birliği ile Üniversitenin logosu olarak belirlenmiştir.

**HACETTEPE
ÜNİVERSİTESİ**

Prof. Dr. Yücel Tanyeri

O nedenle “geyik” kuruluşundan buyana Hacettepe Üniversitesinin bir sembolü olmuştur. Üniversite ile ilgili birimlerde, tabelalarda, zarflarda, anı günlerinde, davetiyelerde, sosyal etkinliklerde çeşitli geyik figürlerine rastlanır. Sıhhiye yerleşkesinde Geyik Kafe ve büyükçe bir geyik heykeli de bulunmaktadır.

Hacettepenin bir diğerk sembolü de “mantar” dir. Mantar, Hacettepe Üniversitesi yapılaşmasının (özellikle binaların yapımının) çok hızlı olduğunu anlatan bir semboldür. Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesinin ilk öğrencileri 1963 yılında, şimdiki çocuk hastanesinin bulunduğu yerdeki 4 katlı bir hastanenin alt katındaki bir amfide eğitime başlamıştı. Ders yılının ikinci yarısında, şu anda iç hastalıkları polikliniklerinin yer aldığı (daha önce Diş Hekimliği Fakültesi idi) binaya taşınıldı. Yaz tatilinden döndüklerinde öğrenciler harabe halindeki, hatta pek tekin olmayan Hacettepe Semtinde

Üniversite binalarının mantar gibi yükseldiğini gördü. Böylece, Hacettepe Üniversitesinin yoktan var oluşu bir mantarla sembolize edildi. Hatta her yıl 14 Mart tarihinde yayınlanan ve birincisi 1964 yılında yayınlanan geleneksel derginin adı “**MANTAR DERGİSİ**” olarak belirlendi, 14 Mart kutlamalarında mantarlı pilav ikram edilmesi Hacettepe Tıp Fakültesinin bir geleneği haline geldi (Akman 1997). Fakültenin ilk mezunlarının 50. yılı olan 2019 yılında ilk mezunlara sembolik diploma töreni yapıldı; bu tören sonunda da katılımcılara mantarlı pilav ikram edildi.

Mantar Dergisinin ilk sayısı - Mantar Hacettepede Biter

Hacettepe Üniversitesinin Prof. Doğramacı tarafından belirlenmiş bir de sloganı vardır ki, Üniversitenin vizyonunu ve kurumsal kişiliğini tanımlar: Daha ileriye..... En iyiye

Toplum Hekimliğinin kuruluşunu Nusret Fişek anlatıyor

Ülkemizde halk sağlığı biliminin temel direği Prof. Nusret Fişek 18 Mart 1986 tarihli söyleşisinde Toplum Hekimliği Enstitüsünün kuruluşunu ve sonraki olayları şöyle anlatıyor (Öztek 1992):

“ İhsan Doğramacı ile Tıp Fakültesinde aynı sınıfta okuduk. Arkadaşlığımız, belki merhabamız bile yoktu. Mezuniyetten sonra ben Merkez Hıfzısıhha Enstitüsünde asistan iken, İhsan, Ankara Numune Hastanesinde çocuk asistanıymış. İhtisastan sonra ABD'ye gitmiş. Orada da karşılaşmadık. Dönmüş. Ben 1950 de ABD'den döndüm ve 1951'de ek görevle Ankara Tıp Fakültesinde göreve başladım. Biyokimya öğretim görevlisi oldum. Karşılaşmamız o zamana

düŒer. MüŒterek sorunlarımız da yoktu. Bir süre sonra İhsan, Bahtiyar Demirağ'dan ayrılarak bir çocuk kliniği kurmak için çalıŒmaya baŒladı. Yıl 1953. Ben Refik Saydam'da İlaç Kontrol Œube Œefi olarak çalıŒıyorum. Epey ilerledi İhsan'ın çalıŒmaları. Hacettepe'den önce Cebeci'de bir yerde bir merkez açtı. Hacettepe kurulmaya baŒlandığı zaman bana "Hıfzıssıhha Enstitüsünden ayrıl, Hacettepeye hastane kuruyorum. Çocuk sağlığı merkezi kuruyorum. Ben klinikleri sen de araŒtırma iŒlerini idare edersin", dedi. "Yerimden memnunum", dedim. Ama iyi bir iŒ yapmak istiyordu. İyi fikirleri vardı. Hastane ve bir dernek kurdu: Çocuk Sağlığı Derneği. Ben de derneğin yönetim kurulundaydım, üyeydim galiba. Münasebetlerimiz Hacettepeyle o zaman baŒlar. 1961'de Hacettepe Hastanesi yandığı zaman hastalar geçici olarak Ankara Hastanesine taŒındı. O zaman MüsteŒardım. İliŒkimiz vardı.

MüsteŒarken bir gün bana geldi. "Çocuk Sağlığı Enstitüsünü fakülteye çevirmek istiyorum", dedi. Tıp eğitimindeki yeni geliŒmeleri de takip ederdi. "Toplum hekimliğine yönelik eğitim yapan bir fakülte kuracağım", dedi. Dr. K. W. Deuschle Toplum Hekimliğini çıkararak adamdır. Türkiye'de kalmıŒtır. Dr. Deuschle bizim evde kardeŒimin katında kiracı olarak kaldı. Ahbablığı orada baŒladı ve fikir düzeyinde ondan çok istifade ettim. 1962-63 seneleri. İhsan da tanıyor. Zaten Münevver'i (Prof. Dr. Münevver Bertan) Deuschle'in yanına göndermiŒti bu maksatla. "Peki", dedim. DPT'de plan hazırlanıyor. Tıp Fakülteleri toplumsal eğitime yönelik olacaktır hikâyesi. Birinci planda vardır. Onu İhsan'ın söylemesi üzerine plana koydum. Sağlık Hizmetlerinin SosyalleŒtirilmesi Kanununun yürütülmesi için tıp eğitiminde öğrencilerin oraya yönlendirilmesi lazım geldiği kanaatine vardım. Hacettepe'den İhsan'a, Ankara'ya, İstanbul'a ve

Ege'ye yazdım. "Öğrencilerinizin sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi ve sağlık ocağı hususunda fikir sahibi olması lazım, size uygulama bölgeleri kurayım; öğrencilerinizi staja çıkarın", dedim. Etimesğut, Torbalı, Abidin Paşa bu girişimlerin ürünleridir. İhsan, "Etimesğut'u biz geliştiririz" dedi. O zaman gerçekten topluma hizmete çok meraklıydı. Bismil'de Köy Sağlığı Enstitüsü kurmuştu ve Sevinç Beyi (Prof. Dr. Sevinç Oral) oraya göndermişti. O zamanki tutumları toplumcu olduğuna dair çok inandırıcıydı.

Etimesğut kuruldu ve Sevinç Bey başına geçti. 1965'de Adalet Partisi geldiğinde "Nusret, bu adamlar nasılsa seni atacaklar. Sen istifa et gel bizde Toplum Hekimliği Enstitüsü Müdürü ol" dedi. O zaman Toplum Hekimliği Enstitüsü Müdürü Doğan Karan idi. Üç enstitü kurdu o zaman tıp fakültesinde. Klinik Bilimler Enstitüsü, Temel Bilimler Enstitüsü ve Toplum Hekimliği Enstitüsü. Bu işe ne kadar büyük önem verdiğini gösteriyor. "Ben sonuna kadar burada kalacağım", dedim. 1965 seçimini Adalet Partisi kazandıktan sonra Cumhurbaşkanı'na giden değişme kararnamelerinden birisi de benimki. Duyuldu tabi. Yine geldi, ısrar etti. "Yok" dedim. "Neticeyi beklemem lazım", dedim. Netice de belli. Biliyorsunuz Cemal Paşa (Cemal Gürsel) reddetti. Üç kişinin kararnamesini imzalamayacağını ziyaretinde Demirel'e söylemiş. İller Bankasında Selahattin Babüroğlu'nun, benim ve Ziraat Bankası Genel Müdürü Akil Kitapçı'nın: "Cumhurbaşkanlığı bana bu iltifatı gösterdikten sonra bu mümkün değil", dedim, İhsan'a. "Cumhurbaşkanlığı'na saygısızlık olur", dedim.

Cemal Paşa ABD'ye gittikten (Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'in tedavi amacıyla gidişini belirtiyor) sonra benim kararnamem imzalandı. İmzalayan da o zamanki

Cumhurbaşkanı vekili, eski müsteşarımız, paşamız İbrahim Şevki Atasağun. Sonra duydum: Milli Birlikçiler, "Niçin bu işi yaptın? Senin Nusret'i tanıman lazım", demişler. "Sizin Bakanınıza sordum ve bu işi yaptım," demiş. Ragıp'a sormuş. O zaman Ragıp AP senatörü. Gayet doğru söylemiş. "Çok dürüst, çalışkan, bilgili adamdır. Ama kendisiyle beraber çalışmak güçtür. Bildiğini, inandığını yapar", demiş. Ragıp'la iyi geçindik. Çünkü hiçbir şeye karışmazdı. Yalan söylememiş Ragıp yani. Beni tekrar Danışma Kurulu Başkanı yaptılar kararnameyle. Ben de istifa ettim. İstifamı yürürlüğe koymadılar. İşe de gitmedim iki ay kadar. Hacettepeye gelir giderdim.

Hacettepe'de İhsan, Atama Kurulu kurdu. Benim de doçentlikte sürem dolmuştu zaten. Kurul Başkanı Muhittin Erel idi. Kurulda Sıtkı Velicangil vardı. Halk Sağlığında adı geçen profesörlerin hepsi vardı. Halk Sağlığı profesörlüğümü onayladılar. Ankara Üniversitesi Senatosunca atandım. Doçentliğim bakteriyolojiden, profesörlüğüm toplum hekimliğinden. Sonra İhsan dosyada kâğıtları değiştirmiş, bakteriyoloji profesörü yapmış 1970'den sonra. Öyle derler. Gidip dosyama bakmak lazım. Bana tebligat yapılmadı. Resmi Gazetede Terfien Toplum Hekimliği profesörlüğüne atanmıştır diye yazar.

Hacettepe'de 1970'e kadar çok büyük destek gördüm ve Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesinde yaptığımız modelin işlerliğini göstermeyi amaçladım. Ben değil de, arkadaşlar, siz gösterdiniz Etimesgut ve Çubuk'ta, bu modelin Türkiye'de ebeler, hemşireler ve hekimlerle işletilebileceğini gösterdiniz. Amacımın biri bu idi. İkincisi, yönetici kadronun yetiştirilmesi. Hıfzıssıhha Okulu programı başarısız bir teşebbüs oldu. Adam yetiştirmek istedik, adamlar yetişmedi. Tatbikat sahası

yapalım dedik, o engellendi. Öğrenci gelsin dedik, iyi bir yönetici kadrosu teşkil edecek bir öğrenci kitlesi gelmedi. Yürümedi. O zaman anladım ki, Anglo Saksonlar haklı. Bu işi niçin üniversite içinde yapıyorlar? Üniversite dışında bilim kolay hikâyeye değil. Bizim kültürümüzde diktatörlük esas olduğundan, hükümet kadrosu içinde bilim gelişmez. Bunu Hacettepe'de yapabileceğimi sandım ve başardım da. YÖK gelene kadar. Siz yetiştiniz. Kaç uzman yetiştirdik. Hepsi bu alanda kalmadı. Çünkü çekici değil. Ama kalanlar önemli bir potansiyel yarattılar Türkiye'de. Yarın bu kargaşa bitecek ve halk sağlığı da Türkiye'de bir bilim olarak gelişecektir. Akgün'ün (Prof. Dr. Akgün Hiçsönmez) Dekan iken söylediği sözü hatırlarım. Hocamız Toplum Hekimliği hikâyesini pek sevmez. "Sen kendine bir fakülte aç git de rahat edelim", dedi. Hakikaten Toplum Hekimliği Enstitüsünde müstakbel halk sağlığı fakültesinin çekirdeğini kurmuştuk ve gelişmek üzereydi.

1971 Ocak ayında İhsan Doğramacı'da fikir düzeyinde büyük bir değişiklik oldu. O tarihten bu yana da bağdaşmamız mümkün olmadı. Bana öyle geliyor ki, bunda tamamen siyasi eğilimlere uyum sağlamak isteği önde geliyor İhsan Beyde. Toplum Hekimliği Enstitüsü ve halk sağlığı eğitimini durdurma isteği de bundan kaynaklansa gerek. YÖK'ün kurulduğu zaman 1982'lerde dersteyim. Hademe bir kâğıt verdi. Doğan Taner'den, dekandan. "Dersten sonra dekanlığa gelebilir misiniz? İhsan Bey sizinle görüşmek istiyor", diye. Gittim. Doğan Taner, Turan Kutkam, ben ve İhsan vardı. "Toplum Hekimliği Enstitüsünü kapatıyoruz, ismini **Halk Sağlığı ve Hijyen** yapacağız," dedi. "İsim değiştirmenin önemli olmadığını" söyledim. "Yapılacak iş önemli" dedim. "Hijyen doğru bir laf değil, yanlış", dedim. Nedense anlattıklarım aklına yatmış ki bugün adı **Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı** oldu. İş

sağlama bağlamak için, Süleyman Sağlam rektördü, ona söyledim. "Hoca, İhsan Bey ile senin arana sokma beni", dedi. YÖK Teşkilat Kanununu yaptı. Enstitünün muhafazasının lazım geldiğini Milli Eğitim Bakanlığına gidip, söyledim. O zaman MEB müsteşarı Osman diye bir generaldi. Ona anlatmaya çalıştım. "Bu hususu Başbakanlığa gönderdik. Bizim yapacağımız birşey değil", dedi. Pek ilgilenmedi. Zeyyat Baykara Başbakan Yardımcısıydı. Müsteşarlık arkadaşım. O Maliye, ben Sağlık Bakanlığı müsteşarıydım. Ona da anlattım. "Dünyadaki her gelişmiş ülkenin Üniversitesinde halk sağlığı fakültesi vardır", dedim. Beceremedi. Milli Güvenlik Konseyi'ne gittim. Oraya gidince Genel Sekreterliğe yazı yazdım. Bir hava tuğgeneralı telefon etti. "Görüşebilir miyiz?" dedi. "Olur" dedim. Dünya Sağlık Teşkilatının Hıfzıssıhha Okullarıyla ilgili kataloğu vardır. Onu da götürdüm. Anladı. "Komutanlarıma arz edeceğim. Sizi tekrar çağırabilir miyiz?" dedi. Çağırın olmadı. YÖK'e sormuşlar. Biz bu işi sürdürüyoruz. Bu işi Sağlık Bilimleri Enstitüsü yapacak", demiş. İhsan'a put gibi taptıkları için bizim söylediklerimiz boşa gitti. Bugünkü duruma geldi. Bundan sonra, hayatta kaldığım süre içinde benim söylemekten başka yapabileceğim bir şey yok. İş sizlere kalıyor. Türkiye'de sağlık yönetimi bir bilim ve meslek olarak yerleştirilmedikten sonra sağlık hizmetleri gelişemez. Sağlık yöneticisi yetiştirilmeden bu hizmetler gelişemez. Görevinizin bu olması lazım. Yapacağınızdan hiç kuşku yok. Kötümser değilim. Şu bakımdan: Sosyal gelişmeler sinüsoid bir eğilim takip ederler. Yani alçalır ve yükselirler. Şimdi alçalma döneminde. Bu yükselecektir."

Prof. Dr. Nusret Hasan Fişek

Nusret Hocamızın anlattıkları ülkemizde halk sağlığının tarihçesi açısından son derece önemlidir. Bu söyleşiden anlaşılmaktadır ki, ülkemizde halk sağlığı bilimi tıp fakültelerine sığmayacak kadar geniş bir alandır ve bağımsız bir okul olarak kurulması en uygunudur. Nitekim Anglo Sakson ülkelerinde böyle olmuştur. Nusret Hocanın önemli bir saptaması da Sağlık Bakanlığı içinde akademik bir kurumun gerçekten özgürce çalışamayacağı ve bu tür kurumların özerk olan üniversiteler bünyesinde kurulmasının uygun olacağıdır. Türkiye’de Toplum Hekimliği Enstitüsünün kapatılmaması,

tam aksine bağımsız bir halk sağlığı okulu olarak geliştirilmesi uygun olurdu. Bu fırsat kaçırıldı.

Nusret Hocamızın vefatından sonra yine İhsan Doğramacı'nın etkisiyle 1992 yılında Hacettepe Üniversitesi Halk Sağlığı Enstitüsü kuruldu. Ancak Enstitünün geliştirilmesi yönündeki çabalar desteklenmedi ve fırsat bu kez de kaçırıldı.

Tıp eğitiminde halk sağlığının rolü / Hacettepe etkisi

Hacettepe Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesinin kurulmasıyla ülkede ilk kez “toplum hekimliği” yaklaşımı ile topluma yönelik bir eğitim modeli benimsenmişti. Bu yapılanma Prof. Dr. İhsan Doğramacı'nın ABD'de gördüğü ve iyi çalışan bir sistem olarak değerlendirdiği **Case Western Reserve Üniversitesi** içindeki Tıp Fakültesi yapılanmasına benziyordu. Eğitim planında dersler disiplin esasına göre (Anatomi, Patoloji, Fizyoloji vb.) değil vücudun başlıca sistemlerine göre **ders kurulu** (Dolaşım Sistemi Ders Kurulu, Sinir Sistemi Ders Kurulu vb.) esasına göre işleniyordu. Ders kurulu programında sistem bütünlüğü içinde anatomi, fizyoloji, patoloji gibi farklı disiplinlerin konuları “entegre” (bütünleşik) şekilde öğrencilere aktarılıyordu.

Tıp eğitimindeki yıllar birinci sınıf, ikinci sınıf gibi adlandırılmazdı. Bu modele göre her eğitim-öğretim yılı “dönem” olarak adlandırılırdı. Yani tıp eğitimi 6 sınıftan değil, 6 dönemden oluşuyordu. İlk üç dönem kuramsal eğitime ayrılmıştı. Dört ve beşinci dönemler klinik stajlara ayrılmıştı. Altıncı dönem ise “aile hekimliği” ya da “internlik” dönemi olarak adlandırılırdı. İnternlik dönemi tıp eğitiminin beceri kazanma açısından en önemli dönemiydi ve internler 12 ay

boyunca (tam yıl) kliniklerde asistanlarla (araştırma görevlileriyle) eşit şekilde çalışırlardı.

Bir Anı
Sıtma Dersi
(Zafer Öztekin)

Hacettepe Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesine 1963 yılında girdim. O dönemdeki eğitim programı Case Western Reserve Tıp Fakültesinin aynısıydı. Hatta ABD’de sıtma olmadığı için ABD’deki programda sıtma yer almıyordu ve doğal olarak biz de sıtma eğitimi almamıştık. Bu eksikliği fark eden Fakülte yönetimi Dönem 3’te öğrencileri bir pazar günü okula davet edip sıtma anlatmak suretiyle bu açığı kapatmışlardı. Bizden sonraki sınıfların eğitim programına sıtma konusu da eklendi.

Entegre modelde her dönem bütün bir ders olarak kabul edilir, ya o dönemden başarıyla bir sonraki döneme geçilir ya da başarılı olunamazsa o dönem (bütün yıl) tekrar edilirdi. Oysa o tarihlerde İstanbul, Ankara ve Ege Üniversitesi tıp fakültelerinde ders geçme esasına göre eğitim verilmekteydi.

Her dönemde 5-7 arasında ders kurulu olurdu. Her ders kurulunda bir sistemle (solunum sistemi, dolaşım sistemi, gastro-intestinal sistem, sinir sistemi, üro-genital sistem gibi) ilgili eğitim verilirdi. Bu modelde bir sistemle ilgili eğitim tamamlanmadan diğerine geçilmezdi. Bu ders kurulları

arasında halk sağlığı eğitimi bağımsız (ya da adli tıp, tıp etiği gibi yakın konularla birlikte) ders kurulu olarak yer alırdı.

Hacettepede halk sağlığı (toplum hekimliği) eğitimi birinci dönemde başlardı. Dönem 1'deki "Toplum hekimliğine giriş", ders kurulu içinde epidemiyoloji, biyoistatistik, sağlık yönetimi, tıbbi etik, nüfusbilim, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, sosyal çalışma, kamu yönetimi konuları da yer alırdı. Son yıllarda bu ders kurulu içindeki dersler anfi dersi olarak değil, "Küçük Grup Tartışması" olarak işlenmektedir. Dünyada ve ülkemizde tütün kontrolü konusunun ne çıkmasını izleyen yıllarda tütün kontrolü dersleri de bu ders kurulu içinde yer aldı. Dönem 2'deki "İnsan ve çevresi" ders kurulu içinde ise insanın çevresi ile bir bütün olarak ele alınması ilkesi çerçevesinde halk sağlığı ilkeleri ele alınır, koruyucu hizmetlere, salgın kontrolüne ilişkin konular işlenirdi.

Ayrıca topluma yönelik eğitim kapsamında, Dönem 1'deki her öğrenciye Hacettepe bölgesinde (Erzurum Mahallesi) yaşayan ve bebek ya da gebe bulunan bir aile veriliyordu; bu bebek ya da gebe hastanenin Sosyal Pediatri ya da Kadın Hastalıkları ve Doğum Kliniklerine kontrole geldiğinde o ailenin verildiği ğrenci dersten alınıyor, hekimle birlikte muayeneye katılıyor ve gebe veya bebeğe verilen nerileri izleme olanağı buluyordu.

Dönem 1'de başlayan "aile kliniği" uygulaması sonraki yıllarda da devam ederdi. Bir yanda entegre eğitim modeli gereği olan ders kurulları sürerken diğer yanda öğrenciler her hafta bir yarım gün hemşire ile birlikte kendilerine paylaştırılmış aileleri evlerinde ziyaret ederlerdi. Böylece ğrenciler aileleri kendi ortamlarında izler ve yaşam koşulları,

beslenmeleri, konut durumları ile sağlıkları arasındaki ilişkiyi gözleme fırsatı bulurlardı. Başka bir deyişle, Hacettepede topluma dönük tıp eğitimi ilkesi Fakültenin ilk yıllarından başlayarak uygulanırdı. Ne yazık ki bu uygulama giderek zayıfladı ve kaldırıldı. Bunun nedeni hem Hacettepe niversitesinin giderek genişlemesi sonucunda Hacettepe Semtindeki (Erzurum Mahallesi) ailelerin azalması hem de ğrenci sayısındaki artış nedeniyle aile kliniği eğitiminin uygulanmasındaki güçlüklerdir. Aile kliniği eğitiminin sorumluları “sosyal pediatri” ve “kadın hastalıkları” klinikleriydi. Özellikle sosyal pediatri kliniğinde görev yapan ğretim yeleri (Dr. Sevinç Oral, Dr. Münevver Bertan, Dr. Ahmet Tuncer, Dr. Ayten Egemen gibi) Toplum Hekimliği Bölümünün kadrolu ğretim üyeleriydi.

Bir Anı
Baş evresi
(Zafer ztek)

Yıl 1963 ya da 1964, Dönem 1 ğrencisi iken amfinin kapısı açıldı ve beni çağırdılar. İzlemekte olduğum aile bebeğini muayeneye getirmiş. Kliniğe gittim. ocuk sağlığı uzmanı Dr. Belma ıtıptıoğlu ile bebeği muayene ettik. Muayene sırasında doktor bana dönerek “bu yaştaki bebeğin baş çevresi kaç santim olur?” diye sordu. Afalladım. Dönem 1’de fizik, kimya, botanik okuyorduk. Eğik atış problemi sorsa bilirdim, ama baş çevresini bilemedim. Hey gidi günler....

Klinik stajların bir bölümü, Tıp Fakültesi Hastanesinden farklı yerde, ilçelerde kurulu birinci ve ikinci basamak sağlık kuruluşlarında (Sağlık Ocağı, Bölge Hastanesi, Gülveren Ana-Çocuk Sağlığı Merkezi) uygulanıyordu. Hacettepe Üniversitesi tarafından Ankara'nın sosyoekonomik düzeyi düşük olan Gülveren semtinde açılan Ana-Çocuk Sağlığı Merkezinde Pediatri ve Kadın Doğum Bölümlerinden dönüşümlü olarak çalışan sorumlu bir uzman gözetiminde pediatri ve kadın doğum bölümlerinden kıdemli asistanlar hizmet veriyordu. Merkez bir yandan sağlık hizmeti verirken bir yandan da eğitim bakımından önemli rol oynamıştır. Tıp fakültesi öğrencileri 5. sınıfta iki hafta süreli olarak merkezde eğitim görürlerdi ve bu eğitim sırasında hem çocuk bakımı hem de kadın hastalıkları ve doğum konusunda bilgi edinir, beceri kazanırlardı. Halk sağlığı anabilim dalı ile doğrudan ilişkisi olmamakla birlikte Gülveren Sağlık Merkezi, öğrencilerin halk sağlığı alanında pratik bilgi ve beceri kazanmaları bakımından yararlı olmuştur. Merkezde tıp öğrencilerinden başka hemşirelik, beslenme ve diyetetik bölümü öğrencileri de eğitim almıştır. Bu merkezin bulunduğu arsanın tapusu konusunda çıkan bir sorun nedeniyle bir süre sonra Merkez Sağlık Bakanlığına devredildi ve burada bir Sağlık Grup Başkanlığı kuruldu. Bu dönemde kısa bir süre halk sağlığı stajları bu binadaki sağlık ocağında (daha sonra aile hekimliğinde) yürütüldü.

O dönemde Sağlık Bakanlığı Müsteşarı olan Dr. Nusret Fişek'in önerisi ile Etimesgut Bölgesindeki (**Etimesgut Sağlık Eğitim ve Araştırma Bölgesi**) hastane ve sağlık ocaklarının yönetimi Bakanlık ve Üniversite arasında yapılan protokol ile Üniversiteye devredilmişti. Protokole göre bölgedeki sağlık

ocaklarında ve bölge hastanesinde çalışacak hekimler ile hastanenin bazı personeli Üniversite tarafından sağlanacak, sağlık ocaklarındaki hekim dışı personel ise Sağlık Bakanlığı tarafından görevlendirilecekti. Bölgedeki hizmet için kullanılacak araç-gereç ile tıbbi malzeme Sağlık Bakanlığı tarafından temin edilecekti. Bütçe esas olarak Sağlık Bakanlığı tarafından karşılanmakla birlikte Üniversite tarafından görevlendirilen hekim ve diğer personelin giderlerini Üniversite karşılayacaktı. Bölgedeki sağlık ocaklarında çalışan hekimler Tıp Fakültesi Toplum Hekimliği Bölümü asistanları, hastanede çalışan uzman hekimler de aynı bölümün öğretim elemanları olacaktı. Bir süre sonra 1975 yılında Çubuk ilçesindeki sağlık hizmetlerinin sorumluluğu da benzer bir protokol ile üniversiteye devredilmiştir. Ancak Üniversite tarafından Çubuk bölgesinde görevlendirilen hekimleri maaşları dışında Üniversitenin bölgeye maddi katkısı olmamıştır; hekim dışı personelin maaşları ile her türlü işletme gideri Bakanlık tarafından karşılanmıştır.

Tıp Fakültesinin öğrencileri kuramsal derslerin yanı sıra beşinci ve altıncı sınıflarda toplum hekimliği stajı (*kırsal hekimlik stajı da denirdi*) yaparlardı. Bu stajın bir bölümü (2 hafta) o zamanlar Sağlık Bakanlığı ile yapılan ayrı bir anlaşmayla Hacettepe Toplum Hekimliği Enstitüsü öğretim elemanlarının hizmet verdiği Hıfzıssıhha Okulu 4 Numaralı Tüberküloz Eğitim Dispanserinde yürütülürdü. Bu stajı yürüten öğretim elemanları Dr. Cahit Başkök, Dr. Yılmaz Baykal, Dr. Abdurrahman Yurtaslanı ve Dr. Mesude Yücel'i minnetle anmak gerekir. (*Daha sonraki yıllarda Dr. Başkök Sağlık bakanlığı Verem Savaşı Daire Başkanı, Dr. Yurtaslanı Sağlık Bakanlığı Müsteşarı ve Dr. Baykal Akdeniz*

Üniversitesinde Halk Sağlığı profesörü olarak görev yaptı.) Hacettepede Göğüs Hastalıkları Bölümü kurulduktan sonra toplum hekimliği stajının bu uygulaması kaldırıldı. Hocamız Cahit Başkök'ün şu sözü hala kulaklarımızdadır: "Halk sağlığı olmaz. Halk sağlığını analar doğurur."

Stajın bir bölümünde (6 yarım gün) iş sağlığı ve güvenliği konusu işlenirdi. Bu eğitimde kuramsal eğitimin yanı sıra hocamız bizleri gruplar halinde Ankara yakınındaki fabrikalara götürür işyerlerini, çalışma koşullarını ve işyerlerindeki iş sağlığı ve güvenliği konularını tanımamızı sağlardı. Bu eğitimin verilmesinde bu alandaki duayen hocamız Prof. Dr. İsmail Topuzoğlu'na şükran borçluyuz.

Prof. Dr. İsmail Topuzoğlu

Stajın geri kalan bölümü Etimesğut ve Çubuk Bölgelerindeki sağlık ocaklarında 6-8 hafta sürerdi. Hafta başında öğrenciler üniversitenin aracıyla “sağlık grup başkanlıkları”nın bulunduğu Etimesğut ve Çubuk’a götürülürler, oradan sağlık ocaklarının ya da grup başkanlığının araçlarıyla staj yapacakları sağlık ocaklarına ulaşırlardı. Sağlık ocaklarına giden stajyerler (*her sağlık ocağında 1-4 stajyer*) hafta boyunca geceleri de sağlık ocağında kalıyor, gün içinde, hatta çalışma saatleri dışında başvuran hastalara da sağlık ocağı hekimi ile birlikte hizmet veriyordu. Toplum Hekimliği Bölümü öğretim elemanları haftanın belirli gününde danışmanı oldukları sağlık ocağını ziyaret ederek öğrencilerle sağlık ocağı çalışmaları hakkında görüşüyor, toplum hekimliği uygulamaları konularında tartışma yapıyordu.

Öğrenciler sağlık ocağında kaldıkları süre içinde danışman öğretim elemanı ile birlikte ufak çapta bir araştırma planlıyor, araştırma verisini toplayıp gerekli analizleri yapmak suretiyle araştırma raporu yazıyordu. Staj süresinin son gününde bütün sağlık ocaklarındaki öğrenciler Bölge merkezinde toplanıyor, sağlık ocağı hekimi ve danışman öğretim elemanlarının da katılımı ile yapılan toplantıda araştırma raporunu sunuyordu. Her grubun araştırmasının sunulmasından sonra kısa tartışma yapılarak araştırma üzerinde görüşler ortaya konuyordu. Araştırma konuları genel olarak sağlık ocağından hizmet alan toplumun sağlık gereksinimleri veya sağlık ocağı tarafından verilen sağlık hizmetinin değerlendirilmesi şeklindeki konular oluyordu. Bu araştırma çoğu öğrencinin yaşamında yaptığı ilk bilimsel etkinlik olmuştur. Buna rağmen iyi planlanmış ve dikkate

değer sonuçlar ortaya koymuş olan bazı araştırmalar makale olarak yayınlanmıştır.

Halk sağlığı staj programında bir araştırma yürütülmesine yer verilmiş olması çok anlamlı ve önemlidir. Çünkü Hacettepe Tıp Fakültesi mezunlarının birer halk sağlığı çalışanı olmaları eğitimin temel hedeflerinden biriydi. Böyle olunca mezunlardan sağlık hizmetlerinin hangi kademesinde çalışırlarsa çalışanlar toplumun sağlık düzeyini değerlendirmeleri, sorunlarını saptamaları ve bu sorunları çözmek için kararlar verip stratejiler geliştirmeleri bekleniyordu. Yani bütün mezunlar ister klinikte isterse alanda hizmet versinler alacakları kararlar için veri toplama, analiz yapma ve sonuçlara (kanıtlara) dayalı karar verebilme becerisine sahip olmaları gerekiyordu. Başka bir deyişle, toplum hekimliği stajyerleri “hizmet araştırması” (*service research*) yapmanın ilk deneyimlerini kazanıyorlardı. Kuşkusuz bu araştırma deneyimleri mezunların meslek yaşamları boyunca kullandıkları önemli bir deneyim olmuştur.

Öğrencilerin hafta boyunca kaldığı lojman binasının iç donanımı Üniversite tarafından sağlanıyordu; öğrenciler yiyecek ihtiyacını kendileri karşılıyordu. Bazı öğrenciler yemek yapma ve soba yakma gibi bazı işlemleri de ilk kez bu staj sırasında denemiş ve öğrenmişlerdir. Halk Sağlığı asistanları olan sağlık ocağı hekimleri ile bire bir çalışma, danışman öğretim üyesi ile haftalık tartışmalı toplantılar ve araştırma planlama ve uygulama deneyimleri nedeni ile uzun zaman öğrencilerin en fazla yararlandıklarını ifade ettikleri staj Toplum Hekimliği stajı olmuştur.

Beşinci dönemde yapılan toplum hekimliği stajı (*kırsal hekimlik stajı*) dışında altıncı dönemdeki internler isteğe bağlı olarak bir ay süreyle toplum hekimliğinde çalışırlardı. İnternlik döneminde öğrenciler her ay (*12 ay süresince*) belirli miktarda bir ücret alırlardı. Bu miktar yaklaşık olarak bir asistan ücretinin yarısı kadar olurdu. Bu ücretler Maliye Bakanlığı tarafından Üniversiteye aktarılırdı.

Kısaca, Hacettepe Tıp Fakültesindeki eğitim programının merkezinde “topluma dönük eğitim” vardır ve tıp eğitimi programı içinde halk sağlığının ağırlığı birinci sınıftan son sınıfa kadar hissedilmiştir. Hacettepede tıp eğitimi toplum hekimliğinin etkisi altında gelişmiştir. Aynı anlayış Hacettepenin öncülüğünde kurulan 7 tıp fakültesinde (Erzurum, Kayseri, Adana, Samsun, Sivas, Eskişehir, Trabzon) daha sonra da ülkedeki bütün tıp fakültelerinde uygulanır olmuştur. Hacettepenin Türkiye’de tıp eğitimindeki en önemli etkisi ve katkısı budur.

Hacettepe Üniversitesinin kurulduğu 1960’lı yıllarda üniversiteler, rektör seçimi, eğitim programlarının yapılması, eğitimlerinin yürütülmesi, akademik personel atamaları gibi konularda günümüzdeki üniversitelerin durumuna kıyasla çok daha özerkti. Üniversiteler arasında eğitim programları arasında farklılıklar vardı. Nitekim Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesindeki halk sağlığı eğitim programı da diğer diğer tıp fakültelerine göre oldukça farklı ve reform niteliğinde öğeler içeriyordu. 1980’li yıllarda, özellikle Yüksek Öğretim Kurumunun (YÖK) kurulmasından sonra durum değişmeye başladı. YÖK, üniversiteleri standartlaştırma stratejisi

uygulamaya başladı. Bu arada anabilim dallarının adları standart hale getirildi, eğitim programlarına müdahaleler oldu, norm kadro uygulamasına geçildi. Bu uygulamalar arasında Hacettepedeki halk sağlığı eğitiminde de hayli değişiklikler yapılması kaçınılmaz oldu. Dönemlere yayılmış olan halk sağlığı eğitimi dönem 3'e sıkıştırıldı, dönem 4'deki klinik stajlar içine kısa süreli halk sağlığı eğitimleri yerleştirildi; dönem 5'teki stajlar kaldırılarak dönem 6'da iki aylık zorunlu internlik eğitimleri başlatıldı. Bununla birlikte Dönem 1'de Hekimlik ve Sosyal Sorumluluk, İyi Hekimlik Uygulamaları konularındaki dersler kapsamında halk sağlığı konularına yer verilmektedir.

Tıp dışı okullarda halk sağlığı eğitiminde Hacettepe etkisi

Hacettepe Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesinin kuruluşunda tıp dışında diş hekimliği, beslenme ve diyetetik, fizyoterapi, tıbbi teknoloji gibi programlar bir arada ele alınmış ve tek fakülte altında kurulmuştu. Hacettepe Üniversitesi kurulduktan sonra bu programlar ayrıldı ve her biri ayrı birer yüksekokul ya da fakülte haline geldi; ayrıca Sıhhiye yerleşkesinde Eczacılık Fakültesi ile Beytepe yerleşkesinde mühendislik ve sosyal bilimler alanlarında fakülte ve yüksekokullar kuruldu. Tıbbi teknoloji dışındaki programların hepsi başarılı oldu, Türkiye'de kendi dallarında bir ilk uygulamanın olduğu kurumlar olarak yerlerini aldılar. Tıbbi teknoloji programı ise Prof. Doğramacı tarafından ülkemizdeki temel bilimler ve laboratuvar elemanı açığını kapatmak amacıyla kurulmuştu. Ancak, bu program açılırken Sağlık Bakanlığı ile gerekli uyum tam olarak sağlanmadığı için mezunların istihdamında sorunlar yaşandı, bu kişilerin askerlik görevleri sırasında silahlı kuvvetlerin hangi sınıfında yer

almaları gerektiği konusunda tereddütler oldu. Programdaki bazı öğrenciler Hacettepe Üniversitesinin tıp ve diğer programlarına geçtiler. Sonuçta Tıbbi Teknoloji programına son verildi. Bu durum belki de Prof. Doğramacı'nın Hacettepe tarihindeki tek hayal kırıklığı olmuştur.

Yukarıda sözü edilen programların hemen hepsinde halk sağlığı dersleri de yer alıyordu. Başlangıçta bu derslerin verilmesinde Tıp Fakóltesi (Toplum Hekimliği Bölümü) destek veriyordu. Giderek bu programlar kendi halk sağlığı birimlerini kurdu, kendi öğretim elemanlarını yetiştirdi ve halk sağlığı eğitimlerini kendi olanaklarıyla sürdürmeye başladılar. Bunlar arasında özellikle Hemşirelik Yüksekokulunu belirtmek gerekir. Bu programların eğitimlerinde de tıpkı tıp fakóltesi gibi topluma dönük eğitim ilkesi benimsemiştir; öğrenciler kuramsal halk sağlığı dersleri yanında uygulamalı stajlar da yapmışlardır. Kısaca Hacettepe Üniversitesinde sağlıkla ilgili bütün fakólte ve yüksekokullarda Toplum Hekimliği Bölümünün ciddi etkileri ve katkıları olmuştur.

Hacettepe Üniversitesi denilince öncelikle Tıp Fakóltesi akla gelir. Bu algı günümüzde de geçerlidir. Ancak Hacettepe Üniversitesi sağlıkla ilgili programlar dışında pek çok başka alanda da son derece başarılı fakólter kurmuştur. Bu fakólterin önemli bir bölümü Üniversitenin Beytepe yerleşkesindedir.

Toplum hekimliği bölümünün kurucusu olarak kabul edilen Prof. Nusret Fişek tıp biliminin ve özellikle halk sağlığının aynı zamanda bir sosyal bilim olduğunu ifade ederdi. Bu nedenle, Toplum Hekimliği Bölümü ile sosyal bilimler arasında yakın bir ilişki ve işbirliği sergilenmiştir.

Özellikle sosyal antropoloji, sosyoloji, psikoloji bölümleri ile birlikte araştırmalar yapılmış, bu bölümlerin öğretim üyeleri toplum hekimliğinin eğitimleri içinde dersler vermiştir. Bu işbirliği içinde özellikle Prof. Emre Kongar ve Prof. Bozkurt Güvenç öne çıkmaktadır.

Eğitim ve araştırma bölgelerinin geliştirilmesinde Hacettepe etkisi

Hacettepenin halk sağlığı eğitimine olan etkilerinin başında “Sağlık Eğitim ve Araştırma Bölgeleri” (SEAB) gelir. SEAB’ların gerek topluma dönük hekim eğitiminde gerekse uzmanlık eğitiminde çok önemli yerleri olmuştur. SEAB’lar halk sağlığının halk içinde öğretildiği yerlerdir; halk sağlığı eğitiminin laboratuvarlarıdır. Hacettepenin ilk otuz yılında mezun olan hekimlerin anılarında Etimesđut ve Çubuk Eğitim ve Araştırma Bölgelerinin çok özel bir yeri vardır (Öztek 1995).

Sağlık Eğitim ve Araştırma Bölgesi kurulması düşünceyi Hacettepenin kuruluğu kadar eskidir. Türkiye’de Sağlık Eğitim Araştırma Bölgeleri “Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi” modelini geliştirmek amacıyla ortaya atıldı. 1964 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı (SSYB), sağlık hizmetlerinin sunulması ve yönetiminden, dolayısı ile sağlık ocaklarından tıp fakültelerinin sorumlu olacağı bölgeler kurulacağını açıkladı. Bu açıklamaya ilk olumlu yanıt Hacettepe Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesinden geldi (*O tarihte Türkiye’de 4 tıp fakültesi vardı: İstanbul, Ankara, Ege, Hacettepe*). Konu ile ilgili ilk yasal düzenleme 1964 yılında çıkarılan “Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirildiği Bölgelerde Hizmetin Yürütülmesine Dair Yönetmelik” te yer aldı.

Hacettepe Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesinin kurulmasından iki yıl sonra 1965 yılında Etimesğut Eğitim ve Araştırma Bölgesi hizmete girdi. Her ne kadar Bakanlık ile Üniversite arasında bir görüş birliği olsa da iki kurum arasındaki protokol 11 Eylül 1967 tarihinde imzalanmıştır. Protokolü Tıp Fakültesi Dekanı Doğan Karan ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Müsteşarı Faruk Ülker imzalamışlardır. Bunu 1975 yılında kurulan ve Ankara'ya 40 km uzaklıkta Çubuk Eğitim ve Araştırma Bölgesi izlemiştir. (Aslan et al, 2006; Eren 1994). Bu bölgeler halk sağlığı eğitiminin vazgeçilemez unsurları olmuş ve bu tarihten sonraki 40 yıl içinde Türkiye'deki tıp fakülteleri bünyesinde 18 SEAB daha açılmıştır (Kılıç ve Aksakoğlu 2006).

Bu bölgelerin kurulmasında ve özellikle Üniversite ile Bakanlık arasında bir protokolün imzalanmasında 1966 yılına kadar SSB Müsteşarı olan hocamız Nusret Fişek'in büyük katkıları olmuştur.

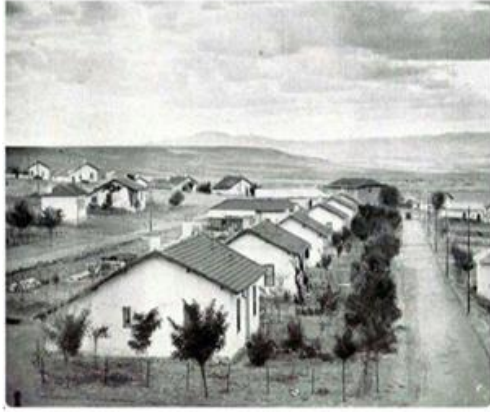
satın alınan “Ahi Mes’ud” çiftliğinde kurulması kararlaştırıldı. Burada zamanın modern köyü oluşturuldu. 1930 yılında bir devlet hastanesi (**Numune Sıhhat Merkezi**) hizmete girdi. Nahiyein adı 1930 yılında Etimesut oldu. Ulu Önder 2 Ağustos 1937 tarihinde bu nahıyeye yaptığı bir ziyarette hatıra defterine başhekim **Dr. Mehmet Cemallettin Or**’u öven bir yazı yazdı. Hatıra defterinde yerleşkenin adını “**Etimesğut**” olarak yazan Ata’ya atfen nahıyein adı 24 Aralık 1937 tarihinde "Etimesğut" olarak kabul edildi.

29/XI/1937

Etimesğut Sıhhat
merkezi'ni gezdim,
kıymetli direktörü
C. Or'ın verdiği
malumat ve izahattan
Çok memnun oldum.
Modern çalışmalarını
nın eji neticeler
vereceğini kona
atla gördüm.

H. Matrak

3

1930'lu yıllarda ve günümüzdeki Etimesğut

Ülkemizde imzalanan ilk SEAB protokolünde amaç şöyle tanımlanıyordu: Hacettepe Tıp Fakültesi öğrencilerinin Etimesğut Sosyalleştirme Bölgesinde bir taraftan sağlık ocaklarında diğer taraftan bölge hastanesinde halk sağlığı

hizmetleri konularında eğitilmeleri ve bölgenin sağlık düzeyinin yükseltilmesi.

İşbirliği anlaşmasına göre bölgede sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi ile ilgili çalışmalar yapılacak, birinci basamak sağlık hizmetleri yürütülecek, tıp ve diğer sağlık alanlarında eğitim gören öğrenciler ve uzmanlık öğrencileri ile Bakanlık personelinin hizmet içi eğitimleri yapılacaktır. Bu eğitimler arasında araştırmacı yetiştirilmesi, sağlık ocağına uyum eğitimleri, beceri kursları, sağlık yöneticilerine yönelik eğitimler olacaktır. Protokole göre çok önemli bir konu da bölgede hizmet araştırmaları niteliğindeki pilot çalışmaların ve uluslararası araştırmaların yapılmasıydı.

Anlaşmaya göre Bakanlık, Etimesğut Devlet Hastanesini adı ve levhası saklı kalmak koşuluyla demirbaşları ile birlikte on yıl süreyle Fakültenin kullanımına bırakmıştır. Hastanenin bakım ve onarımlarının en çok 700.000 TL kadarı Bakanlık tarafından, geri kalanı Fakülte tarafından karşılanacaktı. Döner sermaye işlemleri Ankara Kanser Hastanesi Döner Sermayesince yürütülecekti.

Buna karşılık Üniversite, sağlık ocakları ve Etimesğut Devlet Hastanesinde hizmetleri yürütmekle ve bu kuruluşları eğitim ve araştırma merkezi olarak işletmekle yükümlüydü. Hastanede çalışan hemşire vb. personel eğer isterlerse Üniversite kadrolarına atanacaklardı. İşletme giderleri Üniversite ve Sağlık Bakanlığı tarafından ortak olarak karşılanıyordu.

Benzer bir işbirliği protokolü 1975 yılında Çubuk SEAB için imzalandı.

Söz konusu bölgelerde protokolün hedeflerine erişildi mi? Ülkemizdeki sağlık hizmetlerinin gelişmesine ne gibi katkılar sağlandı? Bu konuda çok şey yazılabilir. İşte bazı örnekler:

- SSYB tarafından uzun süre kullanılan evrak kodlama sistemi Etimesğut SEAB’de geliştirildi.
- Dünya Sağlık Örgütü tarafından geliştirilen Hastalıkların 150 Başlıklı Sınıflandırılması yapılan bir tez çalışmasıyla “Hastalıkların Sınıflandırılmasında 150 Başlıklı A Liste” adıyla Türkiye’ye Etimesğut SEAB’de uyarlandı (Öztek 1973).
- Kızamık aşısının uluslararası boyutta yürütülen faz 4 araştırmasının yürütüldüğü bir yer de Etimesğut SEAB idi.
- Hekim dışı personele RİA uygulaması eğitimi ve araştırması 1978 yılında ÇUBUK’ta yapıldı; bu araştırmanın sonuçları 1983 yılında kabul edilen 2827 Sayılı Nüfus Planlaması Hakkında Kanunda işlerlik kazandı (Akın 2021).
- Bölgedeki işyerlerine iş sağlığı ve güvenliği hizmeti vermek üzere Yenice İşçi Sağlığı Merkezi (YİSME) Çubuk - Yenice’de kuruldu ve başarı ile uygulandı.
- Tıp fakültelerine örnek oluşturan kırsal internlik programı ilk kez Etimesğut ve Çubuk SEAB’lerde uygulandı
- Halk sağlığı uzmanlığının alanda eğitim modeli bu bölgelerde başlandı, denendi ve ülkeye yayıldı.
- 224 sayılı Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkındaki Kanun bu bölgelerde yasaya uygun biçimde yürütüldü, değerlendirildi ve yasa

güncellendi; yasanın çok önemli bir ilkesi olan “hasta sevk zinciri” gerçek anlamda bu bölgelerde uygulandı.

- Sağlık hizmetlerinin her kademedeki değerlendirilmesine ilişkin istatistiksel yöntemler bu bölgelerde geliştirildi ve ülke düzeyinde uygulamaya geçildi.
- Etimesğüt bölgesinin kurulduğu yılda binde 142 olan bebek ölüm hızı 25 yıl içinde binde 29’a düşürüldü; kontraseptif yöntem kullananların yüzdesi 1967 yılında 50 iken 1989 yılında yüzde 75’e yükseltildi; toplam doğurganlık hızı 4,9’dan 3’e, genel doğurganlık hızı binde 169’dan 107’ye düşürüldü; doğumda beklenen yaşam süresi erkeklerde 56 yıldan 72 yıla, kadınlarda 57 yıldan 76 yıla yükseldi.
- Çubuk bölgesinde anne ölümleri 15 yıllık sürede yüzbin canlı doğumda 70’den sıfıra kadar düşürülebilmiştir; sağlık personeli ile olan doğumların oranı yüzde 15’ten yüzde 85’e yükselmiştir; modern doğum kontrolü yöntemi kullanan ailelerin oranı yüzde 8’den yüzde 75’e yükselmiştir.
- Her iki SEAB’da da bağışıklık düzeyleri hızla yükselmiş ve bulaşıcı hastalık salgınları görülmez olmuştur,.
- Hacettepe Toplum Hekimliği Bölümü, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından halk sağlığı alanında eğitim yapan kurumlar arasına dahil edildi, Avrupa Halk Sağlığı Fakülteleri Birliğine üye oldu. Toplum Hekimliği Bölümü aile planlaması konusunda “DSÖ İşbirliği Merkezi” oldu.

Etimesğut Sağlık Eğitim ve Araştırma Bölgesi (SEAB) 1970 'li yıllarda o kadar başarılı ve ünlü olmuştu ki, bu model 1978 yılında yayımlanan Alma Ata Temel Sağlık Hizmetleri (TSH) Bildirisini yazanları etkilemiş olmalı. Nitekim TSH Bildiri taslağını kaleme alanlardan birisi olan zamanın DSÖ Genel Direktörü Dr. Halfdan Mahler 1986 yılında Etimesğut'u ziyaret etmiş ve uygulamaları bizzat incelemişti. *(Taslağı hazırlayanlardan diğeri Johns Hopkins Üniversitesi Halk Sağlığı profesörü Carl Taylor'dur.)* Dr. Mahler, Etimesğut gezisi sırasında hastane, ameliyathane gibi yerleri değil, birinci basamak kuruluşları görmeye geldiğini söylemişti.

DSÖ Genel Direktörü Dr. Halfdan T. Mahler Etimesğut'ta
(1986)

Etimesğut Bölgesinin ününü anlatan bir anekdotu Prof. Doğramacı anlatırdı: Uluslararası bir toplantıda Doğramacı Ankara'dan geldiğini söyleyince bir yabancı "Ankara Etimesğut'un neresinde?" diye sormuş.

Eğitim ve araştırma bölgelerinde Tıp Fakültesi öğrencilerinin yanı sıra Hemşirelik, Beslenme ve Diyetetik okullarının öğrencileri de staj yapma olanağı buluyorlardı. Hatta zaman zaman Dünya Sağlık Örgütü aracılığı ile çeşitli ülkelerden de öğrenciler bu bölgelerde eğitim amacı ile Türkiye'ye geliyordu. Eğitim ve araştırma bölgelerinde eğitim yapılması yanında çok sayıda araştırma da yapılmaktaydı. Öğrencilerin staj döneminde yaptıkları ufak çaplı araştırmalardan başka Toplum Hekimliği Bölümünde uzmanlık çalışması yapan hekimler tez çalışmalarını, lisansüstü çalışmalar yapan yüksek lisans ve doktora öğrencileri de tez çalışmalarını çoğu kez bu bölgelerde yapmaktaydı. Ayrıca eğitim ve araştırma bölgelerinde ulusal ve uluslararası çeşitli projeler kapsamında araştırmalar da yapılırdı. Örneğin, Dünya Sağlık Örgütü işbirliği içinde toplumda yüksek riskli grupların saptanması ve bu gruptaki kişilere daha çok hizmet götürülmesi konusundaki araştırma (High Risk Project) Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Toplum Hekimliği Bölümü tarafından yapılmıştır. Sağlık Bakanlığı ile işbirliği içinde sürdürülen gebeliği önleyici yöntemlerin kullanımının artırılması araştırması da yine Toplum Hekimliği Bölümü tarafından sürdürülen bir başka önemli projedir.

Sağlık Bakanı Prof. Dr. Türkan Akyol Sincan Sağlık Ocağında
- 1971

Etimesğüt ve Çubuk Sağlık Eğitim ve Araştırma Bölgelerindeki başarının arkasında birçok kişinin katkılarının olduğu kuşkusuzdur. Ancak Etimesğüt Sağlık Grup Başkanlığını yıllarca yürüten Prof. Dr. Doğan Benli ile Çubuk sağlık eğitim ve araştırma bölgesindeki değerli hizmetler veren Sağlık Grup Başkanları Prof. Dr. Nevzat Eren, Prof. Dr. Yusuf Öztürk ve Prof. Dr. Ayşe Akın'ın adlarını özellikle belirtmek gerekir.

**Bir Anı
Anı Defteri
(Zafer Öztekin)**

Dr. Doğan Benli Van İl Sağlık Müdürü iken bir nedenle ili ziyaret eden bir Dünya Sağlık Örgütü danışmanı Hocanın bir anı defteri tutmadığını öğrenince, “keşke, anılarınızı bir deftere kaydetseydiniz, eşsiz bir yönetim kitabı olurdu” demiş. Doğan Hoca hepimize aynı şeyi önerir ve “aşkınız dışındaki her anınızı bu deftere yazın” derdi. Deneyimleri unutmamanın ve aktarmanın en iyi yolu budur.

Prof. Dr. Doğan Benli

Prof. Dr. Doğan Benli ve Prof. Dr. Sevinç Oral Etimesđut Sağlık Grup Başkanlığı personeliyle

Prof. Dr. Nevzat Eren

Prof. Dr. Yusuf Öztürk

Prof. Dr. Ayşe Akın

Prof. Dr. Yusuf Öztürk Çubuk Sağlık Grup Başkanlığı
personeliyle

Anılar

Dr. Selma Bayrı – Pediatri Uzmanı– Çubuk Hastanesi

Nöbetçi olduğum bir gece 10 yaşlarında bir erkek çocuğu hırıltılı solunum, dalgınlık yakınmalarıyla getirdiler. Öyküsünden, evlerinde haşere ilaçlaması yapıldığını öğrendim. Hastanın muayene bulguları ensektisit zehirlenmesine uyuyordu ve oldukça ağırdı. Gerekli tedaviye başlayıp hastayı servise yatırdım. Ailesi çok umutsuz görünen çocuklarını bırakıp gittiler. O gece uyguladığımız tedaviye çok hızlı cevap aldık ve ertesi gün hasta açıldı, yatağında oturup beslenirken aile hastayı ziyarete geldi. Koğuşa girmeleri ile panik içinde çıkıp oğullarının nerede olduğunu sordular. Durumu kötü görünen çocuklarının öldüğünü düşünüyorlardı ve yatakta oturan çocuklarını tanımamışlardı. Bu arada çocuk, ailesine seslenmeye başladı. Birbirlerine sevinçle kavuşmaları izlemeye değer bir görüntüydü.

Anılar

Prof. Dr. Selma Çivi – Kadın Hastalıkları ve Doğum Uzmanı – Çubuk Hastanesi

Hastanemiz 50 yataklı idi. Bölgedeki sağlık ocaklarından sevki gelen hastalara bakardık. Geri bildirimler yapardık. Uzman olarak sayın Prof.Dr. Ayşe Akın, Sevgili Prof.Dr. Gülersu İrken (Çocuk Hastalıkları uzmanı), Sayın Prof.Dr. Nazmi Bilir (İç Hastalıkları uzmanı), Doç. Dr. Özen Aşut (İç Hastalıkları uzmanı, Dr. Selma Bayrı (Çocuk Hastalıkları uzmanı) ve Vahit Çınar (mikrobiyoloji uzmanı) vardı. Radyoloji için Hacettepe Tıp Fakültesinden asistan arkadaşlar gelirdi. Günlük 4-6 arası doğum yapılırdı. Nöbetçi hekimler geceki doğumları gerçekleştirirlerdi. Sayın Prof.Dr. Gülersu İrken ve Prof.Dr. Nazmi Bilir doğum yaptırır epiziyotomi dikerlerdi; doğum sonu notları yazarlardı. Ben ve Prof.Dr. Ayşe Akın haftada bir gün olan ameliyat günümüzde rutin ameliyatlarımızı yapardık. Acil vakalar gece gündüz gözetmeden yapılırdı. Bir anestezi teknisyeni ve elde kan olmadan yaptığımız ameliyatları komplikasyon olmadan 6-7 gün sonra taburcu ederdik. 30 sene sonra o günleri düşündüğümde ne kadar özveri ile çalışıldığını görüyorum (Çivi, 2012).

Bir Anı

Kaymakamla tanışma (Nazmi Bilir)

Çubuk ilçesindeki sağlık hizmetleri Hacettepe Üniversitesi sorumluluğuna geçtikten sonra 1975 yılının Haziran ayında ilçede çalışmaya başlamıştık. Hastanede üç dalda (Kadın Hastalıkları ve Doğum, İç Hastalıkları, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları) uzmanlar ve sağlık ocaklarında Ocak Hekimi olarak Halk Sağlığı Bölümü asistanları sağlık hizmeti sunmaya başladık. İlçe Kaymakamı bir süre önce başka göreve tayin olmuştu ve Mal Müdürü Kaymakam vekili olarak görev yapıyordu. Birkaç gün sonra yeni Kaymakam beyin geldiği haberi ulaştı ama henüz kendisi ile görüşme fırsatımız olmamıştı. O günlerde bir akşam hastanede nöbetteyken görevli personel Kaymakam beyin hastaneye geldiği haberini verdi. Hemen kendisini karşılamaya çıktım, yaş olarak benden büyük, kıdemli ve ciddi bir devlet memuru görünümünde bir kişi idi. Kısaca karşılıklı hoş geldiniz ifadelerinden sonra eşinin rahatsızlığından söz etti. Eşi ciddi bir akciğer rahatsızlığı nedeni ile yıllar önce ameliyat edilmişti; bu nedenle solunum hastalıkları konusunda duyarlı idiler. Nazik bir dille benden Kaymakam lojmanına giderek eşini muayene etmemi rica etti. Resmi makam aracı (Land Rover jeep) ile eve gittik, eşi de çok kibar bir hanımdı. Hastalığı ile ilgili bilgi aldıktan ve halen yakınmasının ne olduğunu öğrendikten sonra akciğer seslerini dinledim, ateşi yüksek değildi, sistemik muayenesini tamamladıktan sonra üst solunum yolu enfeksiyonu tanısı ile antibiyotik önerdim. Kaymakam bey beni aracı ile hastaneye geri getirdi, teşekkür etti ve ayrıldık.

Bir bölgede yöneticilerle ilişkilerde profesyonel bilgi ve yaklaşımın yanı sıra, etik ilkelerin ve kişiler arası ilişkilerin ne kadar önemli olduğunu Kaymakam bey ile yıllarca süren çalışmamız boyunca hep hissettim. Özellikle birinci ve ikinci basamak sağlık kuruluşları arasındaki sevk zincirinin yerleşmesi konusunda Kaymakam beyden hep destek gördük. Kendisi ile dostluğumuz kendisinin Ankara Vali Yardımcısı olarak atanmasından sonra da uzun süre devam etti.

Hacettepeye bağlı eğitim ve araştırma bölgeleri diğer üniversitelere de örnek oldu ve birçok niversite Sağlık Bakanlığı ile protokoller imzalayarak benzer bölgeler kurdular (Tezcan, 2018).

nc olan Sağlık Eğitim ve Araştırma Bölgeleri

KURULUŞ YILI	ÜNİVERSİTE VE BÖLGE
1964	Hacettepe Üniversitesi, Etimesęut
1967	Atatürk Üniversitesi, Pasinler
1968	Ege Üniversitesi, Torbalı
1969	Dicle Üniversitesi, Diyarbakır
1971	Ankara Üniversitesi, AbidinpaŐa
1974	İstanbul Üniversitesi, Silivri
1975	Hacettepe niversitesi, ubuk
1979	İstanbul Üniversitesi, Avcılar
1979	Uludağ Üniversitesi, Gemlik
1979	Ege Üniversitesi, Bornova
1980	Hıfzıssıhha Okulu - GölbaŐı
1980	Çukurova Üniversitesi, Doğankent
1980	Cumhuriyet Üniversitesi, UlaŐ
1982	9 Eylül Üniversitesi, Narlıdere
1984	Gazi Üniversitesi, GölbaŐı
1985	Anadolu / Osman Gazi Üniversitesi, Dodurga – Bozyk.
1985	Erciyes Üniversitesi, Melikgazi
1994	Marmara niversitesi, Ümraniye

Bir Anı
Devlet başkanının Çubuk ziyareti
(Nazmi Bilir)

Yıl 1982. Sağlık Bakanı (Prof. Dr. Kaya Kılıçturgay) Çubuk ilçesindeki incelemelerini yaptıktan sonra komşu ilçe Kalecik'in de bu hizmet kapsamına alınması talimatı vermiş, ayrıca Devlet Başkanına konuyu arz edip Çubuk'a davet edeceğini söylemişti. Bir süre sonra Devlet Başkanı Kenan Evren'in Çubuk'taki sağlık hizmetlerini yerinde görmek için geleceği bilgisi iletildi. O gün sabah erkenden bütün çalışanlar olarak Çubuk'ta görev yerlerimize gitmiştik. Önce general rütbeli bir subay bir grup asker ile birlikte hastaneye gelerek incelemeler yaptı, bazı konularda emirler vererek düzenlemeler yaptı. Sonra da Devlet Başkanı geldi. Hepimiz talimat verildiği şekilde hastane bahçesinde sıraya girmiştik. Devlet Başkanı sıra ile elimizi sıkarak hastaneye girdi, alt kat ve üst katta incelemelerde bulundu, bazı hastalarla kısa görüşme yaptı. Daha sonra Başhekim Ayşe Akın tarafından kendisine brifing verildi. Bu ilçedeki sağlık hizmetlerini beğendiğini, memnun olduğunu belirterek bölgeden ayrıldı. Hacettepe Üniversitesi tarafından Etimesgut ve Çubuk'ta uygulanan sağlık hizmeti modeli (dekan, rektör, bakanlar, Dünya Sağlık Örgütü Genel Direktörü vb.) çeşitli üst düzey kişilerin ilgisini çekmiş ziyaret edilmiştir.

Bir Anı

Çubuk servis otobüsü (Nazmi Bilir)

Çubuk Ankara'dan 40 km. uzaklıkta bir orta Anadolu kasabasıdır. O tarihlerde ilçe merkezinde 15 bin, köyleri ile birlikte toplam olarak 50 bin dolayında nüfusa sahipti. İlçede 6 Sağlık Ocağı vardı.. Köylerdeki Sağlık Ocaklarında doktor ve diğer personel hafta içi günlerde kendi bölgelerinde kalırlardı. Hastanede nöbetçi olan doktor dışında ilçe merkezinde çalışan doktor ve diğer bazı personel Ankara-Çubuk arasında Sağlık Bakanlığı tarafından sağlanan (Fargo marka kamyonun çevrilme) servis otobüsü ile yolculuk yapardı. Sabahları 07.40'ta Hacettepe Hastanesi parkından hareket eden otobüs sırası ile Ulus – Dışkapı - Aydınlık Evler yolu ile 08.30 dolayında Çubuk'a ulaşır, akşamları da 17.00'de Çubuk'tan hareket ederek Hacettepe'ye dönerdi. O yıllarda Aydınlık Evlerden sonra kent dışına çıkıldığında yol "bölünmüş yol" değildi. Dolaysı ile karşılıklı seyreden trafikte hareket kabiliyeti ve performansı çok iyi olmayan servis otobüsü ile yolculuğun bazı güçlükleri olurdu. Hasköy'den sonraki uzun yokuşta yüklü bir ağır vasıta arkasında olursanız, bu aracı geçmekte hayli zorlanırdınız. Bundan daha olumsuz tabloyu kış günlerinde yaşadık. Yolda buzlanma olduğu günlerde kayan ve yokuşu tırmanamayan otobüsten inip otobüsü yokuşun yukarisına kadar iterek çıkardığımız olurdu. Üstelik otobüsün ısıtma sistemi (kalorifer denemez!!!) sık sık arızalanır ve soğuk otobüste üşüyerek yolculuk yapmak durumunda olurduk. Bununla birlikte bu otobüs yolculuklarında çok güzel anılarımız da olmuştur. Sabahları daha sessiz şekilde yapılan yolculuk kimi akşamlarda oldukça eğlenceli hale gelebilirdi. Özellikle otobüsün en arkasındaki uzun koltuk ile hemen önündeki koltuklarda oturanlar günlük olayları (biraz da mizah katarak) birbirlerine aktarır, sıkıcı olan yolculuğu hoş anılar haline getirebilirdi. Otobüs yolculuğu bizim için bir sosyal ortamdı. Çubuk servis otobüsünde, alandaki zor çalışma koşullarının yorgunluğundan kurtulur, ekip çalışmasının tadına varırdık. Bu sosyal ilişkiler çoğu arkadaşlarla aile görüşmeleri şeklinde yıllarca devam etmiştir.

Sağlık eğitim ve araştırma bölgeleri sağlıkla ilgili alanlarda yapılacak eğitimlerin çok önemli bir unsuruydu. Bu bölgelerde yıllar boyunca binlerce öğrenci yetişti, yüzlerce araştırma yapıldı, gurur verici hizmetler yürütüldü. SEAB'ların yaşama geçirilmesinde 1960'lı yıllarda Sağlık Bakanlığı ve Hacettepe Üniversitesindeki yöneticilerin basiretli davranışlarını saygıyla anmak gerekir. Onların bu akılcı kararları ve katkıları olmasaydı bu başarı sağlanamazdı. Ancak, bu güzelim uygulama anlaşılması mümkün olmayan sudan nedenlerle ve basiretsiz yöneticiler tarafından yok edildi.

İlk darbe ne yazık ki Hacettepe Üniversitesi Rektörü Yüksel Bozer'den geldi. Kendisinin halk sağlığı konusuna bakışı zaten olumlu değildi. Halk sağlığı alanında çalışanları anlaşılabilir bir nedenle "solcu", hatta "komünist" olarak kabul ederdi; toplum hekimliği (halk sağlığı) bölümünden gelen talepleri elinden geldiğince geri çevirir, kendisiyle görüşmeye giden öğretim üyeleri ile görüşmek bile istemezdi; bölüme yapılacak atamaları elinden geldiğince engellemeye çalışırdı.

SEAB protokolleri periyodik olarak 5 yılda bir tarafların onayları ile uzatılırdı. Yüksel Bozer döneminde protokolün uzatılması için Sağlık Bakanlığında gelen yazıya olumsuz yanıt verildi. Çünkü Bozer, yıllardan beri binlerce öğrencisinin eğitim aldığı ve Hacettepenin sembolü haline gelmiş olan Etimesğüt bölgesini "üniversite için yük" olduğu gerekçesi ile eleştiriyor, Etimesğüt Bölge Hastanesine Üniversite tarafından sağlanan sağlık personeline merkezdeki hastanede ihtiyacı olduğunu ileri sürerek bundan böyle personel

verilmeyeceğini, ayrıca tıbbi malzeme ve yakıt da verilmeyeceğini belirtti. Sonuç olarak, stajyerlerin lojmanları, hastane personeli ve hastane dahil bölgenin yönetimi Sağlık Bakanlığına devredildi. Böylece Etimesğüt SEAB 1990 yılında eski altın günlerini geride bırakarak Hacettepe kontrolünden çıktı. Bu tutumuyla, halk sağlığı eğitimine de ciddi bir darbe vurulmuş oldu. O günlerde anabilim dalı başkanının rektörle görüşme isteği ısrarlı taleplere rağmen rektör tarafından kabul edilmedi; hatta üniversite genel sekreteri bile anabilim dalı başkanına randevu vermemiştir.

SEAB ile ilgili bir diğer darbe Sağlık Bakanlığı kanadından ve siyasi kadrolardan geldi. 1980'li yıllardan başlayarak bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de neo-liberal politikalar siyasal yaşama hakim olmaya başlamıştı. Bu dönemde sosyalleştirilmiş sağlık hizmetleri yerine sözleşmeli olarak çalışacak aile hekimliği sistemi, kamu hizmeti yerine özelleşmiş sağlık hizmetleri öne çıkmaya başladı (Akın 2021). Gerek halk arasında gerekse siyasi kadrolarda sevk zincirine karşı hoşnutsuzluklar ortaya çıktı, onun yerine herkesin "istediği hekime" başvurusunun talep edildiği bir ortama girildi. Bütün bu yaklaşım ve talepler SEAB'ların temelini oluşturan kamu hizmeti yaklaşımına karşı idi ve giderek bu sistemin değiştirilmesi gerektiği şeklindeki sesler duyulmaya başladı. Böyle bir ortamda SEAB'larda radikal bazı değişiklikler olacağı bekleniyordu. Bakanlık yöneticilerinin SEAB 'lar hakkındaki görüşleri gerilemişti; protokoldeki komisyon toplantıları yapılamıyordu; Bakanlık, bölge yönetimini Üniversitelerden alma eğilimine girmişti, her üniversite için o yörenin ve üniversitenin koşullarına göre özgün protokoller yerine bütün ülkede her üniversite ile standart tipte

protokoller imzalanmaya başlanmıştı. Standart protokollerde yönetim Sağlık Bakanlığında oluyor, Üniversite öğrencileri ve asistanları bölgeye gelen konuklar gibi algılanıyordu.

Bu tartışmaların ortaya çıktığı dönemde Sağlık Bakanı Halil Şıvgın idi. Kendisi Çubuk'luydu ve Çubuk bölgesindeki hizmetleri yakından izliyor, bu bölgedeki seçmenleri ile ilişkilerini sıcak tutuyor ve seçmenlerden gelen talepleri çok önemsiyordu. Oysa bölgenin yönetimi Hacettepe Üniversitesindeydi ve adı geçen seçmenler kurallara uymayan taleplerinin yerine getirilmemesinden hiç te hoşnut değillerdi. Bu arada ilginç bir olay bardağı taşıran son damla oldu. Bir gece geç saatte birkaç erkek Hastaneye gelerek kadın hastalıkları ve doğum servisinde yatmakta olan bir hastayı ziyaret etmek istediler. Nöbetçi hekim bu ziyarete izin vermedi. Ziyaretçiler bu durumu kabullenmedi, bazı sert ifadeler kullanıldı. İktidardaki partinin mensupları olduğu anlaşılan ziyaretçilerin durumu Sağlık Bakanına yansıttıkları anlaşılmaktadır. Bakan bu tartışma nedeniyle Hastane yetkililerinin gerekeni yapmadıklarını düşünüyordu. Diğer faktörlerle birleştirilince bu kural dışı talep Bakanlık ile Çubuk SEAB yönetimi arasında gerginliğe yol açtı ve bu gerginlik, süresi dolan işbirliği protokolünün uzatılmamasına kadar vardı ve 1989 yılında Çubuk SEAB kapatıldı, hastane ve bölge yönetimi tümüyle Sağlık Bakanlığına devredildi.

Bir Anı
Önce sağlık değil, siyaset
(Zafer Öztekin)

Çubuk Eğitim ve Araştırma Bölgesinin kapatılmasının gündemde olduğu dönemde bir gün UNICEF tarafından verilen bir resepsiyondaydım. Prof. İhsan Doğramacı, Prof. Münevver Bertan, ben ve zamanın Sağlık Bakanı Halil Şıvgın ayakta sohbet ediyorduk. Çubuk konusunu tartışıyorduk. Bakana şöyle dedim: “Sayın Bakan, Çubuk sizin seçim bölgeniz. Herhalde orada iyi bir sağlık hizmeti sunuluyor olması sizin için olumlu bir durumdur. Bölgeyi kapatmakla seçmenlerinizi bu iyi hizmetlerden mahrum etmiyor musunuz?”

Bakan Şıvgın bana dönerek şöyle cevap verdi: “Doktor, siz doktorluğunuzu yapın, siyaseti bana bırakın.”

O gün Hacettepenin Çubukta olmasının, geceyi gündüze katarak hizmet verilmesinin, bağışıklık düzeyinin yükseltilmesinin, doğumların hastanede yapılıyor olmasının, beklenen yaşam süresinin uzatılmasının, ev ev dolaşım tuvaletlerin sağlıklı hale getirilmesi için yapılan çabaların siyasetçinin nazarında bir anlam ifade etmediğini, bunlardan daha önemlisinin seçmenden oy alabilmek için her şeyin feda edilebileceğini gördüm. “Önce sağlık” diyenlerin yanıldığını, önceliğin siyaset olduğunu anladım. Önemli olan şeyin yalnızca fırsatlara sahip olmanın değil aynı zamanda liyakatli ve basiretli yöneticilere sahip olmak olduğunu kavradım.

Bu gelişmeler sonrasında günümüzde gelineen noktadaki görüntü şöyledir: Hacettepenin kurulduğu

aşamadaki gerçek sağlık eğitim ve araştırma b6lgeleeri artık yoktur; b6t6nc6l yaklaşım olmadığından, internlerin eğitimleri Ankara il merkezindeki Keçi6ren, Pursaklar, Altındağ il6elerindeki aile sağlığı merkezlerinde (ASM) ve tedavi hizmeti ağırlıklı olarak s6rmektedir; 6niversiteler b6lge y6netimlerinde s6z sahibi değildir; halk sağlığı asistanları sağlık y6netimi konularında eğitim alamamakta ve deneyim kazanamamaktadır; alanda yapılacak araştırmalarda il sağlık m6d6rl6klerinin onayı gerekli g6r6lmektedir.

Sonuçta, Hacettepe 6niversitesince 6lkemizdeki sağlık sisteminin gelişmesine halk sağlığı eğitimine altın değerinde katkılar yapan sağlık eğitim ve araştırma b6lgeleerin g6n6m6zde varlığından s6z edilemez. Ancak, halk sağlığı eğitiminde alan eğitimlerinin 6nemi zihinlere yerleşti. Gelecekte zihinlerdeki bu ger6eğin yeniden g6ç kazanması umudumuz devam etmektedir.

Çubuk Kaymakamı Ferit 6nal'ın bazı g6r6şleri

(TTB S6rekli Tıp Eğitimi Dergisi 2002; cilt 11, sayfa 147-148)

Çubuk il6esinde 7 yıl Kaymakam olarak g6rev yapmış olan Ferit 6nal'ın sağlık hizmetlerinin sunumuna 6nemli desteği olmuş ve bu uygulama sağlık sekt6r6 ile kamu y6netiminin işbirliği konusunda g6zel bir 6rnek oluşturmuştur. Sayın 6nal bir makalesinde b6lge başkanı, b6lgede 6alışan bazı hekimlere ve sağlık hizmetlerine y6nelik şunları ifade etmiştir:

Eğitim Araştırma B6lge Başkanı Dr. Nevzat Eren sanki bu d6nyaya defalarca gelip gitmiş, tekrar gelmişti. Liderlik y6n6, 6nsezisi 6ok kuvvetli realist, esas hedefe s6ratle kestirmeden 6ıkıverirdi. Asil, al6ak g6n6ll6 olmasđ yanında bazen g6lerken katılaşır, sertleşir neticeyi alınca da g6ler, g6n6l alırdı.

Başhekim ve Doğum ve Kadın Hastalıkları Uzmanı Dr. Ayşe Akın 6ok bilgili, g6rg6l6, titiz, 6zg6rl6đ6 seven bir bilgin doktor, aynı zamanda 6st6n yetenekli bir y6netici idi. 6ok s6ratli hareket ederdi. Mesleğinde otorite olduğu i6in gerek fak6lte, gerekse dış memleketlerdeki sağlık kuruluşları daima onu g6revlendirirdi.... Kibar, d6zenli bir İstanburlu hanımefendisi idi.

İç Hastalıkları Uzmanı insan hülasası, ender bulunan kibarlık abidesi Nazmi Bilir Hocam Aralık ayının son günü soba bacası çekmeyen su boruları donmuş kaymakamlık lojmanına Bala'dan nakille geldiğimiz gece akciğer kanserinden muzdarip eşime o çatayazda gelip saatlerce meşgul olmuş, eşimin ızdırabını dindirmiş ve tedavisi sayesinde rahmetli eşim uzun süre yaşamıştı. Tabii ki bu benim şahsi minnetim.

İşte, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalının uzantısı, Çubuk Eğitim Araştırma Bölge Başkanlığı mensubu bu fedakar doktorlar grubu öncülüğünde, Çubuk'ta sağlık hizmetleri en ücra köylere kadar götürülmüş, intern doktorlar burada şahane yetiştirilmişti. Fakat bir çok konuda olduğu gibi bu ulvi sağlıklı yenilik hareketi de gereksiz siyasi ve ideolojik görüşlerin, ileriye görmeyenlerin hışmına uğrayarak söndürüldü. O dönemde Sağlık Bakanı Halil Şıvgın'a gittim, ancak ne söylediysem kar etmedi. Böylece 1989 yılında hem sağlık hizmetleri, hem eğitim hizmetleri vererek internleri yetiştiren bu kurum söndürüldü. Çok yazık oldu çok...

Uzmanlık eğitiminde Hacettepe etkisi

Halk sağlığı hem bir felsefe, bir görüştür hem de bir disiplindir yani bir uzmanlık alanıdır. Lisans düzeyinde (tıp ve sağlıkla ilgili diğer okullarda) halk sağlığı felsefesi ve özellikle birinci basamaktaki uygulamalar öğretilir. Geleceğin hekimlerine halk sağlığı bakışı kazandırılır, sağlık sorunlarının toplumsal boyutu öğretilir. Bir başka ifade ile bu eğitimin amacı sağlık sorunlarının çözümünün yalnızca bireysel düzeyde değil aynı zamanda ve daha önemli olarak toplumsal düzeyde yapılacak müdahalelerle olması gerektiğinin kavranmasıdır. Bu nedenle sağlık sorunlarının çözümü konusunu sağlık sisteminin “proaktif” davranışla ele alması gerektiği; bireysel olarak hastaların tanı ve tedavisinden öte topluma yönelik olarak sağlık eğitimini ve “erken tanı” yaklaşımını da içine alan “koruyucu” yaklaşımlar öğretilir.

Halk sağlığı aynı zamanda bir uzmanlık alanıdır. Ancak, halk sağlığı uzmanlığının dünyanın her yerinde, hatta ülkemizdeki sağlıkçılar ve yöneticiler tarafından aynı biçimde algılandığını ve tanımlandığını söylemek zordur. Halk sağlığı alanı bazı yerlerde aile hekimliği ya da hijyen ile karıştırılmakta, bazı yerlerde halk sağlığı uzmanları aslında eğitimini görmedikleri laboratuvar ya da klinik dallarda görevlendirilmektedir. Bu yanlış uygulamalar, ne yazık ki halk sağlığı eğitiminin üniversiteler içinde de yanlış algılanmasına ve eğitim programlarında tutarsızlıklara yol açabilmektedir (Öztek 2020). Doğrusunu söylemek gerekirse, Hacettepedeki eğitimin “Toplum Hekimliği” adı altında başlaması da bu kargaşada rol oynamış olabilir.

Halk sağlığının yeşerdiği dönemlerde ABD’de özellikle tıp fakültelerinde bu konuya çok önem verildi. Bu girişimin başını Kentucky Üniversitesi öğretim üyelerinden Kurt W. Deuschle çekti. 1960 yılında Kentucky Üniversitesi’nde “Toplum Hekimliği” (*Community Medicine*) bölümünü kurdu ve tıp fakültesi programında ilgili dersleri vermeye başladı. Deuschle, ihmal edilmiş, yoksul ve kırsal bölgelerde, özellikle Kızılderili bölgelerinde hizmet veren hekimlerin toplumun kültürünü iyi tanımalarının önemini ve ona göre davranmaları gerektiğini savunuyordu. Eğitim programına toplumun sorunlarını anlayabilmek için epidemiyoloji konularını ekledi ve kültürler arası çalışmalar için kurslar düzenledi. Daha sonra atandığı New York Mount Sinai Hastanesinde de siyah Amerikalıların yoğun olarak yaşadığı Doğu Harlem bölgesinde bir “toplum hekimliği” projesi başlattı. Deuschle, benzer programların Nijerya, Çin, Vietnam ve Türkiye’de de başlaması konusunda liderlik yaptı (Öztek 2020).

Deuschle, 1960 yılında toplum hekimliğini şöyle tanımlamıştı: *“Toplum hekimliği eğitiminin amacı, öğrencilere, sağlık personelinin oluşan bir ekiple toplum içinde koruyucu ve iyileştirici hekimliğin nasıl uygulanacağını, epidemiyolojik ve sosyal bilim yöntemlerini kullanarak toplumun sağlık sorunlarını ve bunların önemlilik derecelerini saptamayı ve uygulamalardan alınan sonuçları değerlendirmeyi öğretmektir.”*

ABD’de tıp fakültelerinde toplum hekimliği eğitiminin başladığı ve kabul gördüğü yıllarda, 1963 yılında Türkiye’de Ankara Üniversitesi bünyesinde “Hacettepe Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesi” kurulduğunda, Ohio Eyaletindeki Case Western Reserve Üniversitesi Tıp Fakültesinde yürütülmekte olan program aynen uygulanmaya başlandı. O dönemde Hacettepe Hastanesi Pediatri Bölümü uzmanlarından Dr. Münevver Bertan bu Üniversiteye, Dr. Deuschle’in yanına gönderilerek toplum hekimliği konusunda eğitim alması sağlanmıştı. Bu gelişmeler ışığında Prof. Doğramacı’nın Hacettepe Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesini kurarken Western Reserve Üniversitesinde yürütülen toplum hekimliği uygulamasını Hacettepeye taşıma arzusunda olduğunu göstermektedir. Adı geçen Üniversitedeki “Toplum Hekimliği” (Community Medicine) bölümü de böylece Hacettepe Tıp Fakültesine girmiş oldu.

Ancak, Hacettepe Üniversitesindeki toplum hekimliği eğitiminin yukarıda belirtilen amaçla sınırlı kaldığı söylenemez. Bu Üniversitede toplum hekimliği kavramı, o zamana kadar ülkemizdeki bir boşluğu doldurarak gerek mezuniyet öncesi gerekse mezuniyet sonrası düzeyde “halk sağlığı” kavramı ile eşdeğer şekilde ele alındı ve geliştirildi.

Yüksek Öğretim Kurumunun 1981 yılında kurulması ile ülke genelinde benzer eğitimi veren fakat farklı adlarla kurulmuş olan bütün anabilim dallarının adı “Halk Sağlığı” olarak standart hale getirildi.

Bu kavram kargaşasının ortadan kaldırılması için atılması gereken ilk adım, halk sağlığı uzmanlarının iş tanımlarını yapmak ve bu işleri yapabilmeleri için hangi bilgi ve becerilere sahip olmaları gerektiğini açık bir şekilde belirlemektir. Bu görüşten hareketle, Halk Sağlığı Uzmanları Derneği (HASUDER) 2002 yılında halk sağlığı uzmanlarının iş tanımlarını yaptı. Bu tanımda geçen bilgi ve beceriler listesi, o tarihe kadar Hacettepede şekillenen ve ülkemizdeki diğer eğitim kurumlarına yayılan eğitim modelini yansıtır (HASUDER 2002). Bu tanım 2021 yılında HASUDER tarafından düzenlenen bir çalışmada genişletilerek yeniden yazılmıştır.

Bireylerin hastalanması gibi toplumlar da hastalanırlar. Bireylerin hastalıklarının teşhis ve tedavi edilmeleri gibi toplumların da hastalıkları teşhis ve tedavi edilebilir. Yukarıda açıklanan konuyla halk sağlığı uzmanı tıpkı bir klinik uzmanının bireylerin hastalığını teşhis ve tedavi etmesi gibi toplumun hastalıklarını teşhis ve tedavi eden bir uzmandır. Bu nedenle halk sağlığı uzmanlığını bir tür klinik uzmanlık dalı olarak tanımlamak yanlış olmaz (Öztek 2020).

HALK SAĞLIĞI UZMANI GÖREV TANIMI

HASUDER Halk Sağlığı Uzmanları Görev Tanımı ve İstihdamı

8 MAYIS 2021

Halk sağlığı uzmanının görevleri, hizmet verdikleri nüfustaki çocuklar, kadınlar, yaşlılar, çalışanlar, engelliler, göçmenler gibi kırılgan gruplar başta olmak üzere sağlık yönünden risk altındakilerin ve genel toplumun sağlık düzeyini, var olan ve gelişebilecek sorunlarını, bu sorunların nedenlerini ve toplumun sağlık gereksinmelerini bilimsel teknikler kullanarak saptamak; bireylerin ve toplumun sağlığını korumak, iyileştirmek ve geliştirmek amacıyla tek sağlık anlayışı içinde insanlara, hayvanlara ve ekolojik sistemlere ilişkin politikalar geliştirerek çözümler üretmek; bu politikalarla ilgili programların ve sağlık hizmetlerinin yürütülmesinde görev almak, kontrol ve değerlendirmelerini yapmak, sağlık hizmetlerinin her kademesindeki yönetimde sorumluluk almak, sağlık hizmetlerinin yürütülmesinde liderlik ve yöneticilik yapmaktır.

Halk sağlığı uzmanı, bu görevlerini yerine getirebilmek için sağlıklı ilişkili diğer dallarda eğitim görüp görev alan diğer hekimlerle, meslek üyeleriyle ve halk sağlığı konularında hizmet veren bütün sektör, kurum ve meslek grupları ile işbirliği içinde bilgi kaynaklarına erişir, veri toplar ve değerlendirir; yönetimle ilgili olarak planlama, örgütleme, personeli sevk ve idare etme, yürütme, denetleme, eşgüdüm, bütçe yapma ve hizmetleri değerlendirme işlerini yapar.

Halk sağlığı uzmanı, başta Sağlık Bakanlığı, diğer bakanlıklar, yerel yönetimler ve üniversiteler olmak üzere halk sağlığı hizmeti veren her türlü kamu, özel ve sivil toplum kuruluşları ile uluslararası örgütlerde araştırmacılık, eğiticilik, savunuculuk, danışmanlık ve yöneticilik görevlerinde bulunur; koruyucu hizmetleri önceleyerek sağlık hizmetlerinin sunumunda, salgınların kontrolünde, olağanüstü durumlardaki sağlık yönetiminde, çevre sağlığı uygulamalarında, okul sağlığı uygulamalarında, halkın sağlık eğitiminde, iş sağlığı ve güvenliği çalışmalarında ve halk sağlığı laboratuvarlarının işletilmesinde doğrudan görev alır.

Halk sağlığı daha iyi tanımlanamaz (Cemalettin Güzel)

İşte, toplumun sağlık sorunlarını tedavi amacıyla stratejiler geliştirmek ve uygulamak halk sağlığı uzmanlığının yöneticilik yönüdür. Türkiye’de halk sağlığı uzmanlığının kurucusu olarak kabul edilen Prof. Dr. Nusret Fişek, **“halk sağlığı uzmanı kurmay hekimdir”** derdi. Nasıl ki, bir kurmay subay istihbarat yapar (bilgi toplar), askerî harekât için strateji ve taktikleri belirleyip karar verecek olan komutana sunarsa, halk sağlığı uzmanı da (kurmay hekim) sağlık hizmetleri ile ilgili strateji ve taktikler belirleyip karar vericiye sunar. Yönetici olmak, mutlaka örgütün en tepesinde olup son kararı vermek değildir. Yönetim, bir ekip işidir ve uzmanların yer aldığı karargâhta, bir yönetim grubu olarak karşılıklı etkileşim içinde araştırarak, tartışarak, deneyerek politikalar geliştirmek, en uygun olan politika ve stratejiyi belirlemek ve buna uygun programlar hazırlamaktır. Dolayısıyla, yönetici olmak, yönetim ekibi içinde yer almak ve yönetim işlevlerini

yapmak demektir. Kurmay subay da halk sağlığı uzmanı da yönetim grubunun üyeleridir ve yönetim işlevi görmektedirler. Bu işleyiş mekanizması içinde halk sağlığı uzmanı yönetim ekibinin önemli bir elemanıdır ve sağlık hizmetlerinin belirlenmesinde ve uygulanmasında son derece önemli ve aktif rol almaktadır. Halk sağlığı uzmanları ister amir konumunda olsunlar, isterse amirin yönetim ekibi içinde yer alsınlar bir tür yöneticilik görevi yaparlar. Bu noktada bir hususu da kabul etmek gerekir: Karar vericinin (amirin) de bir halk uzmanı olması verilen kararların ve hizmetin niteliğini arttırır (Öztek 2020). Bu açıklamalarda halk sağlığı alanının çok meslekli (multidisipliner) bir alan olduğu görölmektedir. Yani, halk sağlığı yalnızca hekimlere değil sağlıkla ilgili diğer birçok meslek üyesine de açık bir alandır.

Halk sağlığı alanındaki mezuniyet sonrası eğitim başlıca üç şekilde olur: Tıpta uzmanlık, yüksek lisans ve doktora. Uzmanlık eğitimi, bir alanda ağırlıklı olarak uygulamaya yönelik eğitim demektir. Yüksek lisans ve doktora eğitimleri ise akademik ağırlıklıdır. Halk sağlığı uzmanlığı Sağlık Bakanlığı tarafından çıkarılan “Tıpta Uzmanlık Tüzüğü” (Tababet Uzmanlık Tüzüğü) çerçevesinde yürütölür. Yüksek lisans ve doktora eğitimleri ise YÖK tarafından çıkarılan mevzuata uygun olarak yapılır. Her iki eğitim müfredatının şekillendirilmesinde de Hacettepe öncüdür ve Hacettepenin etkisi bütün ağırlığı ile hissedilir.

Daha önce de belirtildiği gibi halk sağlığı uzmanlık eğitimi 1958 yılında Hıfzısıhha Okulunda 10 aylık bir kurs şeklinde başlamıştı. Daha sonra Tıpta Uzmanlık Tüzüğüne göre uzmanlık eğitimi önce 2 yıla, sonra 3 yıla ve sonunda 4 yıla çıkarıldı. Bu daldaki eğitimler çeşitli adlar altındaki bölümler

(Toplum hekimliği; Toplum sağlığı; Hijyen; Koruyucu hekimlik vb) tarafından yürütülse de uzmanlık dalının adı başlangıçtan beri “**Halk Sağlığı Uzmanlığı**” dır.

Hacettepede halk sağlığı eğitimi yurt dışındaki örnekler de dikkate alınarak yapılandırıldı. Bu eğitim modeli daha sonra bütün ülkedeki halk sağlığı uzmanlık eğitimine örnek oluşturdu. Nasıl ki, tıp eğitiminde önce tanı ve laboratuvar yöntemleri (patoloji, biyokimya, radyoloji vb) ğretiliyorsa, halk sağlığı eğitiminin de temelini toplumdaki sağlık sorunlarını teşhis edici yöntemler olan epidemiyoloji ve biyoistatistik oluşturmuştur. Nasıl ki tıp eğitiminde daha sonra vücut sistemlerinin hastalıkları ve tedavileri ğretiliyorsa, halk sağlığı eğitiminde de toplumda görülebilecek sorunlu alanlarda (ocuklar, kadınlar, yaşlılar, işçiler, evre, gıda, bulaşıcı hastalıklar, salgınlar vb.) eğitimler verilir. Bunu toplumdaki sağlık sorunlarının çözümü niteliğindeki (sorunun tedavisi) sağlığı geliştirme ve sağlık yönetimi konuları izler.

Hacettepe niversitesindeki halk sağlığı uzmanlık eğitiminde, başlangıç yıllarında çok önemli bir farklılık vardı. Halk sağlığı asistanlarına bu eğitimin yanısıra bir klinik dalda da uzmanlık eğitimi yapma olanağı sağlanırdı. Bu dalda eğitim almak için herhangi bir giriş sınavı da gerekmezdi. Bu uygulamanın amacını Nusret Fişek Hocamız şöyle açıkladı: *“Halk sağlığı anlayışını tıbbın bütün alanlarına yaymak gerekir. Bunun en iyi yolu, kliniklerde çalışacak hekimlere aynı zamanda halk sağlığını öğretmektir. Ayrıca, halk sağlığını tıbbın diğer dallarından ayırmak da mümkün değildir. O halde klinik ve halk sağlığı alanları ayrılamaz bir bütündür; iki uzmanlık sahibi olan hekim hangi dalda çalışırsa çalışsın bu ortak bilginin yararını görecek ve uygulamalarına yansıtacaktır.”*

Zaten Hacettepede halk sağlığı bölümünü kuran ve bölümün ilk yıllarında aktif olarak görev alan hocaların çoğu aynı zamanda bir klinik dalda uzman olan kişilerdi. Bu durum halk sağlığı ve diğer tıp dalları arasında yakınlaşmayı ve işbirliğini güçlendiriyordu. İşte bazı örnekler:

Prof. Dr. Doğan Karan / Psikiyatri
Prof. Dr. Nusret Fişek / Bakteriyoloji ve Biyokimya
Prof. Dr. Sevinç N. Oral / Pediatri
Prof. Dr. Münevver Bertan / Pediatri
Prof. Dr. Orhan Köksal / Bakteriyoloji
Prof. Dr. Azmi Arı / Mikrobiyoloji
Prof. Dr. Servet Bilir / Pediatri
Prof. Dr. Yılmaz Baykal / Göğüs hastalıkları
Dr. Cahit Başkök / Göğüs hastalıkları
Dr. Abdurrahman Yurtaslanı / Göğüs hastalıkları
Prof. Dr. Demirtaş Kocaçıtak / Göğüs hastalıkları
Prof. Dr. Atalay Yörükoğlu / Çocuk Psikiyatrisi

Bir Anı
Çifte uzmanlık
Zafer Öztekin

1969 yılında Hacettepe Tıp Fakültesinin ilk mezunları olan 59 genç hekim mezuniyet yemeğinde bir araya gelmiştik. Rektör Doğramacı bir konuşma yaptı. Konuşmasının bir yerinde şöyle dedi: “Aranızdan 4 arkadaşın toplum hekimliğini seçtiğini memnuniyetle öğrendim”. İşte o yıllarda toplum hekimliği böylesine önemseniyor ve teşvik ediliyordu. Bu 4 arkadaştan Dr. Mutena Biliker evlenip ABD’ye gitti; orada patoloji uzmanı oldu. Dr. Sait Kapucuoğlu başladığı iç hastalıkları uzmanlığını tercih etti ve orada kaldı. Dr. Sabahat Güven (Tezcan) toplum

hekimliği yanında kadın hastalıkları ve doğum dalında, ben ise aynı şekilde pediatri dalında uzmanlık eğitimlerimize başladık. Klinik uzmanlık eğitiminin üçüncü yılı henüz tamamlanmıştı ki, Nusret Fişek Hoca bana ve Sabahat'a klinik uzmanlığı eğitimlerimizi bırakarak bir an önce halk sağlığı uzmanlıklarımızı alıp doçent olmamızı önerdi. Sabahat kabul etti. Daha sonra ABD'ye giderek epidemiyoloji dalında doktora eğitimi aldı. Ben, klinikte geçen 3 yılıma, 2 yılı aşkın süre tuttuğum gün aşırı nöbetlere kıyamadım. Her iki uzmanlığımı da tamamlamayı tercih ettim.

Çift uzmanlık eğitimi 1980 yılına kadar devam etti. Çok sayıda halk sağlığı uzmanı aynı zamanda bir klinik dalda da uzman oldu. Bu kişilerin bazıları kariyerlerini halk sağlığı alanında sürdürdü, bazıları ise klinik dallardaki görevlerine devam etti. Halk sağlığı alanında çalışanlar klinik bilgilerini halk sağlığı içinde değerlendirdi, kliniklerde çalışanlar halk sağlığı bilgilerini oralarda uyguladı. Çift uzmanlık eğitimi görenlerin bazıları şunlardı:

HALK SAĞLIğI ALANINDA DEVAM EDENLER

- Dr. Ahmet Tuncer / Pediatri
- Dr. Ayşe Akın / Kadın Hastalıkları ve Doğum
- Dr. Zafer Öztekin / Pediatri
- Dr. Rengin Erdal / İç Hastalıkları
- Dr. Hikmet Pekcan / Pediatri
- Dr. M. Ali Bumin / İç Hastalıkları
- Dr. Çiğdem Bumin / Pediatri
- Dr. Cihangir Özcan / Pediatri

HER İKİ DALDA DA GÖREV YAPANLAR

Dr. Ayten Egemen / Pediatri

Dr. Selma Çivi / Kadın hastalıkları ve Doğum

Dr. Ufuk Beyazova / Pediatri

KLİNİK DALLARDA DEVAM EDENLER

Dr. Hüsamettin Ayar / Kadın Hastalıkları ve Doğum

Dr. Meryem Barışık / İç Hastalıkları

Dr. Reyhan Müftüoğlu / İç hastalıkları

Dr. Ziya Fati / İç hastalıkları

Dr. Aynur Kuru / İç hastalıkları

Dr. Mithat Kanık / Kadın Hastalıkları ve Doğum

Dr. Osman Zeki Kaya / İç Hastalıkları

Dr. Hamit Erokay / Pediatri

Dr. Arif Özel / Pediatri

Dr. Bekir Sıtkı Günay / Pediatri

Dr. Muzaffer Işıksalan / İç Hastalıkları

Dr. Fatih Öztürk / Psikiyatri

Dr. Aslan Ebiri / Psikiyatri

Dr. Necati Tamer / Dermatoloji

Dr. İsmail Dönmez / Pediatri

Dr. Üzeyir Kırca / Kadın Hastalıkları ve Doğum

Dr. Mehmet Kanbak / Ortopedi

Dr. Kazım Toprak / Oftalmoloji

Dr. Halil Ünlü / İç Hastalıkları

Dr. Sevgi Yavuz / Pediatri

Dr. Fulya Tanyeri / İç hastalıkları

Dr. Yahya Demirbaş / Kadın Hastalıkları ve Doğum

Dr. Gufran Bakırcı / Kadın Hastalıkları ve Doğum

Dr. Abidin Bağcı / Kadın Hastalıkları ve Doğum

Dr. Ahmet Dilsiz / Psikiyatri

Dr. İnanç Ünel / Radyoloji

Dr. Mehmet Kazan / İç Hastalıkları

Dr. Hülya Kazan / Pediatri

Hacettepedeki uzmanlık eğitiminin temel ilkelerinden birisi de rotasyonlardı. Özellikle birinci basamak (sağlık ocağı) rotasyonuna önem verilir her asistan kesinlikle en az bir yıl (bazıları iki yıl) bir sağlık ocağında görev yapardı. Bu dönemde ocak hekimi bölge hastanesinin uzmanları tarafından ziyaret edilir, hastanedeki haftalık toplantılara katılır, stajyer/intern eğitimini yürütürlerdi. Sağlık ocağı rotasyonları sırasında asistanlar sağlık yönetimi konusunda da deneyim kazanırlardı. Bazı asistanlar Sağlık Grup Başkanlıklarında çalışma fırsatı da bulurdu.

Bir diğer rotasyon da hastanelerdeki klinik rotasyonlarıydı. Bunlar arasında “acil servis” rotasyonunu bütün asistanlar yaparlardı. Diğer klinik rotasyonlar ise asistanların çoğu zaten bir klinik dalda uzmanlık eğitimi de gördükleri için yapılmazdı, diğer asistanlar ise bölge hastanelerinde bu eğitimlerini görürlerdi. Sağlık ocağı tabibi olan asistanlar bölge hastanesinde nöbet tutardı.

Bir Anı
Dahiliyeden Toplum Hekimliğine
(Nazmi Bilir)

Hacettepe Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesine 1964 yılında istekli olarak girdim ve 2 numara ile kaydımı yaptırdım. Staj yıllarımda dahiliyeye (iç hastalıklarına) ilgi duymaya başladım. İnternlik dönemimde zamanın Bölüm Başkanı Prof. Dr. Şeref Zileli “beni kendi bölümünde asistan olarak görmek istediklerini” söyleyince kararım kesinleşti. Sınava girerek dahiliye asistanı oldum. Çok istekle ve zevkle çalışıyordum. Ama bir yandan da o günkü tedavi olanaklarının yetersizliği nedeniyle özellikle bazı hastalarımıza yararlı olamayışımıza çok üzülüyordum. O yıllarda sık görülen romatizmal kalp hastalığı, kronik böbrek yetmezliği gibi hastalıkları olanlara yapılan onca zahmetli girişimlere karşın bu hastaları yaşamlarının son günlerini evlerinde geçirmelerini isteyen ailelerine teslim etmekten başka çaremizin olmayışı, genç yaştaki romatizmal

kapak hastalığı olanların uzun süren hazırlık aşamasından sonra yapılan açık kalp ameliyatının ardından ortaya çıkan enfeksiyon ve diğer komplikasyonları nedeniyle yaşamlarını yitirmeleri beni yaralıyordu. Bu kronik kalp ve böbrek hastalarının çocukluklarında geçirdikleri streptokok enfeksiyonu sırasında penisilin tedavileri göremedikleri için bu duruma düştüklerini bilmek üzüntümü katlıyordu. Yani ülke genelinde koruyucu ve iyileştirici sağlık hizmetlerinin yeterince başarılı olmaması nedeni ile meydana gelen bu hastalıkların faturasını bu gençler ödemekteydi. Bu duygular beni farklı arayışlara yöneltti. Koruyucu hizmetlere ağırlık veren ve iyi bir sağlık sistemi içinde çalışmanın daha yararlı hekimlik olacağına karar verdim. O yıllarda bu görüşümü Toplum Hekimliği Bölüm Başkanı Prof. Dr. Nusret Fişek'le paylaştım. Bu görüşme benim toplum hekimliği bölümüne geçişimin kapısını açtı. Böylece Hacettepede önce bir klinik dalda uzman olduktan sonra 1974 yılında Toplum Hekimliği Bölümüne katılan ilk hekim oldum. Daha sonra başka arkadaşlar da bu yolu izleyerek klinik uzmanlıktan sonra Toplum Hekimliğine geldiler.

Bu rotasyonların gerekçesi şuydu: Bir halk sağlığı uzmanı sağlık hizmetinin her kademesinde yönetim görevi yapmak üzere yetiştirilir. O halde, tıpkı silahlı kuvvetlerdeki kurmay subayların ordunun bütün birliklerini ve kuvvetlerini bilmesi gerektiği gibi halk sağlığı uzmanının da (kurmay hekim) sağlık hizmetlerinin her birimini tanıması gerekir. Aksi halde, gelecekte bu birimleri yönetmez.

Hacettepenin bu yaklaşımı ileride ülkemizdeki halk sağlığı uzmanlık eğitiminin standart bir ilkesi haline gelmiş ve Yüksek Öğretim Kurumunun kurulmasından sonraki dönemde tıp alanındaki uzmanlık eğitimlerinin standartlaştırılmasını sağlamak amacı ile "Tıpta Uzmanlık Kurulu Müfredat Oluşturma ve Standart Belirleme Sistemi" (TUKMOS) tarafından da benimsenmiştir.

TUKMOS, halk sağlığı alanındaki uzmanlık eğitimi konusunda “Çekirdek Eğitim Müfredatı” oluşturmuştur (<https://halksagligiyeterlik.org/halk-sagligi-uzmanlik-egitimi-cekirdek-mufredati/> erişim tarihi: 30 Mayıs 2021). Bu sistemde Halk Sağlığı uzmanlık eğitiminin süresi 4 yıl olarak belirlenmiş, uzmanlık eğitiminin amacı “bir hekime hizmet verdiği toplumun sağlığını koruma, geliştirme ve iyileştirmeye yönelik bilgi ve beceri kazandırmak” şeklinde ifade edilmiştir. Çekirdek Eğitim Müfredatında programda yer alması gereken konular, konuların süresi, yan dal uzmanlık alanları ve temel yetkinlikler ile programın sonunda yapılması gereken değerlendirme ile ilgili konular ayrıntılı olarak belirtilmiştir.

Bir Anı

Gülümseten bir mektup

(Zafer Öztekin)

Toplum Hekimliği Bölümünün Morfoloji binasının ikinci katında bulunduğu yıllarda, aynı binanın dördüncü katında “Tecrübe Hayvanları Laboratuvarı” (Deney Hayvanları Laboratuvarı) bulunuyordu. Bir gün Bölüm sekreterinin masasında postacının bıraktığı bir zarf gördüm. Üzerinde adres olarak “TECRÜBELİ HAYVANLAR BÖLÜMÜ” yazıyordu. Postacı zarfı nereye bırakacağını bilememiş, en uygun yer olarak bizim bölümü görmüştü.

Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalında ilk uzmanlar 1969 yılında diplomalarını almışlardır. (Dr. Hüsamettin Ayar, Dr. Ahmet Tuncer, Dr. Meryem Barışık, Dr. Doğan Benli). 2020 yılı itibariyle halk sağlığı dalında uzmanlık belgesi alanların sayısı 152 olmuştur (<http://www.halksagligi.hacettepe.edu.tr/ekler/pdf/uzmanlar>

son.pdf). Bu kişilerin önemli bir bölümü ülkenin değişik üniversitelerindeki tıp fakültelerinde halk sağlığı anabilim dallarında öğretim üyesi olarak görev yapmışlardır. Hacettepeden yetişen Halk Sağlığı uzmanları Sağlık ve Çalışma Bakanlıkları başta olmak üzere çeşitli bakanlıklarda, kamu kurum ve kuruluşlarında da görevler yapmış, yetişen uzmanların bir bölümü de Dünya Sağlık Örgütü, Amerikan Hastalıklar Korunma ve Kontrol Merkezi (CDC; *Centers for Disease Control and Prevention*), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP; *United Nations Development Program*) ve diğer uluslararası kuruluşlarda çeşitli düzeylerde görevler üstlenmişler, çeşitli kuruluşlarla işbirliği içinde halk sağlığı alanında yapılan çeşitli projelerde görev yapmışlardır.

Hacettepe Tıp Fakültesindeki Halk Sağlığı eğitiminin bir özelliği de yıllardan beri diğer fakültelerdeki halk sağlığı araştırma görevlilerinin eğitimine destek vermesidir. TUKMOS kapsamında hazırlanan Halk Sağlığı Uzmanlık Eğitimi Çekirdek Müfredatına göre ilk iki yıl içinde tamamlanması gereken kuramsal eğitim konusunda Hacettepe Halk Sağlığı Anabilim Dalı tarafından iki yıl ara ile düzenlenen Kuramsal Eğitim Programına diğer fakültelerdeki bazı halk sağlığı araştırma görevlileri de katılmaktadır. Bu program halk sağlığı kavramı, epidemiyoloji, biyoistatistik, sağlık yönetimi, sağlık politikaları, iş sağlığı, çevre sağlığı, bulaşıcı hastalıklar, kadın sağlığı, üreme sağlığı, çocuk ve adolesan sağlığı, okul sağlığı, yaşlanma ve kronik hastalıklar, sağlığı geliştirme, sağlık eğitimi, iletişim, demografi, sağlık sosyolojisi ve antropolojisi, toplum ruh sağlığı, toplum beslenmesi, sağlık ekonomisi, olağanüstü durumlar ve afet yönetimi, halk sağlığı etiği, kazalar, yaralanmalar ve kontrolü, özel gruplara yaklaşım konularını kapsamaktadır. Bu kurslar değişik yıllarda 4 ile 6 ay süreli olarak uygulanmıştır.

Halk Sağlığı Asistan Kursundan bir Anı, 2003

Sonuç olarak Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı kurulduğu günden beri ülkedeki diğer tıp fakültelerindeki halk sağlığı anabilim dallarının kurulmasında ve gelişmesinde rol oynamıştır. Bu kurumdan eğitim olarak halk sağlığı alanında uzmanlık, yüksek lisans ya da doktora derecesi alanlar hem ülke içinde niversitelerde, Bakanlıklarda ve kamu kurumlarında hem de uluslararası kuruluşlarda çeşitli görevler üstlenmişlerdir.

Bir Anı
Neden Halk Sağlığı
(Zafer Öztekin)

Ben lise öğrencisi iken Babam Hıfzıssıhha Okulunda halk sağlığı uzmanlık eğitimi görmekteydi. Nusret Fişek adını ilk kez ondan duymuş, halk sağlığı kavramları ile o yıllarda tanışmış, Babamın yaptığı bebek ölüm hızı çalışmasına tanık olmuşum. Yani, 1963 yılında tıp eğitimine başladığımda halk sağlığı bilimi bana yabancı değildi. 1969 yılında mezun olduğumda halk sağlığı dalını seçmemde bu durumun etkisi olmuş olabilir, ama bana halk sağlığını sevdiren ve bu alanda uzman olma kararımı etkileyen üç kişiyi anmak isterim. Bu kişilerden ilki hocam Prof. Dr. Nusret Fişek 'dir. Diğerleri Etimesğut Sağlık Grup Başkanı rahmetli hocam Prof. Dr. Doğan Benli ve yanında stajyer öğrenci olarak zevkle çalıştığım Sincan Sağlık Ocağı tabibi ve o zamanlarda halk sağlığı ve psikiyatri asistanı olan rahmetli Dr. Aslan Ebiri'dir. Asistanlığa başlarken halk sağlığı yanında bir de klinik alanda uzman olmam istendiğinde tereddütsüz olarak pediatri dalını seçtim. Böylece arzuladığım iki alanda da uzman olma mutluluğuna eriştim.

Halk sağlığında mezuniyet sonrası eğitimlerin başlaması

Hacettepenin kuruluşundan başlamak üzere halk sağlığı eğitim ve uygulamalarında şu ilkeler benimsenmiştir.

1. Tıbbi hizmetlerin tanı ve tedavi ağırlıklı olmasına karşılık sağlık hizmetleri tıbbi hizmetleri de kapsayan ve koruyucu hizmetler ağırlıklı geniş kapsamlı bir alandır. O nedenle, sağlık hizmetleri yalnızca sağlık sektörü ve tıbbi personel ile değil,

hemen bütün sektörlerin ve çok sayıdaki meslek üyesinin bir ekip anlayışıyla yürütülen bir hizmettir.

2. Dr. Winslow 1923 yılında halk sağlığının günümüzde de geçerliliğini koruyan tanımını şöyle yapmıştı: “Halk sağlığı, organize edilmiş toplum çalışmaları sonunda çevredeki sağlık bakımından olumsuz koşulları düzelterek, bireylere sağlık bilgisi vererek, bulaşıcı hastalıkları önleyerek, hastalıkların erken tanı ve tedavisini sağlayarak, sağlık örgütleri kurarak, toplumsal çalışmaları her bireyin sağlığını sürdürecektir bir yaşam düzeyini sağlayacak biçimde geliştirerek hastalıklardan korunmayı, yaşamın uzatılmasını, beden ve ruh sağlığı ile çalışma gücünün artırılmasını sağlayan bir bilim ve sanattır” (Krieger ve Birn, 1998). Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi halk sağlığı çok geniş bir hizmet yelpazesini kapsamaktadır ve ancak çok sektörlü bir anlayışla başarılı olunabilir.
3. Dr. Winslow’un tanımında halk sağlığının bir bilim ve sanat olduğu ifade ediliyor. Buradaki “bilim” kavramı halk sağlığının kuramsal ve araştırma yönünü, “sanat” kavramı ise halk sağlığının sorunlara uygun çözümler üretirken esnek ve inovatif yaklaşımları ifade eder. Başka bir deyişle, halk sağlığının sanat yönü “uzmanlık” bilim yönü ise hem uzmanlık hem de yüksek lisans ve doktora eğitilerini ifade eder.
4. Tıp bir biyolojik bilim olmakla birlikte aynı zamanda sosyal bir bilimdir (Editorial 2011). Bu ifade tıbbın bütün alanları için geçerlidir, ama halk sağlığı alanında daha fazla karşılık bulur. Bir

biyolojik bilim olarak tıp, hastalıkları teşhis ve tedavi etme olarak tanımlanabilir. Klinik hekimlik uygulamasında hasta ile görüşerek ve laboratuvar teknolojilerinden yararlanarak hastaya tanı konur, sonra da söz konusu hastalık konusunda bilinenlerin ışığında tedavi planı yapılır. Ancak hastalıkların teşhis ve tedavisinde sosyal faktörlerin çok önemli rolü vardır. O nedenle tıp uygulamalarında sosyal faktörlerin de dikkate alınması ve tıp uygulayıcılarının sosyal bilim uzmanları ile elbirliği içinde çalışmaları kaçınılmazdır. Tıbbın sosyal bir bilim olduğunu ilk kez 1848 yılında Rudolf Virchow ifade etmiştir. Virchow tifüs salgınını incelemek için görevlendirildiği Silesia Bölgesindeki incelemeleri sonucunda salgının asıl nedeninin meskenlerin yetersizliği, olumsuz çalışma koşulları, yetersiz beslenme ve sanitasyon gibi ekonomik ve sosyal faktörler olduğunu belirtmiştir (Taylor & Rieger 1985).

Bir kişinin hastalığına tanı konulması için kişinin sağlık sistemine başvuru yapmış olması, bunun için de, hissettiği bazı belirtilerin önemini kavraması gerekir. Kişinin belirtileri algılaması ve değerlendirebilmesi için belirli bir entelektüel kapasiteye (eğitim düzeyi, inançlar, genel olarak sağlık algısı vb.) sahip olması önemlidir. Öte yandan hastalığın tedavisi konusunda da hastanın kendisine yapılan önerileri doğru olarak algılaması ve uygulaması gerekir. Bu konu da kişinin

eğitim düzeyi, ekonomik gücü, inançları, gelenekleri gibi faktörlerle ilişkilidir. Sayılan bu zellikler “Sağlık okuryazarlığı” kavramı ile açıklanabilir.

Sağlık okuryazarlığı, kişilerin sağlık alanındaki bilgi kaynaklarına ulaşabilmesi, bu kaynaklardaki bilgileri okuyabilmesi, anlayabilmesi ve sonuçta edindiği bilgiler doğrultusunda sağlıkla ilgili davranışlarına yn verebilmesi olarak açıklanmaktadır (Kickbusch I, et.al.; 2013, Bilir, 2013). Sağlık okuryazarlığı düzeyinin yükseltilmesi ile ilgili en önemli husus, kişilerin genel okuryazarlık düzeyinin artırılmasıdır. Okuryazar olmayan bir kişinin sağlıkla ilgili bilgi kaynaklarına ulaşması, onları okuyup anlaması söz konusu olamaz, grsel araçlarla yapılacak programlarla sağlık okuryazarlık düzeyini geliştirmek de kolay değildir.

Sonuç olarak, halk sağlığı yalnızca hekimlerin değil, aynı zamanda sosyoloji, antropoloji, sosyal çalışma, ekonomi, yönetim, eğitim, mühendislik, eczacılık, diş hekimliği, veterinerlik, hemşirelik, beslenme gibi birçok meslek üyesinin de görev ve sorumluluk alanıdır. İşte, hekim dışındaki bu kişilerin halk sağlığı alanındaki eğitimleri yüksek lisans ve doktora eğitimleri ile olabilir. Kuşkusuz bu eğitimler hekimlere de açıktır.

Hacettepe niversitesinin kuruluş dönemlerinde Toplum Hekimliği Enstitüsünde halk sağlığı alanında yüksek lisans ve doktora programları yürütülüyordu. YK’n kurulmasından sonra bu eğitimler Sağlık Bilimleri Enstitüsü bünyesinde toplandı. Eğitimler Tıp Fakültesi Toplum Hekimliği Bölümü (sonradan Halk Sağlığı Anabilim Dalı) tarafından veriliyordu. 1992 yılında Halk Sağlığı Enstitüsü kurulduktan

sonra bir ara (2013-2016 yıllarında) halk sağlığı alanındaki yüksek lisans ve doktora programları bu Enstitüye devredilmişti. 2016 yılında ise sözü edilen programlar yeniden Sağlık Bilimleri Enstitüsüne geri verildi. (Bu konu Halk Sağlığı Enstitüsü başlığı altında ileride açıklanacaktır)

Halen Hacettepede şu alanlarda mezuniyet sonrası eğitimler yapılmaktadır:

Doktora Programları

- Halk Sağlığı
- Epidemiyoloji
- Sağlık Yönetimi (Sağlık Politikaları ve Yönetimi)
- İş Sağlığı
- Sağlık Eğitimi
- Beslenme ve Gıda Bilimleri

Bilim Uzmanlığı (Tezli ve Tezsiz)

- Halk Sağlığı
- Sağlık Yönetimi (Sağlık Politikaları ve Yönetimi)
- İş Sağlığı
- Epidemiyoloji
- Çevre Hekimliği
- Sağlık Eğitimi
- Beslenme ve Gıda Bilimleri
- Afetlerde Sağlık Yönetimi

Hacettepe, halk sağlığı ile ilgili dallarda mezuniyet sonrası eğitim konusunda da ülkemizdeki önder kuruluşlardandır. Hacettepede halk sağlığı ile ilişkili alanlarda 2020 yılına kadar 145 kişi yüksek lisans ve 62 kişi doktora derecesi almıştır. Hacettepede bu derecelerin alınmasın ne

kadar zor olduğu dikkate alındığında bu sayılar küçümsenmeyecek rakamlardır.

Halk Sağlığı Anabilim Dalı öğretim elemanları, 1998

Bilindiği gibi “alumni” bir grubun üyesi olup topluma karışanlardır. Başka bir deyişle alumni, bir okulda eğitim görmüş, o okulun faaliyetlerinde bir süre bulunmuş ve mezun olmuş kişilerdir. 2011 yılında Hacettepe Halk Sağlığı AD ve Enstitüsü Alumni toplantısı yapıldı ve “1963 – 2011 Alumni Albümü” yayınlandı. Bu albüme 1200’den fazla kişinin adları yer alıyordu. Yaklaşık 50 yıl gibi bir sürede bu kadar çok sayıda kişinin eğitime katkıda bulunmuş olmak Hacettepeliler için gurur vericidir.

Epidemiyolojide Hacettepe etkisi

Epidemiyoloji halk sağlığı biliminin toplumdaki sorunların belirlenmesinde, dağılımlarının ve nedenlerinin saptanmasında kullanılan bir tür tanı koyma bilimidir (MacMahon B, Pugh TF 1975). Klinik tıp dallarında patoloji, mikrobiyoloji, biyokimya, radyoloji gibi laboratuvarların karşılığı halk sağlığı uygulamalarında epidemiyoloji olarak düşünülebilir.

Epidemiyolojinin başlangıcını Hipokrat'a kadar uzatan yayınlar vardır. Ancak, bu bilim dalının çağdaş anlamda temellerinin 1854 yılında Londra'da görülen kolera salgınına inceleyen Dr. John Snow tarafından atıldığı kabul edilir. (MacMahon B, Pugh TF, 1975). Bu bilim dalının temellerinin atıldığı yıllarda toplumdaki önemli sağlık sorunları bulaşıcı hastalıklar olduğu için ve bilim dalının adının da benzemesi nedeniyle epidemiyolojinin salgınlarla (*epidemilerle*) ilgilenen bir bilim dalı olduğu algısı hala vardır. Oysa epidemiyoloji halkın sağlığını ilgilendiren her türlü sorunu inceleyen bir daldır ve halk sağlığı biliminin en temel alanlarından birisidir; epidemiyolojiyi içermeyen bir halk sağlığı eğitimi düşünülemez; epidemiyoloji bilmeyen halk sağlığı uzmanı olamaz. Günümüzde kanser epidemiyolojisi, kalp-damar hastalıkları epidemiyolojisi, kaza epidemiyolojisi, çevre epidemiyolojisi vb. bulaşıcı olmayan çeşitli sağlık sorunları alanında epidemiyoloji yöntemleri yaygın olarak kullanılmaktadır.

Epidemiyoloji biliminde sağlıkla ilgili olayları incelemek amacıyla veriler elde edilir, bu veriler analiz edilerek bilgiye dönüştürülür, yorumlanır ve bu yorumlar ışığında soruna çözümler aranır. Yani epidemiyoloji ağırlıklı olarak araştırma (*veri toplama ve analiz*) yöntemleriyle ilgilenir. O nedenle epidemiyoloji ile biyoistatistik bilimi iç içedir. Bu iki bilim dalı kardeş, hatta ikiz kardeş gibidir.

Bu anlayıştan hareketle Hacettepede epidemiyoloji ve biyoistatistik bilimleri tek çatı altında, toplum hekimliği (*halk sağlığı*) bölümü içinde yürütülüyordu. Aynı uygulama, biyoistatistik anabilim dallarının kurulmasına kadar diğer tıp fakültelerinde de halk sağlığı anabilim dalları içinde yer alıyordu. Bu konudaki olayları ileride ele almak üzere

Hacettepedeki epidemiyoloji uygulamalarına değinmekte yarar vardır.

Ülkemizde epidemiyoloji eğitiminin ne zaman başladığını söylemek güç. Çünkü, İstanbul Üniversitesinde hijyen ve koruyucu hekimlik eğitiminin verildiği yıllarda araştırma ve bazı sağlık göstergelerinin dersler içinde ele alındığı açıktır. Ama epidemiyoloji eğitiminin bir disiplin olarak sistematik biçimde yapılışının Hacettepede toplum hekimliği eğitimleriyle başladığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu eğitimlerin başlatılmasında Hocamız Nusret Fişek tetiği çeken kişi olmuştur. Hocamız Harvard Üniversitesindeki eğitimi sırasında aldığı epidemiyoloji derslerinin etkisiyle Hacettepede bu disiplinin de kurucusu olmuştur.

Hacettepe Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesinde epidemiyoloji eğitimi birinci dönemde başlıyor ve hastalıklarla ilgili klinik özelliklerin patoloji ve farmakoloji dersleri içinde ele alınmasından önce halk sağlığı dersleri içinde anlatılıyordu. Böylelikle Hacettepede öğrenim gören hekimler epidemiyoloji kavramını bilerek yetişiyorlardı. Halk sağlığı uzmanlığı eğitimi ile halk sağlığı alanındaki yüksek lisans ve doktora programlarında da epidemiyoloji en temel konulardan birisi olmuştur.

Toplumun sağlığı açısından hastalıklara yol açabilecek faktörlerin belirlenmesi amacı ile veri toplanması, toplanan verinin değerlendirilmesi ve sonuçta sorunun çözümüne yönelik planlama ve uygulama yapılması epidemiyolojinin başlıca ilgi konusudur. Bu nedenle Sağlık Bakanlığında çalışanların epidemiyoloji öğrenmesi önem kazanmış ve personelin bu konularda eğitilmeleri ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyacı karşılamak üzere Hacettepede Avrupa Birliği

Projesi olarak Sağlık Bakanlığı işbirliği ile Sağlık Bakanlığı merkez ve taşra teşkilatında çalışanlara yönelik Salgın Bilgi Toplama Servisi (*EIS; Epidemic Intelligence Service*) eğitimi başlatılmıştır. Eğitim programı “Salgında Bilgi Toplama Eğitimi” olarak bilinmekle birlikte bu kurslarda genel olarak “Saha Epidemiyolojisi” konusunda eğitim yapılıyordu. Eğitim programı 1980 yılında Amerikan Hastalıklar Kontrol ve Korunma Merkezi (*CDC; Centers for Disease Control and Prevention*) tarafından, Dünya Sağlık Örgütü işbirliği ile sahada çalışan sağlık personeline eğitim yapılması ve epidemiyoloji alanında kapasite oluşturulması amacı ile geliştirilmişti. Eğitim programı Türkiye de dahil olmak üzere çok sayıda ülkede uygulanmıştır. Eğitim programı içinde temel epidemiyoloji bilgileri verilmekte ve hem bulaşıcı hastalıklar hem de bulaşıcı olmayan hastalıklar konusunda sahada bilgi toplama ve değerlendirme uygulamaları yapılıyordu.

Eğitim programının başlamasından önce 1993 yılında Halk sağlığı Anabilim Dalı öğretim üyelerinden bir grup ABD’de “Epidemiyoloji konusunda Uluslararası EIS Kursu” ile ilgili eğitim aldıktan sonra Hacettepe Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı içinde EIS eğitimlerini başlatmışlardır. Bu kurslara 1994-2000 yılları arasında yapılan 12 kurs kapsamında toplam 280 katılım olmuştur. Bir süre ara verilen kurslar 2009-2010 yıllarında yapılan 10 kurs ile devam etmiş ve bu kurslara da 250 katılım olmuştur. Sonuç olarak Hacettepe Halk Sağlığı Anabilim Dalı tarafından yapılan toplam 22 EIS kursunda 530 kişi eğitilmiştir.

Bir Anı
Prof. Richard Doll ile tanışma
(Nazmi Bilir)

İç Hastalıkları uzmanlığımı bitirdikten sonra Toplum Hekimliği Bölümüne geçme isteğim duyulunca İç Hastalıkları Anabilim Dalındaki hocalarım vazgeçmem konusunda benimle konuşmalar yaptılar, ama ben Toplum Hekimliği bölümüne geçme konusunda kararlıyım. Hacettepede Onkoloji birimini kurmuş olan Prof. Dinçer Fırat hocamız o günlerde bana “kanser epidemiyolojisi konusunda çalışmak ister misin?” diye sormuştu. İç Hastalıkları uzmanlık tezimi Dinçer Hoca ile yapmıştım ve bana ilgi duyduğunu biliyordum. Bana IARC (International Agency for Research on Cancer) bursu için başvuru formları verdi, formları doldurup gönderdim. Bu arada İç Hastalıkları uzmanlık sınavına girmiş ve ardından Toplum Hekimliği bölümüne geçmişim. Bir süre sonra Avustralya’dan Prof. Stanley adlı bir uzman benimle görüşmek için geldi. Kendisini Nusret hoca, Dinçer bey ve dekanımız ile görüştürdüm. Prof. Stanley’in ziyaretinden bir süre sonra da Lyon’dan bursa kabul edildiğim bilgisi geldi. London School of Hygiene and Tropical Medicine’de 6 ay süreli epidemiyoloji “sertifika” eğitiminden sonra Londra Üniversitesi Kanser Enstitüsünde çalışmam sırasında epidemiyolog Prof. Alderson katıldığı toplantılara genellikle beni de davet ederdi. Bir gün Oxford’da Prof. Richard Doll ile görüşmeye gitmiştik; Prof. Doll ile tanışmak yaşamımdaki en önemli anılarımdan birisidir. O yıllarda Dr. Richard Doll ve birlikte çalıştığı Dr. Richard Peto, İngiliz Doktorları kohort çalışmasının 20 yıllık raporu üzerinde çalışıyorlardı.

Epidemiyoloji alanında Hacettepe Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalında 1985 yılında epidemiyoloji alanında yüksek lisans ve doktora programları, 1992 yılında da yan dal uzmanlığı programı başlatılmıştır. Hacettepe Halk Sağlığı Anabilim Dalı tarafından başlatılan bu programlardan sonra 1999 yılında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı tarafından epidemiyoloji yüksek lisans programı, 2010 yılında da Gülhane Askeri Tıp Akademisi Halk Sağlığı Anabilim Dalı tarafından epidemiyoloji yan dal uzmanlığı programları başlatılmıştır. Ayrıca Halk Sağlığı alanındaki bütün yüksek lisans ve doktora programlarının (*Halk Sağlığı, Sağlık Yönetimi, İş Sağlığı, Çevre Sağlığı gibi*) dersleri arasında en temel konulardan birisi epidemiyolojidir ve bütün öğrenciler temel epidemiyoloji eğitimi almak durumundadır.

Hacettepede epidemiyoloji eğitimlerinde başta Nusret Fişek hocamız olmak üzere çok sayıdaki hocamızın emekleri olmuştur. Bunlar arasında Prof. Dr. Münevver Bertan'ın özel bir yeri olmuştur. Münevver Hocamız uzunca bir süre gerek tıp gerekse uzmanlık eğitiminde epidemiyoloji konularını işlemiştir. Daha sonra ABD'de epidemiyoloji doktorası yaparak Türkiye'nin diplomalı ilk epidemiyoloğu olarak dönen Prof. Dr. Sabahat (Güven) Tezcan bu alandaki eğitimleri devralmış ve onun çabalarıyla ve Prof. Dr. Banu Çakır'ın da ABD'den dönüşüyle güçlenen kadro sonrasında birçok arkadaşımız bu alanda yüksek lisans ve doktora derecesini almıştır. Halen epidemiyoloji alanında çoğu Hacettepe Halk Sağlığında eğitim almış 16 doktora, 15 yüksek lisans mezunu ve 4 yan dal uzmanı vardır. Ayrıca değişik tıp fakültelerinde Halk Sağlığı uzmanı olup epidemiyoloji konusunda eğitim almış olan ve

epidemioloji dersleri anlatan 50'den fazla öğretim üyesi bulunmaktadır.

Yukarıda da belirtildiği gibi epidemioloji ve biyoistatistik bilim dalları yanyana yürütülmesi gereken eğitimler ve uygulamalardır. Bu gerekçe ile Hacettepe Toplum Hekimliği Enstitüsünün kuruluşunda bu iki dal Enstitü içinde yerini almış ve 1968 yılında Enstitü içinde Biyoistatistik Bilim Dalı kurulmuştur. O tarihlerde biyoistatistik biriminde dört öğretim elemanı görev yapmaktaydı ve biyoistatistik alanında mezuniyet sonrası eğitimler yürütölmekteydi. 1982 yılında biyoistatistik bilim dalı Toplum Hekimliği Enstitüsünden ayrılarak önce Temel Tıp Bilimleri Bölümündeki Tıbbi Biyoloji Anabilim Dalı altına alındı, 1996 yılında ise Temel Tıp Bilimleri Bölümüne bağlı bağımsız bir anabilim dalı haline geldi. Biyoistatistik anabilim dalları ölkemizdeki bütün tıp fakültelerinde bulunması gereken zorunlu anabilim dallarındandır.

Biyoistatistik bilim dalının halk sağlığı anabilim dallarının çatısı altından çıkarılması ve epidemioloji ile biyoistatistik eğitimlerinin koparılması doğru olmamıştır. Mevcut uygulamada araştırma planlaması, uygulanması, değerlendirilmesi gibi konular her iki bilim alanının ortak konuları olarak yürütölmektedir. Bu durumun gereksiz ikilemlere yol açtığı açıktır. Öte yandan, fiilen ayrı olsalar da halk sağlığı ve biyoistatistik anabilim dallarının yakın işbirliği içinde çalışmakta olduklarını görmek memnuniyet vericidir.

Bir Anı
İlk bilgisayar
(Zafer Öztekin)

Doçentlik tezimin verilerini 1976 yılında Berlin’de toplamıştım. Ankara’ya döndüğümde analizleri yapmak için bir bilgisayar bulamadık. İstanbul Tuzla’da Sabancı Holdinge ait bir fabrikada bilgisayar olduğunu öğrendik. Biyoistatistik uzmanları olan dostlarım Osman Saraçbaşı ve Osman Saka ile İstanbul’a gittik ve Taksim meydanında bir otele yerleştik. Her gün saat 17.00’de mesai sonrası fabrikaya giderek sabahlara kadar çalışıp analizleri yaptık.

Aradan iki yıl geçmişti. Hacettepe Toplum Hekimliği Enstitüsüne bir bilgisayar alındı. İki gardolap büyüklüğünde olan bu bilgisayarın serin bir odada olması gerekiyormuş. Bölümdeki en serin ve izbe oda benim odam olduğundan Nusret Fişek Hoca bin bir kez özür dileyerek beni odamdan çıkartıp aydınlık ve oldukça geniş bir odaya taşıyarak gönlümü aldı. Benim odama yerleşen o kocaman bilgisayarın kapasitesi aradan geçen 15 – 20 yıl sonra ceplerimize giren telefonlardan daha düşüktü. Hey gidi günler...

Aile planlamasında Hacettepe etkisi

Aşırı doğurganlığın bir halk sağlığı sorunu olduğu tartışılmaz. O nedenle bir halk sağlığı anabilim dalında bu konuda çalışmalar yapılmasından doğal bir şey olamaz. Ancak Hacettepe Üniversitesinde aşırı doğurganlık, doğum kontrolü, aile planlaması, aralıklı doğum, ana sağlığı, üreme sağlığı, demografi konularına diğer üniversitelere kıyasla daha ağırlıklı yer verildiği bir gerçektir. Bu konuda iki kişinin etkisi

olduğu söylenebilir. Bunlardan birisi Prof. İhsan Doğramacı'dır. Doğramacı, Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsünü kurmakla bu konuya özel bir önem verdiğini kanıtlamıştır. Ancak Hacettepede bu konulardaki çalışmalarını zirveye çıkartan asıl kişi Prof. Dr. Nusret Fişek'tir.

Nusret Hoca'nın aşırı doğurganlık konusuyla ilgilenmeye başlaması 1958 yılına kadar uzanır. Nusret Hoca 18 Mart 1986 tarihinde yapılan bir söyleşide şunları anlatmıştı (Öztek 1992):

"Oldukça uzun bir hikâye benim nüfus meselesi ile ilgilenmem. Cumhuriyet Gazetesi'nde Fakir Baykurt'un bir yazısı çıkmıştı. Yıl 1958. Ben Hıfzıssıhha Okulu Müdürüydüm. Yazının adı: "Aşırı doğurganlık". Aşırı doğurganlığın halk üzerindeki, köylü üzerindeki baskısını dile getiriyor ve aşırı doğurganlığa bağlı olarak ve çocuk düşürmeye bağlı kadın ölümlerinden söz ediyordu. Çok etkilendim yazıdan. İlk senesiydi Hıfzıssıhha Okuluna kursa gelenlerin. Gelenler hükümet tabibi kadrosu ile izinli olarak gelmişlerdi. Gidecekler, tekrar geleceklerdi. "Yazın, gittiğiniz zaman küçük bir araştırma yapın", dedim. "Epidemiyolojik ve kısa anketli bir araştırma". Anketi yaptık, hazırladık ve gittiler. Anketleri doldurup getirdiler. Çocuk ve ana ölümlerini toplayacak bir anketti. Yayınlandı da. Gördüm ki, hakikaten ana ölümleri korkunç yüksek. Aklıma takıldı sorun. 1960 senesinde Müsteşar olduğumda Bakanlıkta Ana Çocuk Sağlığı şubesi Müdürü Fethi Altıntuğ idi. Fethi'ye, "yahu" dedim, "Ana ölümleri yüksek, aşırı doğurganlık büyük bir sorun. Bu işle hiç ilgilenmediniz mi?" "Efendim", dedi, "1958 senesinde Zekai Tahir Bey'in Bakanlığa yazdığı bir yazısı vardır. Çocuk düşürme ve bunlara bağlı ana ölümleri artıyor, gebeliği önleyici ilaç ve

araçların satılması ve eğitim yapılmasını yasaklayan yasa maddeleri değiştirilmelidir ve kadınlara bu hususta eğitim yapılmalıdır diye bir yazısı var," dedi. "Ne yaptınız?" dedim. "Bir bilimsel toplantı tertip edildi. O komisyon da bu raporu tasdik etti. Sonra Adalet Bakanlığına yazdık. Bu yasa değişsin diye", dedi. "Adalet Bakanlığı cevap verdi", dedi. "Ceza Kanununu değiştirmeyi düşünüyoruz. Bununla beraber ele alınacaktır." "Sonra ne oldu?" dedim. "Dosyayı rafa kaldırdık", dedi. "

Bu başlangıcın sonunda Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan o zamana kadar uygulanan pronatalist politikanın sana ereceğini kimse tahmin edemezdi. Nusret Fişek aşırı doğurganlık sorununu çözmekte kararlıydı. Dönem 27 Mayıs 1960 tarihinde silahlı kuvvetlerin yönetiminin sürdüğü dönemdi. Askerlerin kurduğu Devlet Planlama Teşkilatında (DPT) ekonomik planlama çalışmaları yapan uzmanlar da Nusret Fişek gibi düşünüyor ve nüfus artış hızı azaltılmadan ekonomik kalkınmanın çok zor olacağına inanıyorlardı. İşte o dönemde Sağlık Bakanlığı Müsteşarı olan Nusret Hoca DPT Müsteşarı Albay Şinasi Oral ile görüşür. Bu görüşmeyi Nusret Hoca şöyle anlatıyor (Öztek 1992):

"Şinasi Bey", dedim. "Sizinle bir meseleyi görüşmek istiyorum." "Buyrun", dedi. "Ne zaman geleyim? dedim. Bir gün söyledi. Gittim. Odada 4 kişiydik, bir masa etrafında. Şinasi Bey, ben, Atilla Karaosmanoğlu, Necat Erder. Atilla Karaosmanoğlu İktisadi Planlama Dairesi Başkanı o zaman. Nejat Erder de Sosyal Planlama Dairesi Başkanı. "Şinasi Bey" dedim. "Bu nüfus meselesi, aşırı doğurganlık bizim için bir sağlık meselesi. Ana ve çocuk sağlığı için bu meseleyi bizim çözmemiz lazım", dedim. "Ama yasalar bu işe engel yalnız"

dedim, "bunun ekonomik yönü de var. Bunun ekonomik yönü sizi de ilgilendirir." Atilla sözü aldı. "Nusret Bey", dedi. "Bizim için çok daha önemli. Bu nüfus artış hızıyla, gerçekçi bir plan yapılamaz". "Biz de", dedi. "Nüfus politikasının değişmesini zorunlu görüyoruz". Şinasi Bey de "Tamam", dedi. "O halde ben hemen bir kanun tasarısı hazırlayayım", dedim. "Milli Birlik Komitesine gönderelim, ertesi gün de çıkar bu", dedim. Şinasi Bey bu işe yanaşmadı. "Nusret Bey, bu çok hassas bir konu" dedi. "Milli Birlik Komitesinin pek çok işleri var şu sırada", dedi. "Pek çok eleştiriye de uğruyor", dedi. "Onun için şimdilik dursun bu", dedi. Yapılacak pek bir şey yoktu ve o şekilde durdu. 1961 seçimi oldu ve 1962 senesinde de Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlanıyordu. Biliyorsunuz planda önce politikaları gösteren plan stratejisi hakkında bir kararname çıktı. O sırada Şinasi Bey de müsteşarlıktan ayrıldı. Yerine Osman Torun müsteşar oldu. Ben ilişkiyi devam ettiriyorum. Hem nüfus meselesi hem sağlık planı dolayısıyla iyi dostluk kurdum plancılarla. Müsteşarlıktan o sırada bir defa görevden alınmışım Suat Seren'in zamanında. O zaman da DPT ile ilişkilerim devam etti ve aşağı yukarı, aşağı yukarı değil, tamamen teknik danışmanların sağlık planının "birinci sektör raporu"nu ben yazdım. Şadi'yle beraber. Plan stratejisini hazırladıktan sonra DPT bunu Başbakan'a götürüyor. O zaman başbakan İsmet İnönü. Bence hikâyenin çok ilginç tarafının birisi budur. İsmet Paşa biliyorsunuz pronatalist politikanın şampiyonu. Başbakanlığında Türkiye'de nüfusun hızla artması için her beş yılda bir seçimde nutuklar çeken biri. Doğurganlığı teşvik edici yasalar çıkaran hükümetin başbakanı. Ben Osman Torun'dan dinledim konuşmalarını. Osman Torun, sıra nüfus meselesine geldiği zaman, "nüfus politikasının da değişmesi, doğurganlığın azaltılması

politikasının kabul edilmesi lazım", demiş. İsmet Paşa "Niçin?" demiş. Osman Bey anlatmış niçin olduğunu. İsmet Paşa durmuş: "Ben anladım", demiş "ama sen bunu başkalarına zor anlattırısın Osman Bey". Bu bence çok önemli ve İsmet Paşa'nın gerçek bir devlet adamı olduğunu gösterir ve söylediği de doğru. İsmet Paşa Başbakan iken, pronatalist nüfus politikası güderken, sokakta kaydıрак oynayan adamlar lider oldular. Sonra onları ikna etmek bir problem oldu. Tabii İsmet Paşa'dan yeşil ışık aldıktan sonra bir problem kalmadı ve plan o şekilde hazırlandı."

Bu gelişmelerin sonrasında Müsteşar Nusret Fişek nüfus planlaması hakkındaki kanunun taslağını hazırlar. Kanun, şiddetli tartışmalar sonrasında TBMM'de ve o zaman var olan Senatoda 1965 yılında kabul edilir. Nusret Fişek Mecliste Bakan adına konuşmuş ve tasarıyı savunmuştur. Kulaklarda yasaya muhalif bir senatörün şu cümlesi kalır: *"Bu kanun bir müsteşarın inadı yüzünden çıkmıştır."*

İşte Hacettepe Toplum Hekimliği Enstitüsünün başına geçen ve ülkemizde modern halk sağlığı biliminin temellerini atan Nusret Fişek Türkiye'de antinatalist politikanın da mimarıdır ve aşırı doğurganlık konusundaki çalışmalarını Hacettepede sürdürmüş ve ülkemizdeki üreme sağlığı alanında iz bırakmıştır.

Nusret Fişek'in nüfus ve aile planlaması konularındaki başarısında H.Ü. Nüfus Etütleri Enstitüsü önemli bir yer işgal eder. Enstitüdeki belgelere göre Enstitü 3 Temmuz 1966'da kurulmuştur. Hacettepe Üniversitesinin 8 Temmuz 1967'de resmen kuruluşunun gerçekleşmesiyle bu tarihe kadar Ankara Üniversitesi çatısı altında kurulmuş olan tüm fakülteler,

yüksekokullar ile enstitülerin yeni üniversitede yerlerini almaları için gerekli yasal düzenlemeler yapılmıştır. Nüfus Etütleri Enstitüsünün de ilk yönetmeliği 28 Kasım 1967'de Üniversite Senatosunda kabul edilmiştir. 17 Temmuz 1971'de ise Enstitü çalışmalarına yönelik ayrıntılı yeni yönetmelik resmi gazetede yayınlanmıştır. Prof. Dr. Nusret Fişek, Sağlık Bakanlığındaki müsteşarlık görevi bittikten sonra tıp Fakültesinden sınıf arkadaşı olan Prof. Dr. İhsan Doğramacı tarafından Hacettepe Üniversitesine davet edilmiş ve 1967 yılından itibaren Enstitünün ilk müdürü olarak göreve başlamış ve 1972 yılına kadar bu görevini sürdürmüştür (Tezcan, 2018).

Bu Enstitü giderek gelişti ve Türkiye'de bir marka haline geldi. Ülkemizde 1968 yılından buyana her 5 yılda bir yapılan "Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması" (TNSA) konuyla ilgili bütün çevrelerin merakla beklediği bir kaynak niteliğine dönüştü. Bu araştırmalarla Türkiye başka hiçbir ülkede olmadığı şekilde 40 yılı kapsayan bir nüfus ve sağlık veri tabanına sahip olmuştur (www.hips.hacettepe.edu.tr). Diğer bilgi kaynaklarına güvenmeyen bilim insanları ve yetkililer, hatta yurt dışındaki odaklar bile TNSA bulgularına güveniyorlar.

H.Ü. Nüfus Etütleri Enstitüsünün gelişmesinde Halk Sağlığı Bölümünün de katkıların olduğunu belirtmek gurur veriyor. Prof. Dr. Nusret Fişek hakkındaki bir yazısında Dr. Mümtaz Peker şunları yazıyor: *"Nüfus artışı ile birlikte baş gösteren sorunların ilk farkına varan ve bu konuda bilimsel çalışmaları başlatan ise Dr. Nusret Fişek'tir. Fişek, sağlık hizmetlerinin sunumu konusundaki ilerlemenin ve sağlık sorunlarının giderilmesinin, nüfusun bütünü ile ilgili verilerle*

mümkün olabileceğini düşünmüştür. Doğum-ölüm oranları ve yer değiştirme bilgilerinin düzensiz olduğu bir ortamda, sorunları çözmeye uygun bir sağlık hizmetleri politikası da geliştirilemez. Bu nedenle, Dr. Fişek nüfus ve sağlık bilimleri arasında bir bütünleşme sağlamıştır. Ekip çalışmasına dayanan, denetim ve hizmet içi eğitimlerle desteklenen, koruyucu hekimlik hizmetlerinin yaygınlaştırmasını hedefleyen ve halkın yararlanabileceği şekilde sunum politikasını benimseyen sağlıkta sosyalleştirme uygulaması da Dr. Fişek'in öncülüğünde gerçekleşmiştir. Bu makalede nüfus bilimin kurumsallaşması süreci, Dr. Fişek'in yaptığı büyük katkılar çerçevesinde anlatılmıştır.” (Peker 2009) Enstitü Müdürü olarak sonraki yıllarda Prof. Dr. Sabahat Tezcan 2001 – 2012 yılları arasında önemli hizmetlerde bulunmuştur. Ayrıca, başta Prof. Dr. Ayşe Akın olmak üzere Halk Sağlığı AD üyeleri Enstitünün araştırmalarına katkıda bulunmuşlardır.

Halk Sağlığı Anabilim Dalının aile planlaması ile ilgili iz bırakan çalışmalarının bazıları şunlardır:

- **Tez çalışmaları ve projeler:** Toplum Hekimliği Enstitüsünde (sonra Halk Sağlığı AD) kadın sağlığı ve aile planlamasına verilen önem ve önceliğin önemli bir göstergesi yürütülen tez ve araştırma konularının dağılımıdır. Yapılan bir derlemeye göre (Aslan et al. 2006) 1970 ile 2006 yılları arasında yapılan 119 uzmanlık tezinin 30 tanesi (% 25,2); halk sağlığı alanındaki bilim uzmanlığı ve doktora programlarında yapılan 74 tezin 15 tanesi (%20,2) kadın sağlığı ve aile planlaması konularıyla ilgilidir. Yani, belirtilen 35 yıllık dönemde halk sağlığı alanındaki araştırmaların en az beşte biri

kadın sağlığı ve aile planlaması konularında olmuştur ki, bu oran oldukça yüksektir. Aynı yıllar arasında ülke içi ve yurt dışı kaynakların desteği ile yürütölen 30 büyük projenin 10 tanesi aile planlaması konusunda olmuştur. Bunlar arasında özellikle UNFPA, USAID ve DSÖ tarafından desteklenen araştırmaları belirtmek gerekir. Bu alıŐmalar arasında tıbbi düşüklerde kullanılan yeni yöntemlerle ve doğum kontrolü olarak enjeksiyon yöntemlerinin kullanılmasıyla ilgili olan çalışmalar uluslararası düzeyde dikkat çekmiştir.

- **Düşüklerle ilgili araştırmalar:** 1970'li yıllarda Türkiye'de isteyerek düşükler yasak olmasına karşı çok yaygındı. Çubuk SEAB'de bu konuyu ele alan ve çözümler arayan bazı araştırmalar yapıldı. Bunlardan birisi beş yıl süren klinik araŐtırmalardır. Bu çalışmaların bir kısmı Çubuk SEAB'de, bir kısmı ise Sağlık Bakanlığı tarafından 14 ilde yürütölmüŐtür. Bir diğer alıŐma DSÖ işbirliği ile yürütölen ve 35 pratisyen hekimle yapılan gebeliğin MR (menstrüel regölasyon) yöntemi ile sonlandırılması konusundaki projedir. Bir yıl süren bu izleme çalışması sonucunda MR konusunda eğitilen pratisyen hekimlerin, kadın-doğum uzmanlarının ulaŐılabilir olmadığı yerlerde erken dönem gebelikleri sonlandırmayı başarıyla uygulayabildikleri gösterilmiş ve bu bulgu 2827 sayılı yasada yapılan düzenlemelerde de yer almıştır. (Akın 2012). Bu alıŐmalar sonrasında Türkiye'deki pratisyen hekimlere yönelik bir rehber kitap hazırlanmıştır (Gray et al. 1980).

- **Ebelerin RİA uygulaması:** 1965 yılında kabul edilen Nüfus Planlaması Hakkındaki Kanun ülkemiz için reform niteliğinde bir değişikliğin kapısını açmıştı. Bu kanunla pronatalist politikadan antinatalist politikaya geçilmiş, daha önce yasak olan doğum kontrolü yöntemleri serbestçe uygulanmaya başlanmıştı. Bu yöntemler için en çok tercih edilen ve hekimlerce önerilen yöntem “rahim içi araç” (RİA) idi. Ancak çok önemli bir sorun vardı. RİA takmak için hekim olma ve RİA kursunda sertifika edinmiş olma koşulu vardı. RİA uygulama sertifikası olan hekimler kent merkezlerinde, ama RİA uygulanacak kadınlar kırsal bölgelerde bulunuyordu. Hekimlerle kadınları bir araya getirme konusunda güçlükler yaşanıyordu. Bu sorunu çözmek için kırsal bölgelerde ve sağlık evlerindeki ebeleri eğiterek RİA uygulamasının ebeler tarafından yapılması fikri öne çıkıyordu. Fakat bazı uzmanlar ebelerin bu alanda eğitimlerinin çok zor olacağını düşünüyor ve karşı çıkıyorlardı. Karşı çıkanların Sağlık Bakanlığında etkili olmaları bu değerli yaklaşımı yaşama geçirmeyi engelliyordu. Yapılması gereken şey ebelerin eğitilebileceklerini ve RİA uygulamasında başarılı olabileceklerini kanıtlamaktı. İşte 1978-79 yıllarında Çubuk Eğitim ve Araştırma Bölgesinde yürütülen bir proje ile bu yaklaşım kanıtlandı. Projede önce ebeler iki haftalık bir kursta eğitildi. Sonra sağlık ocaklarına RİA taktırmak üzere başvuran kadınlara rastgele yöntemle hekimler ve eğitilmiş ebeler tarafından

RiA uygulandı. Bir ay sonra uygulamanın kim tarafından yapıldığını bilmeyen (kör araştırma) bir uzman hekim kadınları muayene ederek uygulamaları değerlendirdi. Sonuç olarak hekimlerle ebeler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı, ebe ve hemşirelerin - tanımlanmış yöntem çerçevesinde eğitilmek koşuluyla- aile planlaması konusunda danışmanlık ve RiA uygulama hizmetleri verebilecekleri ortaya kondu. Sonuçlar Sağlık Bakanlığına sunulmasına karşın tereddütlerle karşılandı. Gerekçe olarak Çubuk Bölgesinin Hacettepe Üniversitesinin bir eğitim bölgesi olması ve bu bölgedeki ebelerin Türkiye ortalamasının üzerinde yetenekli oldukları idi. Bu iddia doğru olmamakla birlikte yapılan çalışmayı Türkiye'nin diğer bölgelerinde ve Sağlık Bakanlığının hizmet verdiği yerlerde tekrarlanmasından başka çözüm görülüyordu. Öyle de yapıldı. Bakanlık tarafından belirlenen on farklı yörede (*Ankara, İstanbul, İzmir, Adana, Eskişehir, Kayseri gibi*) çalışma tekrarlandı ve aynı sonuçlar elde edildi. Böylece Sağlık Bakanlığı yetkilileri ikna oldu ve sonuçta 1983 yılında kabul edilen 2827 Sayılı Nüfus Planlaması Hakkındaki Kanun ile kurs gören hemşire ve ebelerin RiA takabilecekleri hükmü yasaya eklendi (Akın 2021). Ülkemizdeki aile planlaması hizmetleri için yaşamsal değerlerdeki bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde Prof. Dr. Ayşe Akın'a şükran duymaktayız.

- **RIA Kursları:** Nüfus Planlaması Hakkındaki Kanun gereğince RIA uygulaması yapacak olan hekim ve diğer sağlık personelinin bir kurs görerek sertifika almaları zorunluymdu. Bu kursların programı ve nerelerde verilebileceği Sağlık Bakanlığı tarafından kararlaştırılıyordu. Hacettepe Halk Sağlığı Anabilim Dalı da bu yetkiye sahip yerlerden biriydi. Bu amaçla eğitim maketleri sağlanmış ve özel bir eğitim salonu hazırlanmıştı. Yıllar boyu yapılan ikişer haftalık bu kurslarda onlarca sağlık personeline RIA uygulaması konusunda sertifika verildi. Ayrıca, Sağlık Bakanlığı ile yapılan bir anlaşma uyarınca halk sağlığında internlik çalışması yapan öğrenciler arasından istekli olanlara da bu kurslar veriliyor ve böylece mezun olan hekimlerin bazıları RIA uygulama becerisi kazanmış ve bu konuda sertifika sahibi olarak hekimlik yaşamlarına başlıyorlardı.
- **DSÖ İşbirliği Merkezi:** Toplum Hekimliği Enstitüsü ile Dünya Sağlık Örgütü arasındaki işbirliği 1970’li yıllara dayanır. 1970 yılında ortak bir proje sonrasında “Aile Oluşturma Modelleri ve Sağlık” (*Family Formation Paterns and Health*) adlı kitap yayınlanmıştı. 1979 yılında ilişkiler daha da geliştirilerek Hacettepede “Aile Planlaması Hizmet Araştırmaları ve Eğitimi İşbirliği Merkezi” (*Collaborating Center for Research and Training in the Service Aspects of Family Planning*) kurulmuştur. Bu merkez tarafından çok sayıda araştırmacı eğitimi, hizmet araştırmaları yapılmış, bazı öğretim üyeleri yurt dışında yapılan

eğitimlere katılmıştır. Merkezle ilgili protokol 1992 yılında uzatılmıştır. (Aslan D et al, 2006). İşbirliği Merkezi halen faal olmakla birlikte Merkezle ilgili son faaliyet raporu 2008 – 2012 yıllarına aittir.

- **Üniversite Dışında Çalışanlar:** Hacettepe Halk Sağlığı Anabilim Dalının ÷lkemizdeki aile planlamasına olan çok önemli etkilerinden birisi de öğretim üyesi Prof. Dr. Ayşe Akın'ın 1992 – 1997 yılları arasında 5 yıl süreyle Sağlık Bakanlığında Ana-Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürü olarak görev yapmasıdır. Sözü edilen genel müdürlükte Hacettepe halk sağlığı kökenli Dr. M. Ali Biliker ve Dr. Cihangir Özcan da genel müdür yardımcılıklarında bulunmuşlardı. Sayın Akın, aile planlaması, toplumsal cinsiyet, kadın hakları gibi konularda faaliyet gösteren birçok sivil toplum kuruluşunda da görev yaptı ve Hacettepenin etkisini bu kuruluşlara taşıdı. Sayın Akın dışında Prof. Ayşen Bulut İstanbul Üniversitesinde, İnsan Kaynakları Derneği çatısı altında, Zafer Öztekin Dünya Sağlık Örgütünün Cenevre'deki merkezinde İnsan Üremesi (Human Reproduction) biriminde danışman olarak çalıştı.

İş sağlığı ve güvenliğinde Hacettepe etkisi

Bütün ÷lkelerde çalışan kesim toplumun belli başlı risk gruplarından birisidir. Bu nedenle Halk Sağlığı çalışmalarında başlıca ilgi alanlarından birisi çalışanların sağlık ve güvenliği konularıdır. Çalışanların çalışma ortamından kaynaklanan öncelikli sorunları iş kazaları ile meslek hastalıklarıdır. Çalışan

sağlığı ve güvenliği önlemleri ile ilgili öncelikli ilgi alanı işyerlerinde olabilecek çeşitli sağlık ve güvenlik risklerinin değerlendirilmesi ve önlenmesi veya kontrol altına alınmasıdır. Bununla birlikte çalışanların sağlığı açısından genel yaşam koşulları ve bireylerin sağlıkla ilgili davranışları da önemlidir. Sonuç olarak İş Sağlığı ve Güvenliği konuları da çok yönlü yaklaşım gerektiren konulardır ve Halk Sağlığının başlıca ilgi alanlarından birisi olmak durumundadır.

Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesindeki Halk Sağlığı (Toplum Hekimliği) bölümü iş sağlığı ve güvenliği konusuna da önem vermiş ve konu ile ilgili birim oluşturmuştur. ABD’de Johns Hopkins niversitesinde halk sağlığı ve iş sağlığı konularında çalışmalar yaptıktan sonra ülkeye döndüğünde bir süre alışma Bakanlığında çalışmış olan Dr. İsmail Topuzoğlu 1967 yılında Toplum Hekimliği bölümüne katılmış ve iş sağlığı çalışmalarını başlatmıştır. Dr. Topuzoğlu’nun katılımı ile tıp fakültesi müfredatında iş sağlığı konuları da yer almaya başlamış, ardından iş sağlığı alanında lisansüstü program başlatılmış ve bu alanda yüksek lisans ve doktora programlarına ğrenci kabul edilmiştir. Ülkede iş sağlığı alanındaki ilk lisansüstü eğitim şeklinde başlayan bu programlarda günümüze kadar elliden fazla mezun yetişmiştir. İş sağlığı doktora programını tamamlayan mezunlar çeşitli üniversitelerde ğretim yesi olarak çalışmışlar, alışma Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığında st düzey görevlerde bulunmuşlardır.

Çalışma Bakanlığı ile ilişkisi devam eden Dr. Topuzoğlu 1969 yılında Bakanlık bünyesinde kurulan İş Sağlığı ve Güvenliği Merkezi’nin (İSGÜM) kuruluş çalışmalarına da destek vermiş ve bir süre İSGÜM Müdürlüğü yapmıştır.

Çalışma Bakanlığı ile olumlu ilişkiler zaman içinde devam etmiş, tıp fakültesi öğrencileri ile lisansüstü programlara devam eden öğrenciler eğitimleri sırasında İSGÜM ve Meslek Hastalıkları Hastaneleri başta olmak üzere Bakanlığın çeşitli birimlerini ziyaret etme olanağı bulmuşlardır (Bilir 2021).

Prof. Dr. İsmail Topuzoğlu 100 yaşında (2017)

Çubuk Eğitim ve Araştırma Bölgesi sınırları içinde Yenice Sağlık Ocağının hizmet verdiği bölgede çok sayıda işyerleri vardır. Bu işyerlerinin bazıları birkaç çalışanı olan ufak işletmeler şeklinde olup kimilerinin de 1000 ve daha çok sayıda kişi çalışmaktadır. Bölgedeki 40 dolayında işyerinde toplam olarak 4000 dolayında çalışan vardır. Çalışanlara iş sağlığı ve güvenliği hizmeti vermek amacı ile 15 Ekim 1979 tarihinde Çubuk SEAB'na bağlı olarak Yenice Sağlık Ocağı ile aynı bahçe içinde bir İş Sağlığı Merkezi (*Yenice İş Sağlığı Merkezi; YİSME*) kuruldu. Bir hekim ve sağlık memurunun

görev yaptığı merkeze bir süre sonra Kanada Hükümeti'nden hibe yardım şeklinde sağlanan destekle gürültü ölçüm cihazı (*sound level meter*), hava akım hızı ölçüm cihazı (*anemometer*) türü aletler, bazı kimyasalların ortam düzeyini anlık olarak ölçme amacı ile kullanılan Drager pompası ve tüpleri ile (*gözlük, kulaklık, eldiven, baret vb.*) bazı kişisel koruyucu donanım cihazları gibi araç-gereç alındı. Yenice İş Sağlığı Merkezi çalışanları hergün öğleye kadar hasta başvuruları ile ilgilenir, öğleden sonraları da bir program içinde bölgedeki işyerlerini ziyaret ederek çeşitli ölçümler yapmak suretiyle hizmet verirdi. İşyerlerinde çalışanların işe giriş ve aralıklı kontrol muayeneleri de merkez tarafından yapılmaktaydı. Ayrıca merkez tarafından işyerlerindeki sağlık ve güvenlik riskleri ve koruyucu uygulamalar vb. konularda seminer ve konferanslar düzenlemek suretiyle eğitim çalışmaları da yapılmaktaydı. Bu kapsamda işyerlerinde ilkyardım eğitimleri de yapılmaktaydı. Ancak Sağlık Bakanlığı ile Üniversite arasındaki protokolün Bakanlık tarafından tek taraflı olarak iptal edilmesi nedeni ile 1991 yılına kadar sürdürülen bu hizmetin sürekliliği sağlanamamıştır.

YİSME, iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin kamu tarafından verilmesi için bir model olmak üzere kurulmuştu. Hizmet verdiği dönemde amaca dönük değerli hizmetler verildi. Kapatılması böylesine önemli bir modelin yaygınlaştırılmasını engellemiş, böylece ülkemizdeki iş sağlığı hizmetlerin geliştirilmesinde önemli bir fırsat kaçırılmıştır. Günümüzde bu hizmetler büyük ölçüde özel şirketler tarafından kurulan "İşyeri Ortak Sağlık ve Güvenlik Birimleri" (OSGB) tarafından yürütülmektedir.

Halk Sağlığı Anabilim Dalı tarafından ilkyardımd eğitimlerini yaygınlaştırmak için Sağlık Bakanlığı ile işbirliği içinde ilkyardımd Eğitimci Eğitimi yapılmaya başlandı. Tıp doktorlarına yönelik olarak yapılan bu eğitimler için uluslararası örneklerden de yararlanmak suretiyle ilkyardımd eğitim programı geliştirildi ve 20 kişilik gruplar halinde yapılan eğitimler sonunda yapılan sınavda başarılı olan 300 dolayında hekime Sağlık Bakanlığı tarafından ilkyardımd Eğitimci Sertifikası verildi. Anabilim Dalı tarafından ilkyardımd eğitimlerinin yapılabilmesi için Sağlık Bakanlığı işbirliği ile Halk Sağlığı Anabilim Dalı bünyesinde ilkyardımd Eğitim Merkezi kurulmuş ve eğitimler bu merkez tarafından yapılmıştır.

Bir Anı

Polis Koleji hekimlerine ilkyardımd eğitimcisi eğitimi programı (Nazmi Bilir)

1980'li yıllarda Etibank Seydişehir Tesislerinde Etibank'ın çeşitli fabrikalarından katılan işçilere ilkyardımd eğitimi veriyorduk. Bu eğitimler birkaç yıl sürdü. O yıllarda bir gün bir köşe yazarı Cumhuriyet gazetesindeki köşesinde bir olay anlatmıştı. Ankara'nın bir semtinde 60 yaşlarında bir erkek gündüz saatinde birden yere yığılmış, çevredekiler başına toplanmışlar, bir kargaşa ortamı. Yazarın ifadesi şu şekilde idi: "o sırada iri kıyım bir polis salınarak yaklaştı, kalabalığı dağıttıktan sonra bir taksi çevirdi, hastayı taksinin arka koltuğuna yerleştirdiler ve taksi hareket etti. Ne olurdu polis ilkyardımd biliyor olsaydı ve hastaya ilk müdahaleyi yapabilseydi..." Bu yazıdan sonra polislere ilkyardımd eğitimi konusunu düşünmeye başladım. O dönemde Emniyet Genel Müdürlüğünde çalışan iki hekim Halk Sağlığı Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimi alıyorlardı. Bu arkadaşların aracılığı ile

Emniyet Genel Müdürlüğü ile temasa geçip Polis Kolejlerinin eğitim programına ilkyardım bilgisinin eklenmesini konuştuk. Aslında eğitim programında haftada 2 saat “Trafik ve İlkyardım” adlı bir ders varmış; bu derste trafik konuları anlatılıyormuş fakat ilkyardım öğretilmiyormuş. Sağlık Bakanlığı işbirliği ile ülkedeki 11 Polis Kolejinin doktorlarını İlkyardım Eğitim Merkezimizde “İlkyardım Eğitimsisi” olarak eğittik. Emniyet Genel Müdürlüğü de bütün okullara kalp-solunum masajı (CPR) mankeni dahil gerekli eğitim araçlarını temin etti ve polislerimiz ilkyardım öğrenerek yetiştiler. Bu gelişmeyi yazara geri bildirim olarak ilettiğimde teşekkür etmiş ve gazetedeki köşesinde “Türkiye’de olumlu şeyler de oluyor” şeklinde bir yazı yazmıştı. Sonraki yıllarda Tıp ve Eczacılık Fakültelerinde öğrencilere ilkyardım dersleri anlatmıştık.

T.C
ANKARA VALİLİĞİ
İL SAĞLIK MÜDÜRLÜĞÜ

İLYARDIM EĞİTİM MERKEZİ
MESUL MÜDÜRLÜK BELGESİ

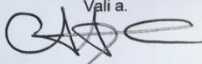
000017 *03.01.2005

BELGE NO: 006

T.C KİMLİK NO : ██████████
ADI VE SOYADI : NAZMI BİLİR
ÜNVANI : Prof. Doktor
BABA ADI : TAHİR
GÖREV YAPACAĞI KURUM : H.Ü.TIP FAK.HALK SAĞLIĞI ABD. İLYARDIM EĞİTİCİ EĞİTİMİ MERKEZİ
İLYARDIM EĞİTİCİ SERTİFİKASI
ALDIĞI KURUM : HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SERTİFİKA NO : -
BELGE GEÇERLİLİK TARİHİ : -

Yukarıda kimlik bilgileri yazılı olan **NAZMI BİLİR** isimli kişinin **H.Ü.TIP FAK.HALK SAĞLIĞI ABD. İLYARDIM EĞİTİCİ EĞİTİMİ MERKEZİ'** nde **MESUL MÜDÜR'** luk yapması İlkyardım Yönetmeliği kapsamında Müdürlüğümüzce uygun görülmüştür.

Dr. Selahattin ŞAHİN
İl Sağlık Müdürü
Vali a.

Tıp Fakültesi Öğrencileri ile yaptığımız ilkyardım eğitimlerinden bir anı, 2010

Bir Anı

İş sağlığı alanına geçişim (Nazmi Bilir)

Çocukluğumdan beri işyerleri ve üretim süreçlerine ilgim vardı, fabrikaları, üretim işlemlerini görmek isterdim. Yıllar önce bir nedenle Susurluk Şeker Fabrikasını gezme ve inceleme fırsatı olmuştu ve gördüklerimden etkilenmişim. İş Sağlığı alanında resmi olarak çalışmaya başlamadan önce bir kez de Zonguldak Kömür madenlerini görmüştüm. Üniversite giriş sınavlarında ÖSYM temsilcisi olarak Zafer Öztek ile birlikte Zonguldak'a gitmiştik. Zonguldak Belediye Başkanı arkadaşımı ve bize madeni gezme olanağı sağlamıştı. Zafer

bey ile birlikte galerilerden geçerek madenin derinliklerine (eksi 400 m) kadar inmiş ve kömür üretim süreçlerini görmüştük. Oldukça güç hareket olanağı olan ortamda çalışmanın zorluğunu kavramıştım. Sonraki yıllarda öğrencilerimle birlikte madene birkaç kez daha inme fırsatı buldum; kimi zaman kendim inceleme yapmak için kimi zaman da öğrencilerimle birlikte çeşitli fabrikalarda inceleme yapma olanağım oldu.

Hacettepe Tıp Fakültesindeki öğrencilik yıllarımda hocamız İsmail Topuzoğlu bize iş sağlığı dersleri anlatırdı. Toplum Hekimliği bölümüne geçtikten sonra İsmail hocamızla daha yakın tanışma olanağı olmuştu. O yıllarda hocamız Çevre Sağlığı ve İş Sağlığı adlı bir kitap yazmıştı ve bana verdiği kitabın kapağına “***İş Sağlığına katkılarını beklediğim Toplum Hekimliği ekibi arkadaşım Dr. Nazmi Bilir’e sevgilerimle***” şeklinde bir ifade yazmıştı (21.02.1979). Bu tarihten 6 yıl sonra o zamanki bölüm başkanımız Prof. Dr. Sevinç Oral bana İsmail beyin emekli olacağını söyledi ve “iş sağlığı konularını senin devam ettirmeni istiyoruz” dedi. İsmail Topuzoğlu hocamız Türkiye’de ilk olarak İş Sağlığı Yüksek Lisans ve Doktora

programlarını başlatmıştı; bölüm de bu eğitimlerin sürdürülmesini istiyordu. İsmail hocamın 1985 yılında emekli olmasından sonra iş sağlığı alanındaki lisans dersleri ile lisansüstü programların sürdürülmesi sorumluluğunu üstlendim ve emekli olduğum 2016 tarihe kadar hocamızın başlattığı alanda çaba gösterdim, hocamın 1979 yılındaki beklentisini karşılamaya çalıştım. Bu alanda çok sayıda yüksek lisans ve doktora öğrencisi mezun oldu. Doktora programı mezunları çeşitli üniversitelerde öğretim üyesi olarak, Bakanlıklarda Genel Müdür Yardımcısı, uzman olarak başarılı çalışmalar yapmaktalar.

Halk Sağlığı Enstitüsünün 1992 yılında ikinci kez kurulması ve 2012 yılında da fonksiyon kazandırılmasından sonra 2016 yılına kadar olan dönemde Halk Sağlığı alanındaki yüksek lisans ve doktora eğitimleri Enstitü tarafından sürdürülmüş, bu alanda çeşitli proje çalışmaları yapılmıştır. İş sağlığı ve güvenliği konusunda da Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile işbirliği halinde, proje giderleri Bakanlık tarafından karşılanmak üzere “Sağlıklı Yaşama Davet Projesi” yapılmıştır. İki yıl süren proje sonucunda kurumda çalışanlar arasında sağlıklı beslenme, sigara bırakma, hareketli yaşam konularında olumlu değişimler meydana gelmiştir. Bu proje, kurum olanakları kullanılmak suretiyle bilimsel destek verilmesi sonucunda çalışanların sağlık davranışlarında olumlu gelişme sağlanabileceğini ortaya koyması bakımından dikkate değer bir çalışmadır.

Sağlık Bakanlığı Tıpta Uzmanlık Kurulu kararı ile 2014 yılında İş ve Meslek Hastalıkları Uzmanlığı eğitimi başlamıştır. Tıpta Uzmanlık Kurulu tarafından yayımlanan Uzmanlık Eğitimi Çekirdek Müfredatında (2017) İş ve Meslek Hastalıkları Uzmanının görevi “..çalışma yaşamının insan sağlığı üzerine

zararlı etkilerini tanımlamak, bu etkilerin sağlık üzerinde yarattığı sonuçları değerlendirip koruyucu önlemleri geliştirmek ve çalışanın sağlıklı bir şekilde çalışmayı sürdürmesini sağlayacak tüm etkinliklerle ilgilenir” olarak tanımlanmıştır. Halk Sağlığı, Göğüs Hastalıkları ve İç Hastalıkları uzmanlarının başvurabildiği ve 3 yıl süreli yan dal uzmanlığı olarak uygulanan programda da Halk Sağlığı Anabilim Dalı aktif olarak rol oynamaktadır.

Halk Sağlığı AD bünyesinde bir İş Sağlığı ve Güvenliği birimi oluşturulması arzusu hep olmuştur. Bu arzuya 2012 yılında erişildi ve Halk Sağlığı Enstitüsü bünyesinde “İş Sağlığı ve Meslek Hastalıkları” anabilim dalı kuruldu. Daha sonra bu birimin adı “İş Sağlığı ve Güvenliği” olarak değiştirildi. Bu anabilim dalı halen çalışmalarına devam etmektedir. Öte yandan Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD bünyesinde 2021 yılında kurulan 2 adet bilim dalından birisi “İş ve Meslek Hastalıkları Bilim Dalı”dır (Diğeri “Epidemiyoloji Bilim Dalı”). Bu bilim dalı da çalışmalarına devam etmektedir. Ancak, bir “anabilim dalı”nın kapatılıp kısa bir süre sonra aynı adla, ama farklı bir çatı altında bir “bilim dalı” kurulması dikkate ve yoruma açık bir konudur.

Sonuç olarak Hacettepe Halk Sağlığı Anabilim Dalı iş sağlığı ve güvenliği alanındaki çeşitli etkinlikleri ile bu alanda da öncü rol oynamıştır. Anabilim Dalı tarafından Türkiye’de ilk olarak İş Sağlığı yüksek lisans ve doktora programları başlatıldı. Bu programlarla doktora eğitimi alan hekimler çeşitli üniversitelerde iş sağlığı yüksek lisans ve doktora programlarını yaygınlaştırdılar. Ayrıca Çalışma ve Sağlık Bakanlıklarında önemli görevlerde bulundular.

Çevre hekimliğinde Hacettepe etkisi

Tıp dalları arasında ekoloji ve çevre sağlığı konularıyla ilgilenen hemen tek dal halk sağlığıdır. Hacettepede de bu konularda lisans ve lisans sonrası düzeyde eğitimler kuruluştan buyana yer almıştır. Ancak çevre sağlığı konusuna daha yoğun olarak yer veren başka üniversitelerin bulunduğunu da göz ardı edemeyiz. Bunun nedeni özellikle toplum hekimliğinden önceki hijyen ve koruyucu hekimlik eğitimlerine ağırlık vermiş olan geleneksel tıp eğitimidir. Çevre konularının daha yoğun olarak ele alındığı fakültelerde halk sağlığı laboratuvarları da bulunmaktadır. Ne yazık ki Hacettepede bir halk sağlığı laboratuvarı hiç olmamıştır. Bu konuda bir deneme yapılmış ve Tıp Fakültesinin birinci katında Prof. Dr. Çağatay Güler'in öncülüğünde bir laboratuvar kurulması girişiminde bulunulmuş, ancak girişimden öteye gidememiş ve hiçbir etkinlik gösterilememiştir.

Öte yandan, ülkemizde “çevre hekimliği” konusunu ilk kez ele alan Üniversite Hacettepe olmuştur. Çevre hekimliği, çevreden kaynaklanan hastalıkların teşhis ve tedavisi ile ilgilenen ve birden çok tıp dalını ilgilendiren bir alandır. Bu görüşle Hacettepede halk sağlığı, göğüs hastalıkları ve iç hastalıkları anabilim dallarının ortak girişimiyle bir klinik açılmış ve bir yüksek lisans programı başlatılmıştır. Klinik çalışmaları da ne yazık ki halk sağlığı laboratuvarı gibi uzun süreli olmamıştır.

Bununla birlikte ülkemizi çevre hekimliği kavramıyla tanıştırmayı açısından Hacettepe önemli bir öncülük görevi yapmıştır.

Bir Anı
Karpuzcu
(Zafer Öztekin)

1971 yılında Sincan Sağlık Ocağında çalışmaktaydım. İstanbul Sağmalcılar semtinde kolera salgını çıkınca, o zamanki Sıkı Yönetim Komutanlığı gönderdiği bir emirle açıkta gıda maddesi satışını yasaklamıştı. Ben de aynı zamanda Belediye Tabibi olarak (zaten ocak tabibi olarak da görevimdi) belediye zabıtası ile birlikte pazar yerlerini ve çarşıyı denetliyor, açıkta satılan gıda maddelerini arkamdan gelen zabitanın arabasına alıyor ve satıştan men ediyordum. Beni izleyen ve 30 metre kadar ilerideki bir karpuz satıcısı sıranın kendisine geleceğini ve karpuzlarının alınacağını sanarak bana saldırdı ve üzerime bir kalas fırlattı. Kalas biraz ilerime düştü. Beni derhal güvenlik kordonuna aldılar ve karpuzcuyu yakaladılar. Sonradan öğrendiğime göre zaten sabıkası olan bu kişiyi Ankara il dışına çıkarmışlar. Hey gidi günler...

Sağlık yönetiminde Hacettepe etkisi / Bölge sağlık yönetimi

Nusret Fişek bir söyleşisinde şunları ifade etmişti (Öztekin 1992): *“Türkiye’de sağlık yönetimi bir bilim ve meslek olarak yerleştirilmedikten sonra sağlık hizmetleri gelişemez. Sağlık yöneticisi yetiştirilmeden bu hizmetler gelişemez. Görevinizin bu olması lazım.”*

Hocamız, bu ifadesiyle halk sağlığı uzmanlığını işaret ediyordu. Zaten Nusret Fişek halk sağlığı uzmanını “kurmay hekim” olarak tanımlardı. Kurmaylık askerce bir terim olarak görülse de, aslında bir örgütün karargâhında

Çalışanları ifade eder. Bu görüş Hacettepede halk sağlığı uzmanlık eğitiminin Şekillendirilmesinde hep gözetilmiştir; ülkemizdeki halk sağlığı uzmanlık eğitimi de Hacettepenin bu etkisi paralelinde aynı anlayışla biçimlenmiştir. Bu anlayış Halk Sağlığı Uzmanları Derneğinin (HASUDER) tanımına da yansımıştır (HASUDER, 2002). Bu konuya yukarıda değinilmiş ve halk sağlığı uzmanının yöneticilik fonksiyonundan söz edilmişti.

Hacettepenin sağlık yönetimi konusundaki bir diğer etkisi bu alanda açılan yüksek lisans ve doktora eğitimi programları olmuştur. Hacettepede başlatılan bu programlar daha sonra diğer üniversitelerde de yrtlmştr. Bu programlardan yetişen kişilerin üniversitelerde ğretim yesi ve uluslararası kuruluşlarda uzman olarak alışmaları Hacettepe için bir gurur kaynağıdır.

Kuşkusuz Hacettepenin bir diğer etkisi de Sağlık İdaresi Yüksekokulunun alışmalarıdır. Aslında lkemizde sağlık idaresinin bir yüksekokul olarak kurulması 1963 yılında Sağlık Bakanlığına bağlı olarak kurulan yüksekokula kadar uzanır. Daha sonra 1970 yılında Hacettepe niversite Senatosu kararı ile Hastane İdaresi Yüksekokulu kurulmuş ve 1975 yılına kadar lisansüstü eğitim verilmiştir. 1975 tarihinde ise Lisans programı da açılarak okulun adı ‘‘Sağlık İdaresi Yüksekokulu’’ olarak değiştirilmiştir.

Sağlık Bakanlığına bağlı okul ile Hacettepe niversitesine bağlı okul, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununa dayalı olarak ıkarılan 20 Temmuz 1982 tarih

ve 41 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile tek bir okul olarak Hacettepe Üniversitesi içinde birleştirilmiştir. 2006 yılında ise Yükseköğretim Kurumunun tavsiye kararı ve Hacettepe Üniversitesi Senatosu kararı ile İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesine (İİBF) “Sağlık İdaresi Bölümü” olarak bağlanmıştır. Bölümün adı 2016 yılında "**Sağlık Yönetimi**" olarak değiştirilmiştir.

Sağlık İdaresi Yüksekokulu ile Halk Sağlığı Anabilim Dalı arasındaki ilişkiler her zaman sıcak olmuştur. Bu okuldaki derslerin yürütülmesinde işbirliği yapılmış, hatta bir süre yüksekokul müdürlüğünü bir halk sağlığı öğretim üyesi olan Prof. Dr. Hikmet Pekcan yapmıştır.

Bu arada bir hususu anımsamakta yarar vardır. Uzunca bir süre Sağlık İdaresi Yüksekokulundaki öğretim üyeleri “halk sağlığı” alanında doçent ve profesör oluyorlar ve Üniversite içindeki kadrolara da bu unvanla atanıyorlardı. Bu kişilerin doçentlik jürilerine de halk sağlığı profesörleri dahil ediliyordu. Bu hatadan sonraki yıllarda vazgeçildi ve bu okuldaki öğretim üyeleri kendi kimliklerine kavuştular. Bu uygulama “halk sağlığı” ile “sağlık idaresi” alanlarının iç içe olarak algılandığının bir kanıtıdır.

Bir Anı
Sağlık ocağında müfettiş
(Zafer Öztekin)

1970 yılında Sincan Sağlık Ocağında çalışmaktaydım. Bir gün Sağlık Bakanlığı müfettişlerinden birisi teftişe geldi. Rutin teftişmiş. Kendisine bir oda tahsis ettik; istediği bütün belgeleri sağladık. Kaldığı 3-4 gün içinde ambar denetimi yaptı; elimizdeki bütün ilaç kapsüllerini tek tek saydı.

Bir gün haber bile vermeden ayrıldı. Teftiş defterine bir tek husus yazmıştı. “Taşıt seyrü sefer defterinin daha özenli tutulması”.

Oysa benim çok önem verdiğim konulardan birisi sağlık ocağı aracının disiplinli kullanımı ve taşıt defterinin düzenli olmasıydı. Her gün taşıtın sabah ve akşam kilometresi ve günlük kat edilen mesafe yazılırdı, görev emirleri işlenirdi. İki ayda bir benzin tüketimi hesabı yapar ve yağ kullanımını işler ve her günün sonunda defteri imzalırdım. Yani, bana göre bu konuda hiçbir kusurum yoktu.

Bu anımın üzerinden 50 yıldan uzun zaman geçti. Kusurumun ne olduğunu hala bilmiyorum. Ben defteri bildiğim gibi tutmaya devam ettim.

Bu anımı “denetim” konusunu anlattığım her derste aktarırım. Denetimin teftiş olmadığını, asıl yapılması gerekenin işleri yoluna koymak olduğunu söylerim. İşte size deneyimden öğrenme örneği. Hey gidi günler...

Sağlık Bakanlığında Hacettepe etkisi

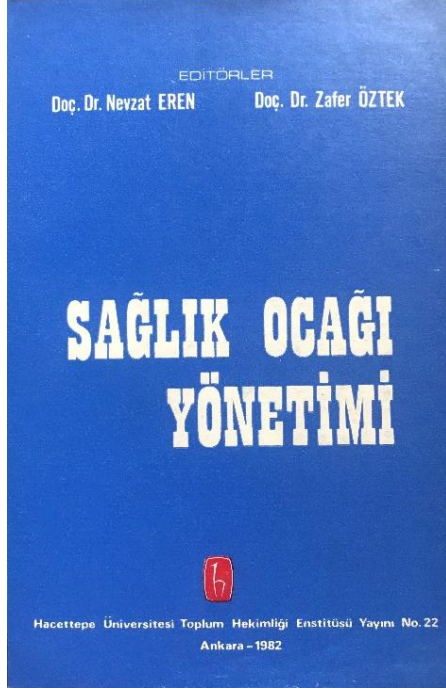
Hacettepenin sağlık yönetimi konusundaki etkileri Sağlık Bakanlığı ile olan ilişkilerinde de görülmektedir.

Hacettepe ile Sağlık Bakanlığı arasındaki ilişkiler her zaman sıcak ve olumlu olmuştur. Bu sıcaklık iki tarafın da işbirliğine yatkın ve taraftar olmasından kaynaklanır.

Bu ilişkileri Hacettepe Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesinin kuruluşuna kadar götürmek yanlış olmaz. Kuruluş yıllarında imzalanan Etimusğut Sağlık Eğitim ve Araştırma Bölgesi ve 1975 yılında imzalanan Çubuk Sağlık Eğitim ve Araştırma Bölgesi protokollerine göre bölgedeki sağlık ocaklarındaki hekimdışı sağlık personelinin tamamı Sağlık Bakanlığı kadrosundan olacak, buna karşılık bu personelin sicilleri Hacettepe Üniversitesi elemanı olan ocak hekimleri tarafından verilecek, disiplin işleri de yine ocak hekimleri ve Hacettepe öğretim üyesi olan Sağlık Grup Başkanı tarafından yürütülecekti. Sağlık Bakanlığının talebi üzerine Bakanlık personeli bölgelerde eğitim alabilecekti. Bu bölgelerdeki sağlık hizmetleri Hacettepe Üniversitesine, daha doğrusu Toplum Hekimliği Bölümüne teslim edilmişti. İki kurum arasındaki bu yakın ilişki Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi uygulaması için çok iyi bir ortam oluşturdu ve böylece söz konusu hizmetlerin uygulanmasına ilişkin birçok yenilik bu bölgelerde denendi ve kural haline getirildi.

Sağlık Bakanlığı 1982 yılında bütün hekimler için sağlık ocağı görevine başlamadan önce bir uyum eğitiminden geçmelerine karar verdi ve kurslar başlattı. Bu kurslarda ağırlıklı olarak Hacettepe Halk Sağlığı AD üyeleri görev aldı. Kursta verilen dersler daha sonra “SAĞLIK OCAĞI YÖNETİMİ” adıyla bir el kitabı haline getirildi ve bütün sağlık ocaklarına dağıtıldı. Söz konusu kitap 8 kez basıldı ve ülkemizde sağlık ocağı hekimliği yapan bütün

meslektaşlarımızın masalarının üzerinde bulduklarını bir kaynak kitap oldu.

1995 yılında Sağlık Bakanlığı “Uyum Eğitimi” adıyla bir dizi hizmet içi eğitim programı düzenlemişti. Ülkenin dört bir yanından gelen yüzlerce sağlık yöneticisi bu kurslarda eğitildi. Büyük övgüler alan bu kursun öğretim kadrosu ağırlıklı olarak Hacettepe Halk Sağlığı AD üyeleriydi. Kurs için hazırlanan eğitim materyali setindeki 7 kitabın hemen hepsinde Hacettepeli öğretim üyelerinin emeği ve katkısı vardır. Bunlardan üç tanesi Halk Sağlığı AD hocaları tarafından kaleme alınmıştı.

Hacettepe Halk Sağlığı Anabilim Dalı tarafından Bakanlık elemanları için dzenlenen eğitim programlarından bu kitabın başka bblmlerinde de sbz edilmifti. Bunlar arasında EIS (*Epidemic Intelligence Service*), RIA ve ilk yardım kursları onemli yer alırlar.

Üniversite ile Sağlık Bakanlığı arasındaki sıcak ilişkilere bir diğer örnek ortak olarak yapılan "Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları - TNSA"dır. H.Ü. Nüfus Etütleri Enstitüsü 1968 yılından buyana beş yılda bir dzenli olarak lke çapında saha araştırmaları yürütmektedir. Farklı isimler ile yürütölen nüfus araştırmaları, 1993 yılından itibaren Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları (TNSA) adıyla yürütölmektedir. TNSA serisinin on birincisi 2018 yılında yapılmıştır. (http://www.hips.hacettepe.edu.tr/nufus_arastirmalari.shtml).

Hacettepe Halk Sağlığı AD öğretim üyelerinden Sağlık Bakanlığı merkez örgütünde Müsteşarlık, Genel Müdürlük, Genel Müdür Yardımcılığı, Daire başkanlığı, Yüksek Sağlık şurası üyeliği, gibi üst düzey görevlerde bulunan kişilerin sayıları oldukça fazladır. Değerli Hocamız Nusret Fişek'in müsteşarlık görevi sırasında bıraktığı olumlu izlenim Hacettepeye olan sempatinin ve bu görevlendirmelerin temelindeki asıl etmen olabilir. Merkez örgütünde görev alan bazı hocalarımız şunlardır:

Dr. Abdurrahman Yurtaslanı (Müsteşar)

Dr. Münevver Bertan (Bakan danışmanı)

Dr. Ayşe Akın (Ana Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürü)

Dr. Zafer Öztekin (Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürü – Yüksek Sağlık Şurası üyesi)

Dr. Nazmi Bilir (Kanser Savaş Dairesi Başkanı)

Dr. Doğan Benli (Sosyalleştirme Dairesi Başkanı)

Dr. Cahit Başkök (Verem Savaş Dairesi Başkanı)

Dr. Azmi Arı (Hıfzıssıhha Enstitüsü Müdürü)

Dr. Sabahat Tezcan (Hıfzıssıhha Okulu Müdürü)

Dr. Levent Akın (Ana Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdür Yardımcısı – Pandemi Bilim Danışma Kurulu Üyesi)

Bu hocalarımız dışında Hacettepeden uzmanlık ya da doktora derecesi almış çok sayıdaki halk sağlıklı Bakanlıkta üst düzey görevlerde bulunmuşlardır. Bunlar arasında Dr. Cemil Özcan (*Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürü ve Verem Savaş daire başkanı*), Dr. Ferit Koçoğlu (*Verem Savaş Daire Başkanı*), Dr. Cihangir Özcan (*Ana Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdür Yardımcısı, sonra müsteşar yardımcısı da oldu*), Dr. M. Ali Biliker (*Ana Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdür Yardımcısı*), Dr. Muzaffer Keçeci (*Tedavi Hizmetleri Genel Müdürü Yardımcısı, ve müsteşar yardımcısı*), Dr. Nazan Yardım (*Halk Sağlığı Kurumu Başkanlığı Daire Başkanı*), Dr. Salih Mollahaliloğlu (*Hıfzıssıhha Mektebi Müdürü*), Dr. Derya Çamur (Türkiye Halk Sağlığı Kurumu Başkan Yrd.) sayılabilir.

Sağlık Bakanlığı merkez örgütünde yukarıda belirtilen üst düzey görevler dışında merkez örgütünün çeşitli birimlerinde ve taşra örgütünde çok sayıda Hacettepe kökenli halk sağlığı görev almıştır. Bunlar arasında il sağlık müdürlüğü görevlerinde bulunan Dr. Çağatay Güler

(Ordu), Dr. İsmail Güteryüz (Uşak), Dr. Nurşen Yıldırım (Antalya), Dr. Feyza Atalay (Hatay, Osmaniye), Dr. Aytekin Uluhan (Tekirdağ), Dr. Gökhan Telatar (Sinop) Hacettepeyi başarıyla temsil etmişlerdir.

Bir Anı
Hükümet tabipliğinin sonu
(Zafer Öztekin)

1982 yılında dönemin Sağlık Bakanı Prof. Dr. Kaya Kılıçturgay Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürü olmamı önerdi. Öneri cazipti; Yıllardır sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesinin bütün ülkeye yaygınlaştırılmamış oluşunu eleştiriyorduk. Bu öneri bir fırsat olabilirdi. Karar vermeden önce hocam Nusret Fişek'e danıştım. Henüz sosyalleştirilmemiş olan 20 ili (o yıllarda il sayısı 67 idi) sosyalleştirip sistemi bütün ülkeye yaymak istediğimi söyledim. Pek umutlu görünmedi. "Zor iş, ama yapabilirsen iyi olur", dedi. Yani, görevi kabul etmem için yeşil ışık yanmıştı.

O yıl Devlet Planlama Teşkilatında bir toplantı yapıldı. Amaç, plan çalışmalarını değerlendirmek ve 5. Kalkınma Planı için hazırlıklar yapmaktı. Toplantıyı DPT Sosyal Planlama Dairesi Başkanı yönetiyordu. Bir ara, yeni sağlık ocaklarının yapılması gerektiğini ifade ettim. Başkan, bana dönerek, "bu mümkün değil, çünkü 224 sayılı kanunun miadı doldu" dedi. Beynimden vurulmuşa döndüm. "Bu da ne demek oluyor" diye karşı çıktım. Durumu açıkladı. Kanun 1961 yılında çıktığında "sosyalleştirme 15 yıl içinde bütün ülkeye yayılır" şeklinde bir madde vardı. Bu süre 1976 yılında 5 yıl daha uzatılmıştı. Yeni süre 1981 yılında dolmasına karşın, yeniden uzatılmamış ve böylece kanunun süresi dolmuş. Kısacası, yeni bir yatırım yapılması mümkün değildi.

Bakanlığa döner dönmez, durumu Bakana ve Müsteşara açıkladım. Kanunun uzatılmasında 1.5 yıl geç kalınmıştı. Derhal bir kanun değişikliği tasarısı hazırlandı ve Milli Güvenlik Konseyine sunuldu. O dönemde kanun çıkartmak görevli olarak kolaydı.

Yapılması gereken Kenan Evren Paşa ve Konseyin Genel Sekreteri Necdet Üruğ Paşayı ikna etmekte. Kanunun görüşülmesi için Konseye gittik. Kenan Evren Paşa yüksek kürsüde oturuyordu, sağında ve solunda dört kuvvet komutanı vardı. Değişikliği anlattık. Kenan Paşa etrafına bakmadan “kabul edenler, etmeyenler?” diye sordu. Verilen oyları bile görmeden “kabul edilmiştir” diyerek konuyu bağladı. Böylece, 224 sayılı yasa kurtarılmış oldu.

Bakanı 20 ilin sosyalleştirilmesi konusunda ikna etmem altı ayımı aldı. Konunun püf noktası, 224 Sayılı Kanunun 17. maddesi idi. Bu madde “bir ildeki alt yapı tamamlanmadan o ilde sosyalleştirilmiş sağlık hizmetlerine başlanamaz” diyordu. Yani, bir ildeki bütün sağlık ocakları ve sağlık evleri yapılmadan, araç-gereç ve personel sağlanmadan bir il sosyalleştirilemez anlamı çıkıyordu.

Bu örgütlenme modeli uzun süre kırsal bölge ağırlıklı olan illerde uygulanmış, batı illerine ve metropollere ulaşması gecikmişti. Bu durum, sosyalleştirme modelinin, sanki geri kalmış ve kırsal bölgeler için olduğu izlenimini vermekteydi. Bu gecikmede kaynak yetersizliği neden olarak gösterilmişse de, asıl nedenin hükümetlerin sağlık hizmetlerine öncelik vermeyişleri olduğu bir gerçektir. Dolayısıyla, bu olumsuzluğun giderilmesi ve henüz sosyalleştirilmemiş olan 20 ilin, daha geç kalınmadan sistemin içine alınması gerekiyordu. Ama 17. maddenin yorumu bunu engelliyordu. Yatırımlar çok yavaştı, mali kriz yaşanıyordu. DPT zaten konuya sıcak bakmıyordu.

Söz konusu madde yeniden yorumlandı. Yasanın asıl istediği hizmet binalarının sağlanması idi. Binaların sağlanması yeniden bina yapımı biçiminde olabileceği gibi mevcut binaların değerlendirilmesi biçiminde de olabilirdi. Bina sağlandıktan sonra araç-gereç ve personel konusu daha kolay olacaktı.

O dönemde “Bakanlık Encümen Toplantısı” adı verilen ve üst düzey yöneticilerin katıldığı düzenli toplantılar yapılırdı. Bu toplantılarda personel atamaları yanı sıra çeşitli sorunlar tartışılırdı. Bir toplantıda görüşlerimi uzun uzun açıkladım. Sosyalleştirme

modelinin tehlike altında olduğunu, eğer sistem bütün Türkiye'ye yaygınlaştırılıp ülkenin tek sistemi haline getirilemezse, alternatif modeller, belki de eski hükümet tabipliği sisteminin geri gelmesinin söz konusu olabileceğini, o nedenle hızlı davranmak ve artık geri dönülemeyeceğini göstermek gerektiğini söyledim. Bakana dönerek **“artık gemileri yakmanın zamanı geldi”** dedim. Bakan sesini çıkarmadı.

Aradan iki gün geçmişti, Bakan Bey beni özel hatlı telefonumdan arayarak **“Zafer Bey, gemileri yakıyoruz”** dedi ve telefonu kapattı. O kadar! Mesaj alınmıştı. Derhal çalışmalara başladık. 20 ili aramızda paylaştık ve bu illere giderek sağlık ocaklarının ve sağlık evlerinin yerlerini il yöneticileri ile birlikte belirledik, uygun binalar arayıp bulduk. Örneğin, Kütahya'da deprem evlerini, Manisa'da jandarma karakolunu, imamın lojmanını, Sakarya'da belediyenin evlendirme salonunu sağlık ocaklarına dönüştürdük, kiralama yolu ile binalar sağladık. Ben Sakarya ilinin sosyalleştirmesini yaptım. O dönemde Genel Müdürlükte uzman olarak çalışmakta olan arkadaşlarım Dr. Recep Akdur ve Dr. Çağatay Güler de bu konuda emek verdiler. Araç-gereç ve personel de sağlandıktan sonra 1983 yılı sonunda (daha doğrusu 1 Ocak 1984 itibari ile) hükümet tabipliği sistemi tarih oldu ve bütün ülke sosyalleştirilme kapsamına alındı. Bu uygulama ile sosyalleştirilen yerlerde elbette bazı sorunlar görüldü, ama bunların hiçbiri bu sistemin yıllardır uygulanmakta olduğu illerden daha fazla değildi.

Bilindiği gibi Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Genel Kurulu (Asamble) her yıl mayıs ayında Cenevre'de toplanır. Bu toplantıya üye ülkelerin Sağlık Bakanları başkanlığında bir heyet katılır. Toplantıda küçük grup tartışmaları yapılır. Bu tartışmalar oldukça üst düzeyde olur ve DSÖ politikaları bu tartışmalarla şekillenir. İşte, ülkemiz adına Sağlık Bakanlığını temsilen DSÖ Genel Kurullarına (Asamble) ve

Avrupa Bölgesi Komite Toplantılarına çok sayıda Hacettepe Halk Sağlığı AD üyesi ve bu bölümde eğitim almış kişiler katılmıştır. Bunlar arasında Nusret Fişek, Münevver Bertan, Orhan Köksal, Ayşe Akın, Levent Akın, M. Ali Biliker, Cemil Özcan, Cihangir Özcan, Niyazi Çakmak, Nedret Emiroğlu sayılabilir (DSÖ ve Türkiye ilişkileri 1997).

Sonuç olarak Sağlık Bakanlığı ile Hacettepe arasındaki ilişkiler hep çok olumlu olmuştur. Bakanlık Hacettepe'ye Eğitim Araştırma Bölgeleri konusunda olanak sağlamış ve destek vermiş, Hacettepe de gereksinim duyulan konularda Bakanlığa insan gücü ve bilgi olarak destek vermiştir. Kuşkusuz Bakanlıkta değişik kademelerde görev yapmak Hacettepe öğretim üyelerine de önemli deneyim katmıştır. Bu konudaki belki de tek olumsuz anı, zamanın Sağlık bakanı Halil Şıvgın'ın Çubuk Sağlık Eğitim ve Araştırma bölgesi ile ilgili tutumu ve bölgenin kapatılmasına kadar varan süreç olmuştur.

Sağlık hizmetlerinde Hacettepe etkisi

Hacettepenin halk sağlığı bilimi ve uygulamalarına olan katkıları yanında ülkemizdeki sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi için yaptığı katkılar da çok önemli boyutlarda olmuştur. Bu etkilerin bazıları son derece değerli ve kalıcı olmuş ve sağlık sistemimizde izler bırakmıştır. Bu etkilerin bir kısmına bu kitabın diğer bölümlerinde yer verilmiştir. Sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi uygulamaları ve aile planlaması mevzuatı ile ilgili katkılar bunların başında gelir. İşte

Hacettepenin sağlık hizmetlerine doğrudan ve dolaylı katkılarından bazıları:

- (1) **Sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesinin denenmesi ve geliştirilmesi:** 224 Sayılı Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun 1961 yılında kabul edilmiş ve 1963 yılında Muş ilinde uygulanmaya başlamıştı. Etimesđut SEAB kurulduğunda henüz Ankara ilinde bu yasa uygulanmaya başlamamıştı. Bakanlıkta yapılan protokol uyarınca Etimesđut Sağlık Grup Başkanlığı bölgesinde uygulanmaya başlandı. Başka bir deyişle, o tarihlerde Ankara'da bu kanunun uygulandığı tek bölge Etimesđut Bölgesi idi. Bu yeni sistem Muş ilinde başlamakla birlikte Muş ili bir pilot bölge değildi, yani sistem bu bölgede uygulanmaya başlamış, fakat deneme ve değerlendirmeler yapılmamıştı. İşte, Etimesđut ve sonra Çubuk bölgeleri sağlık hizmet modelinin pilot olarak denendiği ve değerlendirildiği bölgeler olmuştur. Dolayısıyla bu iki bölge, ÷lkemizdeki sağlık sistemine çok önemli hizmetler sunmuş ve modelin toplum sağlığı üzerindeki etkisinin test edildiği uygulama alanları olmuştur. Bu denemeler sonucunda sosyalleştirilmiş sağlık hizmetleri modelinin iyi uygulanması durumunda son derece etkili bir sistem olduğu ve toplumun sağlık düzeyinin geliştirilmesinde yararlı olduğu kanıtlanmıştır.

- o **Etkili sevk sisteminin kanıtlanması:** Bu sistemin temel ilkelerinden birisi

kademeli hasta sevk sistemidir. Yani vatandaşın her türlü sağlık hizmeti için başvuracağı ilk adres sağlık ocaklarıdır, ocak hekiminin gerekli gördüğü durumda kişi (hasta) ikinci basamak olan bölge hastanesine sevk edilir. Sevk sistemi gerek Etimesğut gerekse Çubuk Bölgelerinde son derece etkili biçimde uygulandı ve doğru bir yaklaşım olduğu kanıtlandı.

Sevk sistemi denilen model aslında bir zincirdir. Sağlık ocaklarına başvuran hastaların %90'dan fazlası sağlık ocağı olanakları ile tedavi edilmektedir. Birinci basamakta (sağlık ocağı) tanı konulamayan ya da tanı konulduğu halde hastane bakımını gerektiren hastalar "Hasta Sevk Formu" doldurularak ikinci basamağa (genel hastane) sevk edilir. Buranın olanaklarıyla tedavi edilemeyenler ise üçüncü basamak sağlık kuruluşuna (özel dal hastanesi) sevk edilir. İş bu kadar ile bitmez... Sevk edilen hastalara uygulanan inceleme ve tedavi Hasta Sevk Formuna yanıt olarak sevki yapana iletilir. Yani, hastasını bölge hastanesine sevk eden sağlık ocağı hekimi, bu hastaya hangi tetkiklerin yapıldığı, hangi tanının konulduğu ve nasıl tedavi edildiği hakkında bilgi edinir ve böylece uygulamalı olarak eğitilir,

tedavinin evde devamı gerekiyorsa sağlık ocağı hekimi ve/veya hemşiresi tarafından izlenir. Böylece, sağlık ocağı hekimi gelecekte aynı durumla karşılaştığında bilgiyle donanmış olarak davranır. Bu modelin, 224 sayılı yasadan 17 yıl sonra “Alma-Ata Temel Sağlık Hizmetleri Bildirisi” aracılığıyla bütün ülkelere önerilmesi ilginç bir rastlantıdır. Söz konusu TSH Bildiri taslağını kaleme alanlardan birisi olan DSÖ Genel Direktörü Dr. Mahler’in Etimesđut’taki uygulamalardan haberdar olması bu başarılı uygulamanın TSH Bildirisine yansıdağını akla getirmektedir.

Bir Anı

Ateş yapan dört neden (Zafer ztek)

1970 yılı idi. Sincan Sağlık Ocağı’nda görev yapmaktaydım. Yüksek ateş yakınması olan bir lohusayı muayene etmiştim. Bir gün önce doğum yaptığına göre “puerperal enfeksiyon” (lohusalık humması) tanımına uyuyordu. Ayrıca, sol memesinde apeleşmeye giden bir mastit ve tonsiliti vardı. Sesi kısıkta, çok halsizdi.

Hastanın yüksek ateşini açıklayan üç neden vardı. Genel durumu iyi olmadığından ve temel hastalığının puerperal enfeksiyon olması nedeni ile hastayı sağlık ocağının arabası ile derhal Etimesđut Bölge Hastanesinin Kadın Hastalıkları ve Doğum kliniğine sevk ettim.

Hasta 15 gün kadar sonra tekrar karşımdaydı. Hastanede yatmış, üç hastalığı da tedavi edilmiş, fakat ateşi yeniden yükselmişti. Hastayı muayene ettim. Ateşini açıklayabilecek hiçbir

bulgusu yoktu. Aklıma bir neden gelmedi. “Melitensis (Brusellozis)” öntanısı ile yeniden Etimesğut Bölge Hastanesine sevk ettim. Ama bu kez İç Hastalıkları kliniğine.

O zamanlar sözünü ettiğim klinik sorumlusu Dr. Ahmet Korman’ın deneyimli bir uzman olarak yaptığı ilk iş hastadan kan yayması olarak sıtma yönünden incelemek olmuş. Dr. Korman’ın yaptığı yalnızca “pasif sürveyans” kuralını uygulamaktı. Kural şu: Yüksek ateş yakınması ile başvuran her hastadan kan yayması alınarak sıtma yönünden incelenmesi gerekir.

Sonuç pozitif çıkmış. Meğer hastanın ateşini açıklayan dört nedeni varmış.

Bu deneyim bana şunu öğretti: Bir hastanın yüksek ateşini açıklayabilecek bir, iki ya da üç nedeni bir arada olabilir. Ama dördüncü bir nedeni mutlaka araştırmak gerekir: Sıtma.

İşte sevk zincirinin ve geribildirimim eğitici yönü.

- **Etkili gebe ve çocuk izlemenin öneminin kanıtlanması:** Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkındaki Kanun ana ve çocuk sağlığı hizmetlerine önem ve öncelik vermektedir. Kanunda ve buna bağlı çıkartılan mevzuatta (154 sayılı yönerge ve yönetmelikler) gebelerin, lohusaların, bebeklerin ve çocukların hangi sıklıkta izlenmeleri gerektiği, izlemlerde neler yapılacağı açıkça belirlenmiştir. Etimesğut ve Çubuk bölgelerinde bu kurallar uygun ve etkili biçimde uygulanmış ve böyle

uygulandığında ana ve çocuk sağlığı düzeyinin hızla iyileştiği kanıtlanmıştır.

Bir Anı
Bebek ölüm hızını nasıl düşürdüm (!)
(Zafer Öztek)

1970 yılında Etimesğüt Bölgesinde Sincan Sağlık Ocağı tabibi olarak görev yapıyordum. Ocak hekimleri arasında kendi bölgelerimizdeki bebek ölüm hızını düşürme konusunda tatlı bir rekabet vardı. Bir gün sağlık ocağı ebelerinden Emire Hanım bana gelerek bir köy evinde bir doğum yaptırdığını ama bebeğin ölü mü doğduğu yoksa canlı doğup mu öldüğü konusunda karar veremediğini söyledi. Derhal cerrahi malzemelerimi alarak eve gittim. Aileden izin alıp yeni doğan bebeğin kaburgaları arasından girerek akciğerlerinden parça alıp su dolu kaba koydum. Aldığım parça suya battı. Böylece bebeğin ölü doğduğuna kanaat getirdim. O yıl Sincan'da ölüdoğum hızı arttı, ama bebek ölüm hızı artmadı. Hey gidi günler...

- **Etkili aile planlamasının öneminin kanıtlanması:** 1965 yılında kabul edilen Nüfus Planlaması Hakkındaki Kanuna göre yalnızca kurs görüp sertifika alan hekimler rahim içi araç (RİA) takabiliyordu. Bu durum uygulamada zorluklara yol açtığı için kırsal bölgede hizmet vermekte olan ebe ve hemşirelerin de RİA takmalarına izin verildiği takdirde sorunun çözüleceği düşünülüyordu. Ancak bu personelin hekimler kadar başarılı olup

olamayacakları hakkında tereddütler vardı. İşte 1978 – 1979 yıllarında Çubuk Bölgesinde yapılan bir araştırma bu konudaki tereddütleri giderdi ve eğitilirse ebe ve hemşirelerin de RİA takmalarında hiçbir sakınca olmadığını kanıtladı. Bu araştırma ve bunu izleyen diğer araştırmalar sonucunda ilgili yasa maddesi değiştirildi ve 1983 yılında çıkarılan 2827 Sayılı Nüfus Planlaması Hakkında Kanun çerçevesinde artık hekim dışındaki personel de RİA takma yetkisine sahip olabilmektedir. Prof. Dr. Ayşe Akın'ın liderliğinde yapılan bu araştırma belki de Hacettepenin sağlık hizmetlerine yaptığı katkıya en somut örnektir.

- **Etkili bulaşıcı hastalık kontrolünün kanıtlanması:** Sağlık hizmetlerinin yaygın şekilde sunulmadığı, hizmetin uç noktalara kadar ulaşmadığı toplumlarda bulaşıcı hastalıklar sık görülen sağlık sorunlarından. Oysa bu hastalıkların, özellikle aşı ile korunulabilen hastalıkların önlenmesi oldukça kolaydır. Bu uygulamalar “birincil korunma” konusunda tipik örneklerdir. Öte yandan hastalığa yakalanmış olanların da zamanında tanı konularak uygun tedavisinin yapılması çok önemlidir. Hem Etimesğüt hem de Çubuk bölgelerinde

önceleri oldukça sık görülen ve özellikle bebeklerde ölüme neden bulaşıcı hastalıklar, hızlı aşılama programları ile başarılı şekilde kontrol altına alınmış, ishal ile seyreden hastalıklarda da uygun sıvı tedavisi (ORS; Oral Rehidratasyon Sıvısı) ile hastalar hızla sağlıklarına kavuşmuşlardır. Daha ağır seyreden durumlarda sıvı tedavisi hastane koşullarında uygulanmıştır. Solunum yolları enfeksiyonlarının da uygun şekilde tedavi edilmesi, bu enfeksiyonların uzun zaman sonra ortaya çıkabilen kalp (romatizmal kalp hastalığı) ve böbrek (akut glomerulonefrit) komplikasyonları da önlenmiştir.

Bir Anı

Kızamık ve neonatal tetanos olguları önlendi

(Nazmi Bilir)

Bilindiği gibi kızamık kapalı toplumlarda birkaç yılda bir salgın halinde görülür. Çubuk Eğitim ve Araştırma Bölgesi kurulmadan önceki kış döneminde bölgede salgın olmuş ve çok sayıda bebek bu nedenle kaybedilmişti. Bazı köylerdeki halk o günleri “ölen bebekleri gömmeye yetişemedik” diye anlatmışlardı. Çubuk bölgesinde bir daha kızamık salgını olmadı ve sonraki yıllarda Çubuk'ta kızamıktan bebek ölmedi. Çünkü bebeklere kızamık aşısı yapılmıştı. Çok benzer tablo neonatal tetanos konusunda da yaşandı. Kuruluştan sonraki ilk yıl neonatal tetanos nedeni ile birkaç yeni doğan bebek

ölümü oldu, ama gebelere tetanos aşısı uygulanmasından sonra bir daha neonatal tetanos görülmedi. Birkaç yıl sonra Sağlık Bakanı Çubuk ilçesindeki sağlık hizmetlerini incelemeye geldiğinde, komşu ilçe olan Kalecik halkının da bu hizmetten yararlanması talimatını verdi. Hemen ardından Kalecik'ten gelen kızamık ve neonatal tetanos olguları görüldü, ama aşılamadan sonra Kalecik'te de kızamık ve tetanos sona erdi. Bu iki örnek, koruyucu hizmetler alanında yapılan doğru uygulamalarla önemli sağlık sorunlarının önlenilebildiğini göstermesi bakımından dikkate değerdir (Bilir 2012).

Bir Anı
Kuduz köpek
(Zafer Öztekin)

Sanıyorum 1972 yılıydı. Ayaş ilçesine bağlı Ortabereket sağlık ocağında çalışmakta olan sevgili Dr. Rengin Erdal bir proje nedeniyle yurt dışına gittiği için ben ocak tabibi olarak görevlendirildim ve iki ay kadar Ortabereket'te çalıştım. Bir gün birkaç kilometre uzaklıktaki Çanılı Köyünden bir çocuk getirdiler. Çocuğu köyde bir köpek ısırması; köylüler köpeği öldürüp gömmüşler. O zamanlar sağlık ocağında kuduz aşısı bulunurdu. Çocuğa aşı başladım ve Çanılı'ya giderek köpeği mezardan çıkarttım; başını keserek bir torbaya koydum ve doğrudan Ankara'daki Veteriner Fakültesine götürüp Negri cismi incelemesi için laboratuvara teslim ettim. Ertesi gün rapor "Negri pozitif" olarak çıktı. Önemli bir iş yaptığımı sanırken ders niteliğinde bir şey öğrendim. Meğer beyin dokusu yarım saat içinde denatüre olduğu için yarım saatten sonra getirilen bütün beyin incelemelerine her ihtimale karşı "pozitif" raporu verilirmiş. Hem acemilik, hem de işgüzarlık. Ama görev aşkı. Hey gidi günler....

- **Sağlık hizmetlerine bütüncül yaklaşım:**
Bazı kişiler, sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi modelini sağlık ocakları ile sınırlı sanıyor. Bu anlayışın doğru olmadığı, sosyalleştirme modelinin Türkiye'nin genel sağlık hizmetleri modelinin adı olduğu Etimesğut ve Çubuk bölgelerindeki uygulamalarla kanıtlandı. Çünkü bu bölgelerde sağlık hizmetleri sağlık ocakları, bölge hastanesi, verem savaş dispanseri, İş Sağlığı ve Güvenliği Merkezi, üniversite hastanesi, sağlık grup başkanlığı, halk sağlığı laboratuvarı (Etimesğut'ta) Verem Savaş Dispanseri (Çubuk'ta) sağlık müdürlüğü bir koordinasyon ve işbirliği içinde bütüncül bir yaklaşımla verilir. Sağlık ocağı hekimleri hastanede nöbet tutar, hastane uzmanları sağlık ocaklarını ziyaret eder, periyodik toplantılarda bölge personeli ile sorunları tartışır, ortak çözüm yolları bulurlardı; mükemmel bir hasta sevk zinciri işletilirdi, bölgedeki her sağlık olayı, her bulaşıcı hastalık, her ölüm bölgede hizmet veren bütün personel tarafından bilinir ve ona göre önlemler alınırdı; sağlık ocakları ve hastane aşılama, hastalık taramaları, halk eğitimi gibi konularda bir ekip ruhu içinde çalışırdı. Bu anlayışla yürütülen

sağlık hizmetleri sayesinde halkın sağlık düzeyinin kısa bir sürede özlenen noktalara erişebileceği kanıtlandı.

- **Gerçek aile hekimliği:** Hocamız Nusret Fişek “Halk Sağlığına Giriş” adlı kitabında şöyle yazmıştı: “Entegre örgütlenme modelinin en basiti çağdaş aile hekimliğidir. Çağdaş aile hekimi, ailedeki çocukların periyodik muayenelerini ve aşılarını yapar; annelere çocuk bakımını öğretir; yaşlıların – varsa gebelerin – periyodik muayenelerini yapar ve gereken önerilerde bulunur. Aile bireylerine sağlık, ev hijyeni ve kişisel hijyen konularında eğitim yapar. Evde hastalanan varsa onları tedavi eder veya gerekiyorsa bir uzmana veya hastaneye gönderir. Bu biçim çağdaş örgütlenmenin az gelişmiş ülkeler için daha gerçekçi bir modeli sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesinde öngörülen sağlık ocaklarındaki ekip hizmetidir” (Fişek 1983, s.115).

Bir Anı
(Nazmi Bilir)

Ağır hastanın ayağına giden doktor

Sağlık ocakları ile hastane ilişkisinin geliştirilmesi amacı ile hastanedeki uzmanlar zaman zaman sağlık ocaklarını ziyaret ederdi. Bu ziyaret, hastanedeki uzmanların sağlık ocağı koşullarını yerinde gormesi açısından önemli olmasının yanı sıra sağlık ocağı doktorunun desteklenmesi bakımından da etkili olmuştur. Bu ziyaretlerden birisinde köye gittiğimde Ömer Ağa'nın eşinin (Güllü Koç) ağır hasta olduğu söylendi. Eve gittiğimizde hastanın akut sol kalp yetmezliği tablosunda olduğunu gördüm. Evin dışında da kazanda suyun ısıtılmakta olduğunu fark etmiştim. Hızla IV olarak cedilanid ve diüretik verdikten bir süre sonra hastanın nefesi rahatlamaya ve bilinci açılmaya başladı. Ömer Ağaya hastayı hastaneye Çubuk'a götürmek gerektiğini söyledim. Ömer Ağa durumdan ümitli olmadığı için taraftar olmadı, evinde rahat ölsün diye düşünüyordu. Kendisini ikna edip hastayı hastaneye götürdük, tedavisini düzenledim. Bir hafta hastanede kaldıktan sonra rahatlayan hastayı evine gönderdik ve hasta uzun süre yaşadı.

Etimesđut ve Çubuk bölgelerinde yıllarca gerçek anlamda "aile hekimliği" uygulandı. Aile hekimliğinin çağdaş ve Türkiye için uygun bir model olduğu kanıtlandı. Günümüzde uygulanan sözde "aile hekimliği" modelinde görülen aksaklıkların giderilmesi için tartışmalar yapılırken sık sık Etimesđut ve Çubuk deneyimlerinden özlemlerle söz ediliyor. Günümüzde halk hala "aile sağlığı merkezleri"ne (ASM) "sağlık ocağı" diyor.

İşte halkın diline ve hafızasına yerleşen sağlık ocağı kavramının yeşerdiği yerler Etimesğut ve Çubuk Eğitim ve Araştırma Bölgeleridir.

Bir Anı
Çubuk Hastanesi
(Nazmi Bilir)

1975 yılında merkez nüfusu 15 bin, köyleri ile birlikte 50 bin dolayında nüfusu olan Çubuk'ta ilçe merkezinde bir Hükümet Tabibi ile 50 yataklı hastane vardır. Çubuk ilçesindeki sağlık hizmetleri konusunda Sağlık Bakanlığı ile protokol imzalanmasından sonra küçük bir grup olarak (Doğan Benli, Nevzat Eren, Ayşe Akın, Nazmi Bilir) bölgeye ziyaret yapmıştık. Hastanede kadın hastalıkları ve doğum uzmanı olan başhekim ile iç hastalıkları uzmanı çalışmaktaydı. Hemşire ve hizmetlilerle birlikte 20 dolayında çalışanı bulunan hastanede 4 hasta yatmaktaydı. (*ilginç not: başhekim 5 hasta olduğunu söyledi, hasta tabelasında 3 hasta yazılıydı, hastaneyi dolaştığımızda 4 hastanın yatmakta olduğunu görmüştük*). Röntgen ve laboratuvar yoktu. Arızalı olduğu gerekçesiyle depoda bulunan EKG cihazının şeridinin ters takılmış olduğunu tespit ettim, şeridi düzgün takınca cihaz çalışmaya başladı ve bu cihazı yıllarca kullandık. Kısa süre sonra merkezde iki ve 4 köyde olmak üzere 6 sağlık ocağında halk sağlığı asistanları, hastanede kadın-doğum, pediatri ve dahiliye uzmanları çalışmaya başladık. Hastanede laboratuvar ve röntgen cihazı kuruldu. Kısa süre sonra hem sağlık ocakları hem de hastane bölge halkı tarafından kullanılmaya başladı.

Bir Anı
Felçli hasta
(Nazmi Bilir)

İlginç bir başka vaka da felçli bir hastanın iyileşmesi idi. Komşu ilçe olan Çankırı Orta kazasından 60 yaşlarında bir erkek hasta sol kol ve bacağına ani olarak felç gelmesi nedeni ile getirilmişti. Gerçekten hastanın sol kol ve bacağına tam kuvvet kaybı vardı, kol ve bacağına hareket ettiremiyordu. Antikoagüle edilmesi gerekiyordu, protrombin zamanı bakamadığımız için hastayı Ankara'ya götürmelerini önerdim, ancak yakınları Ankara'ya götürmeyi kabul etmediler, hastanın burada kalmasını istediler. Bu durumda heparin ile antikoagüle etmeye başladım. O gece de nöbetçi olduğum için gece boyunca 6 saat ara ile pıhtılaşma zamanını izleyerek hastaya heparin veriyordum. Ertesi gün akşama doğru bacağına hafif de olsa hareket ettirmeye başlamıştı. Üçüncü gün kol ve bacağına hareketi oldukça düzelmişti, bir hafta sonra hasta yürüyerek taburcu oldu. Hastanın tablosu belki de geçici iskemik atak olarak seyretmişti.

Hasta ilçesine döndükten sonra “Çubuk'ta felçlileri iyileştiren doktor varmış” şeklindeki duyum üzerine uzun zamandan beri felçli hastaları Çubuk'a getirmeye başladılar. Ancak bu hastalara durumu açıklamak suretiyle kendilerine aynı şekilde yararlı olamayacağımı anlatmıştım.

- (2) **Hizmet araştırmaları ve Faz 3 çalışmaları:** Bir üniversitenin üç temel işlevi vardır: Eğitim, araştırma ve hizmet. Hacettepe Üniversitesi, özellikle Halk Sağlığı Anabilim Dalı bu üç işlevini

de üstün bir başarıyla yerine getirmiştir. Halk sağlığı eğitiminin temelleri Hacettepede atılmıştır; Etimesğut ve Çubuk bölgelerindeki hizmet modelinin ünü ve başarıları ülke sınırlarını aşmıştır. Hacettepe Toplum Hekimliği Enstitüsü ve daha sonra Halk Sağlığı Anabilim Dalı ve Enstitüsü araştırmalar konusunda da üzerine düşen sorumluluğu layıkıyla yerine getirmiştir. Özellikle aile planlaması alanındaki yöntem araştırmaları ve demografik çalışmalar uluslararası platformda ses getiren bulgular ortaya koymuştur; kızamık aşısının üçüncü faz araştırması 1970'li yıllarda Etimesğut Bölgesinde yürütülmüştür; Üniversite içindeki diğer birimlerle birlikte yürütülen Türkiye Beslenme Araştırmasının sonuçları hala geçerliğini korumaktadır; DSÖ tarafından geliştirilen “Hastalıkların 150 Başlıklı A Listesine Göre Sınıflandırılması”nın Türkiye uyarlaması Etimesğut Bölgesinde yapılmış ve bu sınıflandırma modeli uzun yıllar ülkemizdeki birinci basamakta kullanılmıştır; resmi yazışmalarda kullanılan kodlama sistemi Etimesğut Bölgesinde Dr. Doğan Benli tarafından geliştirilmiş ve bu model Sağlık Bakanlığı tarafından yıllarca uygulanmıştır; sağlık grup başkanlıklarının yıllık faaliyet raporları Etimesğut ve Çubuk Bölgelerinde geliştirilen formata uygun olarak ülke düzeyinde hazırlanmış toplumun sağlık düzeyine ilişkin grafikler bu bölgelerde ilk kez sağlık ocaklarının duvarlarında görünmeye

başlamış ve hızla ülkeye yayılmıştır. Hacettepe Toplum Hekimliği Enstitüsünde ve daha sonraki Halk Sağlığı Anabilim dalı ve Enstitüsünde yapılan yüzlerce uzmanlık, yüksek lisans ve doktora tezlerinin pek çoğu sağlık hizmetlerinin çeşitli alanlarında iz bırakan çalışmalar olmuştur. Bunlar arasında özellikle tütün mücadelesi, bulaşıcı hastalıkların kontrolü, afet tıbbı, sağlık eğitimi ve sağlığı geliştirme, toplum beslenmesi, yaşlılık, iş sağlığı ve güvenliği, sağlık insan kaynakları alanlarında yapılan çalışmalar kayda değerdir.

- (3) **Periyodik sağlık kontrolünde ebelerin rolü:** Sağlık hizmetleri hekimlerin sorumluluğunda, hekim dışı sağlık personeli ile birlikte “ekip hizmeti” olarak sunulan bir hizmettir. Sağlık hizmetinin sunulmasında hekim dışı sağlık personelinin daha aktif olarak katılımını sağlamak önemlidir. Hemşire ve ebeler hizmetin sunulmasında topluma daha yakın konumda olduğundan bazı muayene ve uygulamaların hemşire ve ebeler tarafından sunulması başarıyı artırır, ayrıca hekimin zamanı daha verimli kullanılmış olur. Kadın sağlığı ve aile planlaması hizmetlerinde bu tür uygulama örnekleri bilinmektedir. Yetişkin nüfusta periyodik sağlık kontrolü ve erken tanı amaçlı çalışmalarda da ebelerin katkısını değerlendirmek amacı ile 1976 yılında Çubuk ilçesinde bir çalışma yürütülmüştür. İlçede 45 ve üzeri yaştaki kişilerden toplam 311 kişiye ebeler tarafından hipertansiyon, koroner kalp hastalığı, KOAH,

diyabet, idrar yolu enfeksiyonu, parazitoz, sigara kullanımı konularına yönelik olarak Dünya Sağlık Örgütü kaynaklarından yararlanılarak hazırlanan soru formu uygulanmış, ayrıca ebeler nabız, kan basıncı, boy ve ağırlık ölçümü ile hemoglobin düzeyi, idrar muayenesi yapmışlardır. Bu işlemler sonucunda kişinin ileri inceleme ve değerlendirme için hekime sevk edilmesi gerektiği konusunda karar vermişlerdir. Aynı kişilerde aynı soruları ve muayeneleri hekim de uygulamış ve ebeler ile hekimlerin değerlendirmeleri arasında farklılık bulunmamıştır. Sonuç olarak yetişkin sağlığında koruyucu hizmetler konusunda ebelerin yararlı olacağı kanaatine varılmıştır. Ancak o yıllarda ülkede yaşlı nüfusun çok olmaması, dolayısı ile yetişkin sağlığı konusunun henüz gündemde olmayışı sonucu bu sonuçlar yaygın uygulamaya sokulamamıştır (Bilir, 1976).

Bir Anı

Evde doğum (Zafer Özbek)

1971 yılında bir gün Sincan Sağlık Ocağındaki odamda hastaları muayene ederken kapı açıldı, içeriye giren çocuk bana bir not uzattı. Notta şöyle yazıyordu: “Doktor Bey, evde doğum yaptırıyorum. Çıkım dar. Epizyo gerekiyor. Gelmelisiniz. Ebe Emire”

Daha önce hazırda duran cerrahi setini alıp eve gittim. Gebe yer yatağında yatıyordu. Ebenin dedikleri doğrudu. Gebeye epizyotomi uyguladım ve doğumu yaptırdım.

Geriyeye dönüp düşünüyorum. Emire Ebenin sağduyası olmasaydı, ben epizyotomi yapmayı bilmeseydim, o bebek de o gebe de ölmüş olabilirdi. Herhalde o bebek şimdi 50 yaşını geçmiştir. Hacettepeli olmakla övünmeyeyim mi?

- (4) **İş Sağlığı hizmetinde YİSME modeli:** Çubuk Bölgesindeki Yenice Köyünde bulunan sağlık ocağının bitişiğindeki bir binada yöredeki iş yerlerine iş sağlığı ve güvenliği hizmeti vermek üzere 1979 yılında bir model oluşturulmuştu. Bölgede birkaç büyük işletmenin yanı sıra 40 dolayında küçük işyerleri ve bu işyerlerinde çalışan 3626 kişi vardı. Kısaca YİSME (Yenice İş Sağlığı Merkezi) olarak adlandırılan bu modelde özellikle çalışan sayısı 50'den az olan işyerlerine hizmetler veriliyordu. Merkezde görevli hekim ve sağlık memuru bir plan dahilinde işyerlerini ziyaret ediyor, hem hastaları görüyor hem de çalışma ortamı ve koruyucu uygulamalar konusunda eğitim veriyorlardı. Bölgede SSK'ya ait sağlık birimi olmadığı için YİSME tarafından verilen hizmet çok kabul görüyordu. Ne yazık ki, SEAB protokolünün sonlanması sonucu 10 yılı aşkın süreden beri oldukça yararlı hizmetler vermiş olan bu merkez de kapanmış oldu (Bilir 1986). Bu modelle verilmesi amaçlanan hizmetler günümüzde büyük ölçüde özel şirketler tarafından kurulan "işyeri ortak sağlık birimleri" tarafından yürütülmektedir.

(5) **Toplum kalkınmasına katkı:** Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirildiği Bölgelerde Hizmetin Yürütülmesi Hakkında Yönetmelikte (Madde 5) şöyle denilmektedir: *“Hekim, hasta muayene ve tedavisini, müdahaleli doğumları, küçük cerrahi müdahaleleri, laboratuvar tahlillerini, halkın sağlık eğitimini şahsen yapar. **Toplum kalkınması hizmetlerinde ve gönüllü hizmetlerin teşkilatlandırılmasında görev alır. Kendi bölgesinde adli tabiplik görevi yapar.**”* Bu maddeye göre sağlık ocağı hekimi (ve diğer çalışanlar) toplum kalkınmasına destek olmalı, bu konularda girişimlerde bulunmalıdır. Etimesğut ve Çubuk Bölgelerinde bu tür çalışmaların çok sayıda örneği bulunmaktadır. Bu konulara en çok gönül veren, toplum kalkınmasını bir yaşam biçimi haline getiren arkadaşımız rahmetli ve sevgili Prof. Dr. Yusuf Öztürk olmuştur. Kendisi gerek Etimesğut Yenikent Sağlık Ocağı Tabipliği gerekse Çubuk Sağlık Grup Başkanlığı dönemlerinde halkın her kesimiyle kurduğu sıcak ilişkiler sayesinde okullar açılmasına, kurslar düzenlenmesine, araç-gereç sağlanmasına ve kültürel etkinliklere öncülük etti. Bu çalışmaları o kadar çoktu ki, bunları yaşam öyküsünü yazdığı bir kitapta derledi (Öztürk, 1983).

Tütün kontrolünde Hacettepe etkisi

Türkiye tütün ürünleri kullanımının yaygın olduğu bir ülkedir. Küresel Yetişkin Tütün Araştırması 2016 sonuçlarına göre erkeklerin yarısına yakın bir bölümü (%44,1) kadınların

da beşte biri (%19,2) tütün ürünü kullanmaktadır (GATS, 2016). Bu tabloya tütün endüstrisinin çabaları da eklendiğinde Türkiye’de tütün kontrolü çalışmalarının güç bir konu olduğu ortaya çıkar. Bununla birlikte Türkiye 1996 yılında çıkardığı bir Kanun (Tütün Mamullerinin Zararlarının Önlenmesine Dair Kanun, No. 4207) ile bu yönde önemli bir adım atmıştır. Bu Kanun ile tütün ürünlerinin reklam ve tanıtımına yasak getirilmiş, ilk kez toplu taşıma araçları ile bazı kapalı yerlerde tütün ürünleri kullanımı yasaklanmıştır. Bu Kanunun TBMM gündeminde olduğu dönemde, Hacettepeden halk sağlığı uzmanlarının da katılımı ile kurulmuş olan Sigara ve Sağlık Ulusal Komitesi (SSUK) üyelerinden bir heyet Cumhurbaşkanı, TBMM Başkanı, siyasi parti grupları ve ulaşılabilen milletvekilleri ile görüşmeler yapmak suretiyle yasanın çıkmasına destek sağlamışlardır.

Tütün kontrolü kanununun uygulamaya girmesinden sonra tütün ürünleri reklamları Türkiye’nin gündeminden çıkmış oldu, bazı güçlükler yaşanmış olsa da toplu taşıma araçlarında, sağlık ve eğitim tesislerinde sigara içilmesi hızla azaldı. Daha önemli bir husus da zamanla “kapalı yerlerde sigara içilmesinin yasak olması” şeklinde bir toplumsal algı gelişti. Bu ortamda kanunun kapsamını geliştirmek amacı ile 2005 yılında TBMM’de görüşmeler başladı. O dönemde Dünya Sağlık Örgütünden uzmanlar Türkiye’ye gelerek SSUK üyeleri ile birlikte Sağlık Bakanlığı ile görüşmeler yaptılar, bazı SSUK üyeleri TBMM Sağlık Komisyonu ve Adalet Komisyonu toplantılarına “uzman” olarak davet edildi. Çeşitli toplantılardan sonra 2008 yılında 4207 Sayılı Kanun “kapsamı genişletilmek ve bazı uygulamaları netleştirilmek” suretiyle yeniden kabul edildi. Hem 1996 yılında çıkarılan kanun, hem

de 2008 yılında kapsamı genişletilen kanunun hazırlık çalışmaları ve TBMM görüşmeleri sırasında Hacettepe Halk Sağlığı uzmanları aktif katılım sağlamak suretiyle destek vermişlerdir.

**Bir Anı
(Nazmi Bilir)**

Tütün Kontrolü Kanunu

Uzunca süren çabalar sonucunda Tütün Mamullerinin Zararlarının Önlenmesine Dair Kanun 7 Kasım 1996 günü TBMM Genel Kurulunda oy birliği ile kabul edilmiş, onay için Cumhurbaşkanına sunulmuştu. Bir kanunun Cumhurbaşkanı tarafından imzalanarak onaylanması için bir süre vardır. Bu sürenin sonlarına yaklaşıldığı halde halen imzalanmamış olması SSUK üyeleri olarak bizleri kaygıya düşürüyordu. Kaygımızı artıran bir husus da daha önce 1991 yılında TBMM tarafından kabul edilmiş olan aynı kanunun, dönemin Cumhurbaşkanı tarafından veto edilerek TBMM'ye geri gönderilmiş olması idi. TBMM'de yakın temas halinde olduğumuz milletvekili arkadaşımız Dr. Ahmet Feyzi İnceöz'den Cumhurbaşkanı ile görüşmek için randevu girişiminde bulunmasını istedik. Ben o dönemde SSUK Başkanı idim. Verilen randevu uyarınca ben ve bir grup arkadaşımız Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel tarafından kabul edildik. Kendisine maruzatımızı arz ettikten sonra Sayın Demirel bize kendisinin de sigara içilmesini doğru bulmadığını ve bu kanunu uygun gördüğünü söyleyerek bizi rahatlattı. Makamdan ayrılırken de "merak etmeyin çocuklar, kanunu imzalayacağım" dedi. Biz mutlu şekilde ayrılıp birbirimizle sevincimiz paylaştık, ertesi gün de kanun Cumhurbaşkanı tarafından imzalanarak Resmi Gazetede yayınlandı ve yürürlüğe girmiş oldu. Bu kanun Türkiye'de tütün kontrolü bakımından önemli bir dönüm noktasıdır.

Kanunun kapsamının genişletilmesi esas olarak ikram sektörü işletmelerinde sigara içilmesinin yasaklanması

şeklinde oldu. Bu yasaklama hem ikram sektörü temsilcileri hem de (arka plandaki) tütün endüstrisinin sert direnci ile karşılaştı. Bu nedenle kanunun ilgili taraflara anlatılması suretiyle bu grupların ikna edilmesi ve gelen tepki ve direncin önlenmesi bakımından çok sayıda konferans, çalıştay, grup çalışması şeklinde etkinlikler yapılması gerekmişti. Bu kapsamda zaman zaman Dünya Sağlık Örgütü ve diğer uluslararası kuruluşlardan gelen uzmanlarla işbirliği halinde Sağlık Bakanlığı adına çeşitli konferans ve toplantılar düzenlenmiştir. Tütün kontrolü kanununun uygulamadaki etkisinin değerlendirilmesi amacı ile (DSÖ ve CDC ile işbirliği içinde) aralıklarla yapılan Küresel Yetişkin Tütün Araştırması, Küresel Gençlik Tütün Araştırması, Küresel Tıp Öğrencileri Tütün Araştırması, Sağlık Çalışanları Tütün Kullanımı Araştırması gibi çok sayıda araştırma da yapılmıştır. Bu çalışmaların planlanması, uygulanması ve raporlanması aşamalarında da Hacettepe Halk Sağlığından bazı uzmanların önemli katkısı ve desteği olmuştur.

Kapalı alan yasaklarının olumlu etkisi ortamdaki 2,5 mikron boyutundaki partikül (PM2.5) düzeyi ölçülmesi ile değerlendirilmiştir. Halk Sağlığı Uzmanları Derneği tarafından ülkenin değişik bölgelerindeki 8 ilde toplam 160 restoran, kahvehane, bar ve kafe-pastanede kanunun uygulamaya girmesinden önce ve uygulamanın başlamasından 4 ay sonra aynı işletmelerde ortamda PM2,5 ölçümleri yapılmak suretiyle partikül düzeylerinin azalmış olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca bazı restoranlarda çalışanlarda yasanın uygulanmaya başlamasından sonra öksürük, burun tıkanıklığı, gözlerde tahriş gibi belirtilerin, kişilerin nefeslerinde karbon monoksit ve idrarda kotinin düzeylerinin azalmış olduğu da araştırma ile ortaya konmuştur (Özcebe et.al. 2011).

Bir anı
DSÖ Tütün Kontrolü Biriminde çalışmam
(Nazmi Bilir)

Türkiye’de tütün kontrolü çalışmalarında oldukça aktif olarak yer almıştım. Tütün kontrolü çalışmalarında gönüllü birliktelik düşüncesi ile kurulan Sigara ve Sağlık Ulusal Komitsinin kurucuları arasındaydım ve uzunca bir süre SSUK başkanlığı yaptım. Hem 1996 yılında çıkarılmış olan 4207 sayılı kanunun (Tütün Mamullerinin Zararlarının Önlenmesi Hakkında Kanun) hem de 2008 yılında bu kanunun kapsamının genişletildiği düzenlemelerin hazırlık çalışmalarında TBMM süreçlerine (çeşitli siyasi parti grupları ile görüşmeler, Sağlık ve Adalet Komisyonu toplantılarına katılım, TBMM Başkanı ve Cumhurbaşkanı ziyaretleri vb.) katıldım. Bu süreç boyunca sık olarak Dünya Sağlık Örgütü uzmanları ile birlikte çalışmalar yapıyorduk. Bu çalışmalar sırasındaki katkılarım dikkat çekmiş olmalı; Dünya Sağlık Örgütü Genel Merkezinde Tütün Kontrolü Biriminde (Tobacco Free Initiative) çalışmalar yapmak üzere Cenevre’den davet aldım; 2008 yılı Şubat ayında Cenevre’ye gittim. Türkiye’de kapsamı genişleyen kanun ile ikram sektörü işletmelerinin de kapalı alan yasakları kapsamına alınmış olması sektör temsilcilerinden (ve arka plandaki tütün endüstrisinden) büyük tepki gördü, direnç ile karşılaşıldı. Bu koşullarda Cenevre’de çalışmaya başladım, ancak Türkiye’de kanunun taraflara anlatılması ve uygulanması konusunda ciddi çaba gösterilmesi gerekiyordu. Bu nedenle ülkemdeki çalışmalara destek verme kararı verdim ve Cenevre’deki birkaç aylık çalışmadan sonra Türkiye’ye döndüm. Sonraki yıllarda hem Sağlık Bakanlığı hem de Dünya Sağlık Örgütü uzmanları ile yakın işbirliği içinde Türkiye’de tütün kontrolü alanındaki bütün etkinliklerin (projeler, eğitim çalışmaları, uluslararası toplantılarda Türkiye’nin tanıtımı vb.) içinde oldum, katkı verdim.

Sonuç olarak hem Tütün Kontrolü alanında hem 1996 yılındaki hem 2008 yılındaki Kanunlarının yasalaşma sürecinde, hem de yasanın uygulama sonuçlarının değerlendirilmesinde Hacettepe’nin önemli etkisi olmuştur.

4207 Sayılı Tütün Ürünlerinin Zararlarının Önlenmesi ve Kontrolü Hakkında Kanunun kabulünün onuncu yılında (2006) SSUK tarafından bir kongre düzenlenmiş ve kongreye kanunun kabulünde önemli katkıları olan Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Adalet Komisyonu Başkanı Köksal Toptan ve Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonu Başkanı Cevdet Erdöl katılmışlardı.

2006 yılındaki Tütün Kongresinde Sayın Toptan, Sayın Demirel ve Sayın Erdöl

Afet yönetiminde Hacettepe etkisi

Afetlerin sık görüldüğü bir ülkede yaşıyoruz ve halk sağlığının ilgi alanlarından birisinin de afetlerde sağlık yönetimi olduğu kuşkusuz. Ancak, Hacettepe olarak afetle yakından ilgilenilmesinin 1999 yılında olan Marmara depremiyle başladığını söylemek yanlış olmaz. Bu büyük felaket döneminde Hacettepe niversitesi olarak Adapazarı kentinde bir seyyar hastane kurmuş ve işletmiştik. Aynı zamanda deprem sonrası ruh sağlığı hizmetleri de verilmişti. O dönemde Tıp Fakültesi Dekan Yardımcısı olarak Dr. Zafer ztek koordinatör olarak görev yapmıştı. Hacettepe niversitesinde bir seyyar hastane çadırdır olmadığı için ocuk Sağlığı ve Hastalıkları AD ğretim yesi Prof. Dr. Murat Tuncer'in girişimleriyle zamanın Başbakan Yardımcısı Sayın Mesut Yılmaz'ın eşi Sayın Berna Yılmaz aracılığı ile çadırlar sağlanmış ve i donanımı niversite tarafından yapılmıştı.

Bu felaketten sonraki yıllarda Halk Sağlığı Anabilim dalı olarak afetlerle daha yakından ilgilenilmeye başlandı ve 2006 yılında Dr. Hakan Altıntaş'ın girişimleriyle bir eğitim ve araştırma merkezi kurulması çalışmaları başladı. Bu alışmalar sonunda 3 Ekim 2007 günü niversite Senatosu Hacettepe Üniversitesi Afet Araştırma ve Uygulama Merkezinin (HAMER) kurulmasını kabul etti. Bu karar 11 Ağustos 2008 tarihinde YK tarafından onayladı. Böylece Prof. Dr. Tunçalp zgen'in Rektörlüğü döneminde başlayan girişim Prof. Dr. Uğur Erdener'in Rektörlüğü döneminde tamamlanmış oldu. Merkez başkanlığına Prof.

Dr. Zafer Öztekin, Yönetim Kurulu üyeliklerinde ise Doç. Dr. Hakan Altıntaş (Merkez Müdür Yardımcısı), Prof. Dr. Nurhan Bayraktar, Prof. Dr. Çağatay Güler, Doç. Dr. Zafer Erden, Doç. Dr. Belma Giray ve Yrd. Doç. Dr. Filiz Demiröz atandılar.

Marmara Depremi sonrası Adapazarı'nda açılan seyyar hastane (1999)

HAMER Yönetim Kurulu Rektör Prof. Dr. Uğur Erdener'i ziyaretleri sırasında

Daha sonra Rektör olan Prof. Dr. Murat Tuncer Merkezin adının değiştirilmesini önerdi ve Merkezin adı 2012 tarihinde "Hacettepe Üniversitesi Afet Tıbbi Araştırma ve Uygulama Merkezi" olarak değiştirildi, fakat HAMER kısaltması aynen korundu.

HAMER, afetler ve afet tıbbi konularında araştırmalar, uygulamalar ve halk sağlığı çalışmaları yapar. Bu konularda eğitimler düzenler ve danışmanlık hizmeti verir. Merkez, "Acil Durum Yönetimi ve Afet Tıbbi Akademisi" (*Emergency Management and Disaster Medicine Academy – EMDM*) tarafından üyeliğe davet edilmiş ve 11 Eylül 2011 tarihinde "EMDM Academy" üyesi olmuştur.

HAMER, konferanslar ve düzenlediği afet yönetimi kursları ile tanınmaktadır; Bu konuda yayınlar yapmakta ve araştırmalar yürütmektedir. Ayrıca, H.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü bünyesinde “Afetlerde Sağlık Yönetimi Yüksek Lisans Programı” yürütölmektedir. Bu program 2003 tarihinde başlamıştır; 2014 yılında. Halk Sağlığı Enstitüsü bünyesine aktarılmış, 2016 yılında ise yeniden Sağlık Bilimleri Enstitüsü bünyesine alınmıştır.

Diğer tıp faköltelerinin kurulmasında Hacettepe etkisi

Hacettepe Üniversitesi Tıp Faköltesi üretken bir kurumdur. Henüz kendi kuruluşunu tam olarak tamamlamadığı dönemde bile başka tıp faköltelerinin kuruluşlarına destek vermiş, bu faköltelerin öğrencilerini Hacettepenin olanakları içinde eğitmiş ve bu fakölteler kendi ayakları üzerinde durup tıp eğitimlerini tek başlarına yürütebilecek duruma gelinceye kadar bu kardeş fakölteleri kollamıştır. Bu fakölteler günümüzde son derece saygın kuruluşlar haline gelmiştir. Hacettepeliler olarak bu sonuçtan ne kadar gurur duysak azdır.

Bu faköltelerin ilki Erzurum Atatürk Üniversitesi Tıp Faköltesidir. Hacettepe Tıp ve Sağlık Bilimleri Faköltesinin kurulmasının üzerinden henüz 3 yıl geçmeden 1966 yılında Hacettepenin desteğiyle kurulan Tıp Faköltesinin ilk Dekanı Üniversitemiz Pediatri Bölümünden Prof. Dr. Ali Ertuğrul olmuştur.

Bu fakölteyi Eskişehir Anadolu Üniversitesi Tıp Faköltesi (1970) (Bu tıp faköltesi 1993 yılında kurulan

Osman Gazi Üniversitesine devredildi), Samsun 19 Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi (1973) ve Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi (1973), Trabzon Karadeniz Teknik Üniversitesi Tıp Fakültesi (1973), Adana Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi (1973) ve Kayseri Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi (1975) izlemiştir. Samsun'daki Üniversitenin kurucu rektörlüğünü Hacettepe Tıp Fakültesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Tahsin Tuncalı, Tıp Fakültesinin kurucu dekanlığını da Toplum Hekimliği öğretim üyesi sevgili hocamız Prof. Dr. Sevinç Oral yapmıştır. Diğer üniversitelerde ve tıp fakültelerinde de Hacettepe Tıp Fakültesi öğretim üyeleri rektör ve dekan olarak görev yapmışlardır. Ülkedeki pek çok tıp fakültesindeki Halk Sağlığı Anabilim Dallarının kurucuları da Hacettepe Halk Sağlığında yetişmiş olan öğretim üyeleridir. Ayrıca Hacettepe Halk Sağlığı öğretim üyeleri çok sayıda tıp fakültesinin kuruluş yıllarında halk sağlığı derslerinin anlatılması konusunda destek vermişlerdir.

2007 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile Hacettepe Üniversitesi Rektörlüğüne bağlı Kastamonu'da bir Tıp Fakültesi kurulmuş, bu fakülte 2015 yılında Kastamonu Üniversitesine devredilmiştir.

Hacettepe Üniversitesi'nin
10. Kuruluş Yıldönümü'ndeki
yarışmada, Dr. Yücel Tanyeri'nin
birinci seçilen karikatürü:
"Hacettepe ve 7 yeni tıp fakültesi".

Hacettepe desteğiyle açılan tıp fakülteleri bundan daha
güzel ifade edilemezdi (Yücel Tanyeri)

Hacettepe Üniversitesinin doğrudan desteği ile açılan tıp fakülteleri

Görüldüğü gibi Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesinin kurulması ile hemen hemen eş zamanlı olarak en az 7 tıp fakültesi daha açılmıştır. Bu fakültelerin ortak niteliği Hacettepe Tıp Fakültesindeki eğitim programının ve ilkelerinin uygulanmasıdır. Dolayısıyla Hacettepe Üniversitesinin Türkiye'deki tıp ve diğer sağlık mesleklerinin eğitimine olan en önemli etkilerinin başında bu fakültelerin kurulması gelir. Bu fakültelerdeki halk sağlığı öğretim üyelerinin önemli bir bölümü de Hacettepe Üniversitesi kökenlidir.

Türk Tabipleri Birliğinde Hacettepe etkisi

Ülkemizde hekimlerin örgütlenmesiyle ilgili ilk adımlar 14 Şubat 1856 tarihinde "Türk Tıp Cemiyeti" nin kurulmasıyla başlar. Cumhuriyet döneminde ise "Etibba Odaları" (Tabip Odaları) 1928 yılında kabul edilen 1219 sayılı "Tababet ve

Şuabat-ı Sanatlarının Tarz-ı İcrasına Dair Kanun” ile kurulmaya başlamıştır. Bu gelişmelere paralel olarak dış hekimleri de örgütlenme çabasıdadır. 1912 yılında Darülfunun Osmanî Tıp Fakültesi Dişçilik Şubesi Mezunin ve Talebe Cemiyeti, **1922** yılında Müslüman Diştabibleri Mezunin ve Talebe Cemiyeti kurulmuş olup **1925** yılında Cemiyetin adı Türk Diştabipleri Cemiyeti olarak kabul edilmiştir. **1953** yılında Türk Tabipleri Birliği kurulmuş ve dişhekimleri bu meslek örgütünün içinde yer almıştır. **1986** yılında Diş Hekimleri, Türk Diş Hekimleri Birliği adı ile kendi örgütlerini kurmuşlardır. Bu şekilde Türk Tabipleri Birliği ve Türk Dişhekimleri Birliği ayrı iki örgüt olarak faaliyet göstermeye başlamışlardır.

Kurulduğu 1953 yılından sonraki 30 yıl süreyle İstanbul’da bulunan TTB Merkez Konseyi 1983 yılında Ankara’ya taşınır; Merkez Konseyi üyeleri için Ankara’da oturma zorunluğu gelmiştir. Bu değişiklikten sonra yapılan ilk Büyük Kongrede Prof. Dr. Nusret Fişek TTB’nin 7. Başkanı olarak seçilir. Böylece, Nusret Fişek’in kişiliğinde TTB faaliyetlerinde halk sağlığı anlayışının etkileri görünür olur.

- a. **Halk Sağlığı Kolu:** TTB Yasası Madde 4’de TTB’ye “Halk sağlığı ve tıp meslekleri ile ilgili meseleler için resmi makamlarla karşılıklı işbirliği yapma,” ve “Halk sağlığını ve tıp mesleğini ilgilendiren işlerde resmi makamlardan yardım sağlama” görevlerini vermektedir. Bu görevleri yerine getirmek için Nusret Hoca’nın ilk girişimlerinden birisi Merkez Konseyi bünyesinde “Halk Sağlığı Kolu”nu kurmak olmuştur. Kolun kurucu başkanı (Zafer Öztekin) ve Kol üyelerinin çoğu Hacettepe Halk Sağlığı AD’de eğitim görmüş

kişilerdi (Derman Boztok, Onur Hamzaoğlu, Özen Aşut). Halk Sağlığı Kolu çok sayıda etkinlik yaptı. Yılda bir verilen Nusret Fişek Ödülleri de bunlardan birisidir.

- b. **Gezici Seminerler:** Halk Sağlığı Kolunun belki de en önemli girişimlerinin başında “gezici seminer”leri başlatması yer alır. Bu seminerlerin amacı halk sağlığı alanında eğitim görmekte olan kişilerin (uzmanlık, yüksek lisans ve doktora öğrencileri) Türkiye’deki sağlık uygulamalarını, işyerlerini, fabrikaları, sağlık kuruluşlarını ziyaret etmeleri, bölgedeki sağlık yöneticileri ile halk sağlığı uygulamaları hakkında görüş alışverişinde bulunmaları, gezici seminerde rehberlik yapan öğretim üyeleri ve kendi aralarında tartışarak bilgilerini geliştirmeleridir. Gezici seminerlerin ilki 1988 yılında yapılmıştır. Dr. Zafer Öztekin rehberliğinde yapılan bu seminerde Samsun, Ordu, Giresun, Trabzon, Rize, Artvin, Erzurum ve Erzincan illerinde gözlemlerde bulunulmuş ve gezi Sivas’ta yapılan Halk Sağlığı Günleri toplantısında son bulmuştur. Gezici seminerler o tarihten buyana geleneksel olarak her yıl ülkemizin farklı köşelerinde yapılmaktadır. TTB gezici seminerleri ülkemizdeki halk sağlığı eğitimine Hacettepe’nin bir armağanıdır.

İlk gezici seminer grubu (1988)

Gezici seminerlerden görüntüler

Bir Anı
Gezici seminer
(Zafer Öztekin)

1975 yılında Türkiye’de DSÖ desteğiyle yürütölmekte olan “Sağlık İnsangücü Yetiştirilmesi” projesi çerçevesinde Dr. Annand başkanlığında sağlık yöneticileri ve öğretim ürelerinden oluşan bir grupta Hindistan, Malezya ve Tayland ölkelerinde yapılan bir gezici seminere katılmışım. Bu seminerin yapılış biçimi, yaptığımız tartışmalar, gözlemlerim ve öğrendiklerim beni çok etkiledi. Bu gezide tanık olduğum iki gözlemimi yurda dönüşümden sonra ilk fırsatta uygulamaya geçirme şansım oldu. Bunlardan birisi ilk kez Hacettepe Halk Sağlığı Anabilim Dalında başlattığımız “intern dosyası” diğeri ise TTB Halk Sağlığı Kolu Başkanlığım döneminde başlayan “gezici seminer” uygulamasıdır.

- c. **İşçi Sağlığı Kolu ve İşyeri hekimliği eğitimi:** TTB yasası (Madde 4) TTB’ye “Halkın sağlığını korumaya, azalarını muayyen refah seviyesine ulaştıracak gerekli iş sahaları bulmaya, İş Kanunu ile sosyal kanunların ve ilgili diğer mevzuat hükümlerinin tatbikatında meslek ve meslektaşların hak ve menfaatlerini korumaya ve her türlü iş tevziinin adilane bir surette düzenlenmesine çalışma” görevi vermektedir. Bu görev çerçevesinde TTB’nin Nusret Fişek’in başkanlığı dönemindeki önemli girişimlerinden biri de 1987 yılında TTB İşçi Sağlığı Kolu kurmak ve İşyeri Hekimliği Sertifika Programını başlatmak olmuştur. Kolu kurucu başkanı (Prof. Dr. Gürhan

Fişek) Hacettepe Tıp Fakültesi mezunu olup Hacettepede İş Sağlığı doktorası yapmıştır. İşçi Sağlığı Kolunun kurucu 5 üyesinin diğer ikisi de Hacettepe Halk Sağlığı AD öğretim üyeleridir (Prof. Dr. İsmail Topuzoğlu ve Prof. Dr. Nazmi Bilir). Türkiye’de İşyeri Hekimliği Sertifikası programları ilk kez 1988 yılında TTB İşçi Sağlığı Kolu tarafından başlatılmış ve bu eğitimlerde Hacettepe Toplum Hekimliği öğretim üyeleri çeşitli dersleri anlatarak katkı vermiştir. Sonraki yıllarda İşyeri Hekimliği ve İş Güvenliği Uzmanlığı eğitimleri Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından yapılmış, bu dönemde de Hacettepe Halk Sağlığı AD öğretim üyeleri hem müfredat düzenlenmesinde ve kurslarda ders anlatarak hem de sınavların düzenlenmesinde aktif görev yapmışlardır.

Vakıf ve dernek çalışmalarında Hacettepe etkisi

Hacettepe Üniversitesinin kuruluş ve gelişmesinde vakıflar çok önemli rol oynamıştır. Prof. Doğramacı’nın başarılarının arkasındaki gizem Onun çok iyi bir vakıfçı olmasıdır. Doğramacı yaşamı boyunca 6 adet vakıf kurmuştu. Bu vakıflar bünyesinde kurduğu çok sayıdaki sanayi kuruluşu ve şirketleri Bilkent Holding içinde toplamıştı. Bu işletmelerden elde edilen kazançla 2 üniversite, 7 tıp fakültesi, liseler, hastaneler, kültür merkezleri, konservatuar kurdu. 1984 yılında kurduğu Bilkent Üniversitesi Türkiye’deki ilk Vakıf üniversitesiydi. Böylece günümüzde sayıları 77 ‘ye varan Vakıf

üniversiteleri ve yüksekokulunun yolu açılmış oldu.

Hacettepe Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesi ve daha sonra Hacettepe Üniversitesinin kuruluşunda da Doğramacı vakıflarının önemli katkıları olmuştur. Söz gelimi Üniversitenin ve Çocuk Hastanesinin inşaatını Vakıflara bağlı olan Dilek İnşaat Şirketi, tefrişini Tepe Ağaç Metal ve Makine şirketi, basım işlerini Meteksan matbaası, hastanenin oksijen ihtiyacı Medikal Teknik Sanayi şirketi tarafından sağlanmıştı. Hastane personelinin yurt dışında eğitimlerinde, kongrelerin düzenlenmesinde, personel giderlerinin karşılanmasında Doğramacı vakıfları hep devrede olmuştur. Hacettepenin ilk dönemlerine tanık olanlar vakıfların bir üniversitenin ve hastanelerinin kurulmasında ve işletilmesindeki rolünü ve önemini çok iyi bilirler.

1990'lı yıllarda Hacettepede halk sağlığı eğitiminin yürütülmesinde parasal sıkıntılar yaşanıyordu. Öğrencilerimizi eğitim ve araştırma bölgelerine göndermede zorlanıyorduk, sağlık ocaklarındaki öğrencileri ziyaret edebilmek için araç sağlayamıyorduk, bilgisayar ve diğer malzeme satın alınmasında güçlükler yaşanıyordu, eleman sıkıntısı çekiliyordu. Bütün bunları çözebilme konusunda *(tıpkı Hacettepenin kuruluş yıllarında olduğu gibi)* bir vakıf kurulması görüşü benimsendi ve Halk Sağlığı Anabilim Dalı öğretim üyeleri tarafından 1992 yılında "Hacettepe Halk Sağlığı Vakfı" (HHV) kuruldu.

Hacettepe Halk Sağlığı Vakfı logosu

HHV'nin tüzüğündeki amaçlar Türkiye'de koruyucu ve iyileştirici sağlık hizmetleri ile ilgili konularda bilimsel araştırmalar yürütmek, tıp eğitimi ve halk sağlığı alanındaki mezuniyet öncesi ve sonrası eğitimi geliştirici faaliyetlerde bulunmak, hekim ve diğer sağlık personelinin sürekli eğitimi için çalışmalar yapmak, aynı amaçlar için çalışan kişi ve kuruluşlara maddi ve manevi katkıda bulunmak, bu amaçla yeni kaynaklar sağlamak olarak belirlenmişti. Amaçlar böylesine geniş biçimde sıralanmış olmakla birlikte Vakfın temel amacı H.Ü. Halk Sağlığı Anabilim dalının çalışmalarını desteklemektir. HHV bu işlevini en az 20 yıl kadar sürdürdü. Anabilim dalında 1 sekreter, 1 bilgişlem teknisyeni, 2 şoför ve 1 hizmetli istihdam etti, 2 taşıt sağladı ve harcamalarını karşıladı, Anabilim dalının tefrişini yaptı, araştırmaları finanse etti, bölümün kırtasiye, fotokopi gibi malzeme gereksinmesini

karşılıdı. Aslında, bütün bu harcamaların Üniversite tarafından karşılanması gerekirdi, fakat yeterli kaynak yokluğu nedeniyle HHV gibi güçlü bir kaynağa gerek duyulmuştu. Eğer HHV olmasaydı eğitim ve araştırma hizmetlerinde ciddi aksamalar olurdu.

HHV' nin parasal kaynağı Anabilim dalı tarafından yürütülen projeler için yurt içinden ve dışından sağlanan parasal desteklerdi. Bu projelerde görev alan öğretim üyeleri ve diğer personel ücret almaz, hak ettikleri gelirleri Vakfa aktarırlardı. Dolayısıyla HHV tamamen Anabilim dalı öğretim üye ve görevlilerinin özverileri ile ayakta duruyordu. Böyle bir modelin 20 yıl gibi uzunca bir süre bile ayakta kalabilmesi dikkate değer bir husustur. Ancak giderek projelere finans bulma konusunda ortaya çıkan sorunlar ve para aktaran öğretim üyeleri arasındaki bazı anlaşmazlıklar nedeniyle Vakıf eski gücünü ve işlerliğini kaybetti.

Halk Sağlığı Uzmanları Derneğinin kuruluşu:

Hacettepe halk sağlıkçılar, sağlıkla ilgili derneklerin kurulmasında ve çalıştırılmasında da önemli görevler almıştır. Bunların başında Halk Sağlığı Uzmanları Derneği (HASUDER) gelir. 1995 yılında kurulan HASUDER' in 8 kişiden oluşan Kurucular Kurulundaki 6 üye (*aşağıdaki listede yer alan ilk 6 üye*) ya Hacettepe Üniversitesinde çalışmakta olan ya da bir süre çalışmış olan kişilerden oluşuyordu:

Remzi Aygün
(Başkan)
Nazmi Bilir
Zafer Öztek
Şanda Çalı

Yusuf Öztürk
Nilgün Kircalıoğlu
Sefer Aycan
Hilmi Erginöz

Kuruluştan sonraki ilk Yönetim Kurulundaki 7 üyeden 6 kişi Hacettepe kökenliydi (*Remzi Aygün, Zafer Öztek, Nazmi Bilir, Şanda Çalı, Özen Aşut, Derman Boztok ve Ege Üniversitesinden Ali Osman Karababa*). HASUDER'in Yönetim Kurulu Başkanlıklarını da 2010 yılına kadar Hacettepeli arkadaşlarımız üstlenmişlerdir (HASUDER 2015).

HASUDER ilk Yönetim Kurulu
Oturun: Remzi Aygün, Ayaktakiler: Özen Aşut,
Şanda Çalı, Zafer Öztek, Derman Boztok,
Nazmi Bilir, Osman Karababa

HASUDER kurulduğu tarihten kısa süre sonra Halk Sağlığı Uzmanının Görev Analizi konusunda bir alıştay düzenlemiş sonunda “Halk Sağlığı / Toplum Hekimliği Uzmanının – Meslek Tanımı, Bilgi ve Becerileri” adlı kitabı Türkçe ve İngilizce olarak yayınlamıştı (HASUDER 2002). Derneğin gerçekleştirdiği bir diğer önemli iş 2000 yılında yeni bin yılın ilk kongresi olarak Uluslararası Halk Sağlığı Kongresini düzenlemesidir. Yerli ve yabancı çok sayıda kişinin katıldığı toplantı İstanbul’da Lütfi Kırdar Kongre Merkezinde yapılmıştı.

Halk sağlığı alanındaki derneklerden birisi de “Türkiye - Halk Sağlığı Kurumu Derneği”dir (HASAK). Türk Tabipleri Birliğinin girişimi ve Kanada Halk Sağlığı Birliğinin (*Canadian Public Health Association, CPHA*) teknik ve finansal desteği ile 1993 yılında kurulan HASAK, tüzüğü gereği farklı meslek üyelerinin ye olduğu bir dernekti. Bu yeler arasında hekimler, hemşireler, sosyologlar, beslenme uzmanları, veteriner hekimler, işletmeciler, öğretmenler, ev hanımları vardı. Bunun nedeni uluslararası birliklere ye olabilmek için multidisipliner olması gereğiydi. Nitekim HASAK 1995 yılında Uluslararası Halk Sağlığı Birlikleri Federasyonuna (*World Federation of Public Health Associations, WFPHA*) ye olmuş, 1997 yılında da Bakanlar Kurulu kararı ile Kamu Yararına Dernek statüsü kazanmıştır. WFPHA tarafından 3 yılda bir değişik ülkelerde düzenlenen Halk Sağlığı Kongrelerine HASAK aracılığı ile halk sağlığı alanından çeşitli uzmanların katılımı sağlanmış, 12. Kongre de 27 Nisan-1 Mayıs 2006 tarihinde İstanbul’da yapılmıştır (<http://www.t-hasak.org>). Bunun dışında HASAK birçok uluslararası kongreye ve DSÖ Genel Kurullarına (Asamble) katılmıştır.

HASAK Yönetim Kurulu üyeleri Uluslararası Kongre öncesinde Cumhurbaşkanını ziyaret ederek himayelerini sağlamıştı

2006 RiO Kongresinde Hacettepe grubu
2008’de bir kongrede Uganda Sağlık Bakanı ile

HASAK kurucuları arasında Hacettepe Halk Sağlığı Anabilim dalında çalışan ya da daha önce çalışmış olan çok sayıda kişi katılmıştır. Bu kişiler arasında İsmail Topuzoğlu, Zafer Öztek, Nazmi Bilir, Belma Akşit, Özen Aşut, Tülay Bağcı-Bosi, Hikmet Pekcan sayılabilir.

Uluslararası kuruluşlarla ilişkiler

Günümüzde YÖK üniversitelerin “uluslararasılaşmasını” istiyor. Bunun anlamı, üniversitelerin yurt dışındaki gelişmeleri yakından izlemesi, diğer ülkelerle ortak çalışmalar yapması, uluslararası platformlarda görünür olması, yabancı ülkelere öğrenci kabul etmeleri, uluslararası kabul görülür nitelikte araştırma ve çalışmalar yapmalarıdır. Hacettepe Üniversitesi böyle bir üniversitedir. Bu nitelik Hacettepe Üniversitesinin kuruluşundan beri vardır. Kuruluş döneminde göreve başlayan hemen bütün hekimler ya yurt dışında eğitim görmüş ya da halen yurt dışında çalışmakta iken Hacettepeye davet edilmiş kişilerdi. Yurt dışıyla ilişki Hacettepe'nin hamurunda vardı.

Bu durum Toplum Hekimliği Enstitüsü için de geçerlidir. Başta Nusret Fişek Hocamız olmak üzere çok sayıdaki öğretim elemanı yurt dışında eğitim almış kişilerdi. Bu gelenek halk sağlığı uzmanlığı eğitimi sırasında ve sonrasında da devam etti. Birçok asistan ve genç uzman başta ABD ve Birleşik Krallık olmak üzere yurt dışındaki üniversitelerde eğitim aldı (*doktora, yüksek lisans, sertifika vb*) ya da uluslararası kuruluşlarda (*DSÖ, UNICEF, UNFPA, ILO, Dünya Bankası, CDC gibi*) görev yaptı, araştırmalar yürüttü, eğitici olarak çalıştı. Bu kişilerden bazıları oldukça uzun süreler bu kuruluşlarda çalıştılar ve çalışmaya devam ediyorlar. Kuşkusuz Hacettepe'nin başarısında ve özellikle halk sağlığı alanında öncü olmasında bu özelliğinin rolü vardır. Uluslararası kuruluşlarda yerleşik olarak (sözleşmeli) görev yapan Hacettepeliler arasında Hande Harmancı, Gülin Gedik, Nedret Emiroğlu, Ümit Kartoğlu, Hulki Uz, Serap Şener, Zafer

Öztek, Nazmi Bilir, Nalan Şahin Hodoğlugil, Dalya Güriş, Pınar Şenlet, Çiğdem Bumin, Özge Karadağ Çaman sayılabilir.

Bir Anı

Sigarayı nasıl bıraktım!!!

(Nazmi Bilir)

Sigara tiryakisi, yani sürekli sigara içen birisi olmadım, ama sigaranın tadını bilirim. Eğitim için 1976 yılında Londra'ya gittiğimde Türkiye'de pek görmediğimiz ünlü sigara markalarını görmüştüm, üstelik haftanın bazı günlerinde sigara ve diğer bazı ürünlerin fiyatında indirim yapılırdı. Örneğin, ikinci paket sigara %50 indirimli olarak alınabilirdi. Ben de çeşitli marka sigaraları alır ve denerdim. O yıllarda London Transport otobüslerinin üst katında sigara içilirdi, ben de eve dönüş yolunda üst kata oturdum ve bir sigara içtim. Londra Üniversitesi Kanseri Araştırma Enstitüsünde birlikte çalıştığım Prof. Michael Alderson katıldığı önemli toplantılara benim de katılmamı isterdi. Bir öğleden sonra ülkenin tanınmış kanser uzmanları ile toplantıya gitmiştik. Kanseri ve sigara ilişkisinin ortaya konduğu o dönemde doğal olarak toplantı boyunca sigaranın kanser oluşundaki rolü de sık olarak gündeme gelmişti. Toplantı bitiminden sonra hocam arabası ile ayrıldı, ben de iki profesör ile birlikte metro istasyonuna doğru gidiyordum. Tabii, Türkiye ile ilgili merak ettikleri bazı konuları soruyorlardı. Bir ara profesörlerden birisi aniden “do you smoke Dr. Bilir?” diye sordu. Gün boyu sigaranın kanserle ilişkisi konularının tartışıldığı toplantının ardından bu soruya olumlu yanıt vermem mümkün değildi; “No” diye yanıtladım.... Eve döndüğümde evdeki “yedek” sigara paketini parçalayıp çöpe attım; bir daha da sigara almadım...

Hacettepe Toplum Hekimliği Enstitüsünün Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ile ortak çalışmaları 1970 yılında “Family Formation Paterns and Health” adlı kitabın yayınıyla başlamıştır. 1979 yılında DSÖ, Hacettepe Toplum Hekimliği Enstitüsünü “Üreme Sağlığı Konusunda Araştırma ve Uygulama İşbirliği Merkezi” (CCR) (*WHO Collaborating Center for Research and Training in the Service Aspects of Family Planning*) olmasını kabul etmiş ve anlaşma 1992 yılında yenilenmiştir. Bu çerçevede Hacettepe yalnızca Türkiye içinde faaliyet göstermekle kalmamış diğer ülkelerde de araştırmaların yürütülmesine teknik destek vermiş ve kurslar düzenlemiştir.

DSÖ ile imzalanan bir diğer işbirliği protokolü de sağlık insangücü alanında olmuştur. 23 Nisan 2012 tarihinde “DSÖ Sağlık İşgücü Geliştirilmesi İşbirliği Merkezi” (*WHO Collaborating Centre for Health Workforce Development*) kuruldu. Bu merkez de diğeri gibi yalnızca ülkemizde değil başta Azerbaycan olmak üzere diğer ülkelerde de araştırma ve eğitim çalışmalarında bulunmak üzere kurulmuştur.

İlişki kurulan bir diğer uluslararası kuruluş UNICEF’tir. UNICEF ile birlikte yapılan araştırmalar ve düzenlenen bilimsel toplantılar yanında Halk Sağlığı Anabilim Dalından bir öğretim üyesi UNICEF Milli Komitesinde özellikle Çocuk Hakları Sözleşmesi alanında danışmanlık vermiştir (Aslan, 2006).

Hacettepe Halk Sağlığı Anabilim dalı bazı yabancı üniversitelerle de ortak araştırmalar ve eğitimler yürütmüştür. Bunlardan birisi ABD Emory Üniversitesiyle ortak olarak yürütülen EIS kursudur. Hacettepede yürütülen bu kurs Emory

Üniversitesi tarafından yürütülen kursa eşdeğer olarak kabul etmiştir.

Bir diğer çalışma Almanya'da bulunan Heidelberg Üniversitesiyle ortak olarak yürütülen koroner arter hastalığının prevalansı araştırmasıdır. ABD Johns Hopkins Üniversitesi ile birlikte yürütülen "Tıp fakültelerinde Aile Planlaması Eğitiminin Güçlendirilmesi projesi" de önemli bir çalışmadır (Aslan, 2006).

Bir Anı
DSÖ dönemi
(Zafer Öztek)

1980 yılında DSÖ'den aldığım finansmanla Zagreb Halk Sağlığı Okulunda kısa bir süre gözlemler yapmış ve Cenevre'de DSÖ tarafından düzenlenen aile planlamasında hizmet araştırmaları kursuna katılmıştım. Kurs sonrasında bana DSÖ Merkezinde bir yıllık danışmanlık önerdiler. Böylece 1980 -81 yıllarında DSÖ Üreme Sağlığı Özel Programı bölümünde (*Special Program for Human Reproduction*) çalışmaya başladım. Görevim DSÖ'ye yapılan araştırma başvurularını planlama açısından değerlendirmek, kabul edilmeleri konusunda görüş belirtmek ve uygulamaları sırasında yerinde denetlemektir. Bir yıl içinde özellikle Afrika, Orta Doğu ve Türkiye'de yürütülen araştırmaları denetledim, DSÖ'nün üreme sağlığı konusundaki toplantılarına katıldım. Bu arada Nusret Fişek Hocamla yollarımız keşişti. Görev sonunda DSÖ Avrupa Bölgesinde kadrolu görev önerilerini ailevi nedenlerle reddetmek zorunda kaldım.

Nusret Fişek Hocayla Sudan ve Sri Lanka'da (1981)

Halk sağlığı (Toplum Hekimliği) Anabilim Dalı Başkanları

Başkanlık Suresi	AD Başkanı
1963 - 1966	Prof. Dr. Doğan Karan
1966 - 1983	Prof. Dr. Nusret H. Fişek
1983 - 1992	Prof. Dr. Sevinç N. Oral
1992 - 2000	Prof. Dr. Munevver Bertan
2000 - 2003	Prof. Dr. Nazmi Bilir
2003 - 2006	Prof. Dr. Çağatay Guler
2006 - 2012	Prof. Dr. A. Zafer Oztok
2012 - 2012	Prof. Dr. Çağatay Guler
2012 - 2014	Prof. Dr. Levent Akın
2015 -	Prof. Dr. K. Hakan Altıntaş

Halk Sağlığı Enstitüsü

Hacettepe Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesinin kuruluşundaki önemli amaçlardan birisi topluma yönelik tıp eğitimi yapılmasıydı. Bu nedenle Fakültenin (daha sonra Hacettepe Üniversitesinin) kuruluşundaki üç temel birimden birisi Toplum Hekimliği Enstitüsü idi. Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesi şemsiyesi altında tıp ve dış hekimliği eğitiminin yanı sıra, hemşirelik, beslenme ve diyetetik, fizik tedavi ve rehabilitasyon, tıbbi teknoloji eğitimleri de yapılmaktaydı. Hacettepe Üniversitesinin 1967 yılında kurulmasından sonra Fakültenin adı Tıp Fakültesi olarak değiştirildi, ayrıca Dış Hekimliği ve Eczacılık Fakülteleri kuruldu; sağlık alanındaki diğer okullar da “Yüksekokul” adını alarak sağlıkla ilgili çeşitli alanlarda insan gücü yetiştirilmeye başlandı. Daha sonra yüksekokullar birleştirilerek “Sağlık Bilimleri Fakültesi” olarak yeniden yapılandırıldı.

Tıp Fakültesi yapılanmasında “Bölüm” kavramı vardı; bu şekilde İç Hastalıkları, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları, Genel Cerrahi gibi bölümlerle birlikte Toplum Hekimliği Bölümü de kurulmuştu. Tıp Fakültesi bünyesindeki Toplum Hekimliği Bölümü geleceğin hekimlerine eğitim verirken, Hacettepenin kuruluşundaki üç enstitüsünden birisi olan Toplum Hekimliği Enstitüsü de mezuniyet sonrası eğitim faaliyetini sürdürdü. Enstitü şeklindeki yapılanmanın sağladığı olumlu özellikler üniversitelerde çeşitli alanlarda çok sayıda enstitülerin kurulmasına yol açtı. Zaman içinde artan enstitüler uygun görülmemiş olmalı ki 1981 yılında “Yüksek Öğretim Kurumu” nun (YÖK) ortaya çıkmasıyla lisansüstü eğitimlerin üç temel enstitü (*Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Fen Bilimleri Enstitüsü,*

Sosyal Bilimler Enstitüsü) tarafından yürütülmesine karar verilerek mevcut enstitülerin büyük bölümü kapatıldı. Tıp Fakültelerindeki bölüm adlı birimler de yeni düzenlemede “Anabilim Dalı” olarak adlandırıldı. Sonuç olarak Toplum Hekimliği Enstitüsünün kapatılması sonucu bu alandaki yüksek lisans ve doktora eğitimleri Sağlık Bilimleri Enstitüsü tarafından Halk Sağlığı Anabilim Dalı işbirliği ile sürdürülmeye başladı.

Yüksek Öğretim Kurumunun kurulmasından sonra üniversitelerdeki enstitülerin çoğu kapatılmakla birlikte bazı enstitüler kapatılmamıştı ve lisansüstü eğitim faaliyetlerini sürdürüyordu. Esasen lisansüstü eğitimlerin hepsinin üç enstitü altında sürdürülmesi bu enstitüler açısından büyük iş yüküne neden oluyordu. Örneğin Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsünde 72 anabilim dalı tarafından yürütülen 165 program vardır. Fen Bilimleri ve Sosyal Bilimler Enstitülerinde de durum farklı değildir. Bu yoğunluk anabilim dalları açısından da programların yürütülmesinde güçlük yaratıyordu. Bu durumda çeşitli anabilim dalları lisansüstü programlarını daha kolay yürütebilmek amacı ile aynı adlı enstitülerini yeniden kurma yönünde çaba göstermeye başladılar. Örneğin, sağlıkla ilgili olarak 1982 yılından önce de var olan Çocuk Sağlığı Enstitüsü ve Kanser Enstitüsü yeniden kuruldu ve işlevlerine devam ettiler. Nüfus Etütleri Enstitüsü zaten varlığını sürdürüyordu. Sağlık alanı dışında da birçok enstitü kuruldu. Hacettepe Üniversitesinde 2018 yılında Aşî Enstitüsü kurulmuştur. Halen Hacettepe Üniversitesi bünyesinde, Halk Sağlığı Enstitüsü dahil 15 enstitü bulunmaktadır.

Sağlık Bilimleri Enstitüsü altında yer alan Halk Sağlığı Anabilim Dalı tarafından farklı alanlarda yüksek lisans ve doktora programları açılarak eğitim kapasitesi geliştirildi; 2012 yılında 6 doktora ve 8 yüksek lisans programı olmak üzere 14 mezuniyet sonrası program yürütülmektedir.

Halk Sağlığı alanındaki yüksek lisans ve doktora programları şunlardır:

Doktora	Yüksek Lisans
<ul style="list-style-type: none">• Halk Sağlığı• Epidemiyoloji• Sağlık Politikaları ve Yönetimi (Sağlık Yönetimi)• İş Sağlığı• Sağlık Eğitimi• Beslenme ve Gıda Bilimleri	<ul style="list-style-type: none">• Halk Sağlığı• Epidemiyoloji• Sağlık Politikaları ve Yönetimi (Sağlık Yönetimi)• İş Sağlığı• Sağlık Eğitimi• Beslenme ve Gıda Bilimleri• Çevre Hekimliği• Afetlerde Sağlık Yönetimi

Yüksek Öğretim Kanununun çıkarıldığı dönemde Toplum Hekimliği Bölümü başkanı Prof. Dr. Nusret Fişek, Hacettepenin kuruluşundaki üç enstitüden birisi olan Toplum Hekimliği Enstitüsünün kapatılmaması konusunda ricada bulundu ise de bu isteği karşılıksız kaldı. Ayrıca Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra bağımsız bir Halk Sağlığı Enstitüsü kurulması için defalarca girişimde bulunmasına karşın bu istek karşılık bulmadı. Bu konuda zamanın YÖK

Başkanı Prof. Dr. Doğramacı ile olan kişisel sorunların da rolü olduğu akla gelmektedir. Nusret Hocamızın emekli olmasını ve vefatını izleyen yıllarda nihayet Hocamızın bu arzusu gerçekleşti; Halk Sağlığı Anabilim Dalının talebi üzerine 1992 yılında Hacettepe Üniversitesi Halk Sağlığı Enstitüsü kuruldu. (2547 Sayılı Kanun'da değişiklik yapan 2809 Sayılı Kanun /03/07/1992 tarih ve RG. No. 18003).

Bir Anı
Halk Sağlığı Enstitüsü kuruldu !!!
(Zafer Öztek)

1992 yılında bir gün Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Münevver Bertan'ın odasındaydım. Telefon çaldı. Arayan Prof. Doğramacı idi. Müjdeyi telefonda verdi, Enstitünün kurulduğunu bildirdi. Kendisi YÖK Yasasında yapılacak bir değişiklik nedeniyle TBMM'de imiş, değişiklik önergesinde bazı üniversitelerde kurulacak yeni fakülte ve birimlerin yer aldığı bir satırda çıkma yaparak "ve HÜ Halk Sağlığı Enstitüsü" yazmış. İşte Enstitü, ayrıntısı düşünülmeden, Enstitü kapsamında hangi birimlerin olacağı konusu net olarak planlanmadan bir günde böyle kuruldu. Münevver Hocanın memnuniyetini ve birbirimizi kutlayışımızı hatırlıyorum.

Başlangıçta Halk Sağlığı Enstitüsünün fizik mekân, kadro ve bütçe olanakları olmadığı için bir süre Enstitü faaliyet gösteremedi, ön plana çıkamadı. Enstitünün kurulmasını izleyen kısa bir dönemden sonra 2003 yılına kadar Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Başkanı ile Enstitü Müdürünün aynı kişi olması nedeni ile iki birim arasında bir ayırım söz konusu olmadı. Ancak 2003 yılında Tıp Fakültesi

Halk Sağlığı Anabilim Dalı başkanı değişince hem Tıp Fakóltesi içinde hem de Enstitüde aynı adlı Anabilim Dalları olması işleyiş bakımından güçlük yaratmaya başladı. Aynı zamanda Enstitü Müdür Yardımcılığı görevini de sürdüren Halk Sağlığı Anabilim Dalı Başkanı çeşitli defalar “*asıl birimin Tıp Fakóltesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı olması gerektiği, bu durumda Halk Sağlığı Enstitüsünün garip ve gereksiz bir yapı olduğu ve esasen kapatılması gerektiği*” şeklindeki düşüncesini ifade ediyordu. Hatta bu konuşmalardan birisinde kendisinin de halen Enstitü Müdür Yardımcılığı görevini sürdürdüğü, dolayısı ile bu ifadeleri söylemesinin uygun olmadığı uyarısı üzerine müdür yardımcılığı görevinden ayrılmıştı.

Bu durumda zamanın Enstitü Müdürü Prof. Dr. Nazmi Bilir Halk Sağlığı Enstitüsünün geleceğini görüşmek ve Enstitünün geliştirilmesi ve yapılandırılması konusundaki görüşünü öğrenmek üzere Rektör ile görüştüğünde, Rektörün bu konuya olumlu yaklaşması üzerine 2004 yılında Anabilim Dalı öğretim üyeleri ile toplantı yapıldı. Toplantıya Rektör de katılmak istemişti. Toplantının başlangıcında Enstitü Müdürünün kısa sunumunu ve öğretim üyelerinin görüşlerini dinledikten sonra Rektör, Enstitünün geleceği ile ilgili görüşlerini özetle şu şekilde ifade etmişti:

- *Bana göre Enstitü, Tıp Fakóltesindeki Anabilim Dalından ayrı olmalıdır. Bunun artıları vardır. Kadronuz ve bütçeniz olur.*
- *Anabilim Dalında projeler yapıyorsunuz; şimdiki yönetim buna karışmıyor, ama yarınları düşünün; ileride bir yönetim bu konuyu engelleyebilir; o zaman*

tıp fakültesi içindeki eğitimden başka bir şey yapamaz hale gelirsiniz.

- *Multidisipliner bir yönetim kurulu oluşturursunuz; projelere daha güçlü bir elle girersiniz. Benzer öneriyi ben Güzel Sanatlar Enstitüsü ve Nörolojik Bilimler Enstitüsü için de yaptım ve öyle de geliştirdik.*
- *Şimdiye kadar siz Enstitüyü benimsemediğiniz için bu Enstitü gelişmedi. Bana göre bu Enstitüyü geliştirin, ileride yararını görürsünüz”*

Ne var ki Anabilim Dalı öğretim üyelerinin büyük bölümü Enstitünün geliştirilmesi fikrini benimsemedi; Enstitünün gelişmesi bakımından bir fırsat bu şekilde değerlendirilmemiş oldu. Aslında Halk Sağlığı Enstitüsünün bağımsız olarak yapılanması hem halk sağlığı alanı hem de üniversite açısından olumlu sonuçlar yaratacak bir gelişme olacaktır; bu gelişme Sağlık Bilimleri Enstitüsünün iş yükünde azalma sağlamanın yanı sıra halk sağlığı alanındaki lisansüstü programların yürütülmesi açısından önemli kolaylık sağlayacaktı. Esasen halk sağlığı biliminin multidisipliner yapısı nedeniyle tıp fakültesinin içine sığamayacak kadar geniş bir alan olması nedeniyle Tıp fakültesi dekanına bağlı olmak yerine doğrudan üniversite rektörüne bağlı bir enstitü olması, halk sağlığı biliminin ve eğitiminin geliştirilmesi için olumlu olacaktır. Enstitünün multidisipliner yapısı kapsamında tıp kökenli olmayan bazı öğretim üyelerinin tıp fakültesi kadrolarına atanmalarında da güçlük yaşanıyordu. Enstitünün yapılanması ile bağımsız bir bütçeye sahip olma ve daha fazla kadro sağlama açısından da avantajlar sağlanacaktı. Zaten, Hacettepe Üniversitesinin temellerinin atıldığı dönemde de

aynı anlayışla halk sağlığı bilimi o zamanki “Toplum Hekimliği Enstitüsü” içinde düşünülmüştü.

Enstitünün geliştirilmesi görüşünde olan ve 2006 yılında göreve gelen Halk Sağlığı Anabilim Dalı başkanı olan Prof. Zafer Öztekin bir süre sonra Halk Sağlığı Enstitüsü müdürlüğü görevini de üstlendi ve enstitü müdür yardımcılarını ile birlikte Halk Sağlığı Enstitüsünün geliştirilmesi yönünde hazırlık yaptı. Konuyu dönemin rektörü ile görüşerek olumlu görüşünü aldı.

Halk Sağlığı Enstitüsünün güçlendirilmesi ve geliştirilmesi için gereken şeylerden birisi de anabilim dallarının olmasıydı. Ama HÜ Halk Sağlığı Enstitüsünün kurulmasını sağlayan YÖK Yasasındaki değişiklik maddesinde yalnızca Hacettepe Üniversitesi içinde bir Halk Sağlığı Enstitüsünün kurulduğu ifade edilmiş, anabilim dallarına ilişkin bir açıklamaya yer verilmemişti. Buna karşılık daha önce kurulmuş olan enstitülerin altında hangi anabilim dallarının olacağı kuruldukları zaman belli olmuştu. Örneğin, Çocuk Sağlığı Enstitüsünün kuruluşuyla eşzamanlı olarak 3 anabilim dalı (*Aile sağlığı, Sosyal pediatri ve Pediatrik temel bilimler*) ve 3 bilim dalı (*Genetik, İmmünoloji ve Nutrisyon ve metabolizma*) kurulmuştu.

Halk Sağlığı Enstitüsündeki bu açığı gidermek için çok çaba sarf edildi. Diğer ülkelerdeki örnekler incelendi; mezuniyet sonrası programlar değerlendirildi, konu ile ilgili çok sayıda kişinin görüşü alındı ve bir stratejik plan hazırlandı. Bu planda yedi anabilim dalı, Sağlık Bakanlığı işbirliği ile Hastalık İzleme Merkezi (HASİM), halk sağlığı laboratuvarı, iş

sağlığı merkezi (İŞMER) gibi yapıların oluşturulması, DSÖ ile ilişkilerin artırılmasına ilişkin hususlara yer verildi bir öneri paketi hazırlanarak Rektörlüğe sunuldu; Üniversite Eğitim Komisyonundaki itirazlar göğüslendi, savunmalar yapıldı. 2012 yılında hazırlanan bu planın özeti aşığıdaki tablolarda (Tablo 1, 2, 3) ve Şekil 1’de gösterilmiştir. İki yılı aşkın bir süre içinde bu aşamalar geçilerek YÖK’ün onayıyla Enstitü bünyesinde beş anabilim dalı kuruldu.

Tablo 1 : HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ - HALK SAĞLIĞI
ENSTİTÜSÜNÜN ÖNERİLEN YAPISI / 2012

Yönetim Birimleri	Akademik Birimler	Hizmet ve Uygulama Birimleri	Mezuniyet Sonrası Programlar
<ul style="list-style-type: none"> • Müdür • Müdür Yardımcıları • Enstitü Kurulu • Enstitü Yönetim Kurulu • Enstitü Sekreterliği • Eğitim Koordinatörlüğü • Projeler Koordinatörlüğü • Yayın sorumlusu • Döner Sermaye Sorumlusu 	<p>Halk Sağlığı AD</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sağlık İçin Sosyal Bilimler BD • Üreme Sağlığı BD • Çocuk ve Okul Sağlığı BD • Bulaşıcı Hastalıkların Kontrolü BD • Kronik Hastalıkların Kontrolü BD • Afet Tıbbı BD <p>Epidemiyoloji AD</p> <p>Sağlık Eğitimi ve Sağlığı Geliştirme AD</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sağlık Eğitimi BD <p>İş Sağlığı ve Meslek Hastalıkları AD</p> <p>Çevre Sağlığı ve Hekimliği AD</p> <p>Sağlık Yönetimi ve Politikaları AD</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sağlık Ekonomisi BD • Sağlık İnsangücü BD <p>Toplum Beslenmesi AD</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Eğitim ve Araştırma Bölgesi • Eğitim Toplum Sağlığı Merkezi • Eğitim Aile Sağlığı Merkezi • Sigara bıraktırma kliniği (Klinik bilimlerle birlikte) • Halk Sağlığı Laboratuvarı • Hastalık İzleme Merkezi (HASİM) • İş Sağlığı Merkezi (İŞMER) • Toplum Merkezi (Belediye işbirliği ile) • DSÖ Aile planlaması işbirliği Merkezi • DSÖ Sağlık İnsangücü Geliştirme İşbirliği Merkezi 	<p>Doktora</p> <ul style="list-style-type: none"> • Halk Sağlığı • Epidemiyoloji • İş Sağlığı • Çevre Sağlığı ve Hekimliği • Sağlık Yönetimi • Sağlık Eğitimi • Afet Yönetimi • Toplum Beslenmesi <p>Yüksek lisans</p> <ul style="list-style-type: none"> • Halk Sağlığı • Epidemiyoloji • İş Sağlığı • Çevre Hekimliği • Sağlık Eğitimi • Afet Yönetimi • Sağlık Yönetimi • Toplum Beslenmesi

Hacettepe Üniversitesi Halk Sağlığı Enstitüsünün Misyon ve Vizyonu ile Eylem planı

MİSYON: Türkiye’de halkın sağlık düzeyinin yükseltilmesi için bilimsel araştırma ve projelerin yürütülmesi, kanıta dayalı halk sağlığı uygulamasına örnek teşkil edecek faaliyetler yapmak, bu konuda çalışan ulusal ve uluslararası kurum ve kişilere danışmanlık hizmeti vermek, onlarla işbirliği yapmak, halk sağlığı alanında hizmet verenlerin nicelik ve niteliklerinin artırılması amacıyla mezuniyet sonrası ve hizmet içi eğitim programları yürütmek ve halk sağlığı biliminin geliştirmesi için her türlü bilimsel çalışmayı yapmak.

VİZYON: Yürütülen çalışmalar ile ulusal ve uluslararası platformda halk sağlığı alanında öncü kuruluş olmak, öğrencisi ve çalışanı ile gurur duyulan bir birim olmaktır.

Tablo 2: HALK SAĞLIĞI ENSTİTÜSÜ – EYLEM PLANI (2012 – 2017)

Eylem Grubu	Yakın vade (1 yıl içinde)	Orta vade (3 yıl içinde)	Uzak vade (5 yıl içinde)
Örgütlenme ve Yönetim	<ul style="list-style-type: none"> • Yeni kurulan anabilim dallarına başkanların atanması • Anabilim Dallarının kadro planlamasının yapılması <ul style="list-style-type: none"> ○ Her anabilim dalına en az 5 öğretim üyesi ya da görevlisi • Yeni kadrolara atanması uygun görülen akademisyenlerin belirlenmesi ve bu kişilere çalışma teklifi götürülmesi • Enstitü Genel Kurulunun yeniden oluşturulması (Müdür, müdür yardımcıları, anabilim dalı başkanları) • Ankara İl Sağlık Müdürlüğü ile imzalanmış olan protokole uygun olarak bir Eğitim Toplum Sağlığı Merkezinin (TSM) yaşama geçirilmesi <ul style="list-style-type: none"> ○ TSM binasının kararlaştırılması ○ Gülveren'deki binanın uzun süreliğine Türkiye Halk Sağlığı Kurumuna devri ○ Gülveren binasının onarımı ○ TSM kadrolarının sağlanması ○ TSM'nin geçici olarak H.Ü. içindeki bir mekânda hizmet vermesi 	<ul style="list-style-type: none"> • Yeni anabilim dallarının kurulması için girişim başlatılması <ul style="list-style-type: none"> ○ Sağlık yönetimi ve politikaları ○ Toplum beslenmesi • Bilim dallarının kurulması için girişim başlatılması <ul style="list-style-type: none"> ○ Sağlık için sosyal bilimler ○ Üreme sağlığı ○ Çocuk ve okul sağlığı ○ Bulaşıcı hastalıkların kontrolü ○ Kronik hastalıkların kontrolü ○ Afet tıbbı ○ Toksikoloji ○ Sağlık ekonomisi ○ Sağlık insan gücü • Kardeş Halk Sağlığı Okulları seçilmesi (Harvard, Johns Hopkins, Tulane, Karolinska, Nordic, Zagreb, Almaty, vb) • Enstitü içinde Döner Sermaye biriminin oluşturulması 	<ul style="list-style-type: none"> • Halen Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD içinde faaliyet gösteren "DSÖ insan gücü geliştirme işbirliği merkezinin Enstitüye aktarılması • Sağlık Bakanlığı ile yapılacak bir protokol çerçevesinde "Ulusal Hastalık İzleme Merkezi" kurulması • Eğitim Aile Sağlığı Merkezi kurulması (ya da Medikososyal Birimin ASM haline dönüştürülüp Enstitüye bağlanması) • Diğer kliniklerle birlikte "sigara bıraktırma kliniği" kurulması • Bir belediye ile protokol imzalanarak bir "toplum merkezi"nin yürütülmesine ortak olunması

Eğitim ve Araştırma	<ul style="list-style-type: none"> • Projeler koordinatörlüğünün oluşturulması • Askıya alınmış olan programlar yeniden başlatılması (Sağlık yönetimi YL ve doktora, Toplum beslenmesi YL, İş sağlığı doktora, Sağlık eğitimi doktora) • EIS (epidemiolojik bilgi sistemleri) kurslarına devam edilmesi • İlk yardım eğiticiliği kursları için ruhsat yenilenmesi • İşyeri hekimliği sertifika programı için ruhsat yenilenmesi • Kohord araştırmaları planlanması ve başlatılması (Okul sağlığı, Beslenme, Çocuk gelişimi, Eğitim bölgesinde sağlık düzeyi vb) • Diğer fakülte ve anabilim dalları ile ortak projeler başlatılması 	<ul style="list-style-type: none"> • Yabancı öğretim üyesi getirilmesi • Ankara dışında ücretli kısa sertifika programları / kursları düzenlenmesi • Uzaktan eğitim programları • Ulusal halk sağlığı kursunun Enstitüye aktarılması • Gezici seminerler • Eğitim materyali geliştirme • Uluslararası periyodik kurslar (Salzburg seminerleri gibi – Ankara seminerleri) düzenlenecek • Ulusal proje ihalelerine katılma 	<ul style="list-style-type: none"> • Enstitünün gelişmesi belirli bir aşamaya gelince Enstitü Sağlık Bilimleri Enstitüsünden bağımsız olarak öğrenci kabul edilmesi • Uluslararası proje ihalelerine katılma Hayvan deneyleri
Hizmet	<ul style="list-style-type: none"> • İş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin yürütülmesi • Azerbaycan başta olmak üzere Türki Cumhuriyetler için projeler geliştirilip yürütülmeye konulması (sağlık insangücü vb) 	<ul style="list-style-type: none"> • Halk sağlığı laboratuvarının kurulup faaliyete geçirilmesi / ya da HÜ içindeki laboratuvarlarla işbirliği yapılması (Akredite su ve gıda analizleri) 	<ul style="list-style-type: none"> • Su ve gıda ruhsatlandırma işlemleri • Çevre Etkileşim Değerlendirme Raporları (ÇED) hazırlanması
Yayın	<ul style="list-style-type: none"> • Aylık konferanslar • Yayın sorumlusunun görevlendirilmesi 	<ul style="list-style-type: none"> • Bir süreli yayının başlatılması (ya da Toplum Hekimliği Bülteni Enstitüye devredilmesi) • Kitap dizileri • Halk eğitim broşürleri 	<ul style="list-style-type: none"> • Süreli yayınların ulusal ve uluslararası endekslerle girmesinin sağlanması

Fizik yapı	<ul style="list-style-type: none"> • Bina içinde Eğitim TSM kurulması 	<ul style="list-style-type: none"> • Enstitü'nün Halk Sağlığı AD içinden çıkartılıp bağımsız bir yere taşınması (ya da Anabilim Dalının başka bir yere alınması) 	<ul style="list-style-type: none"> • Binanın çoğunun ya da tamamının Enstitüye tahsisi
------------	--	---	---

Tablo 3: Halk Sağlığı Enstitüsünün Stratejik Planda Yer Alan İlke ve Eylemleri

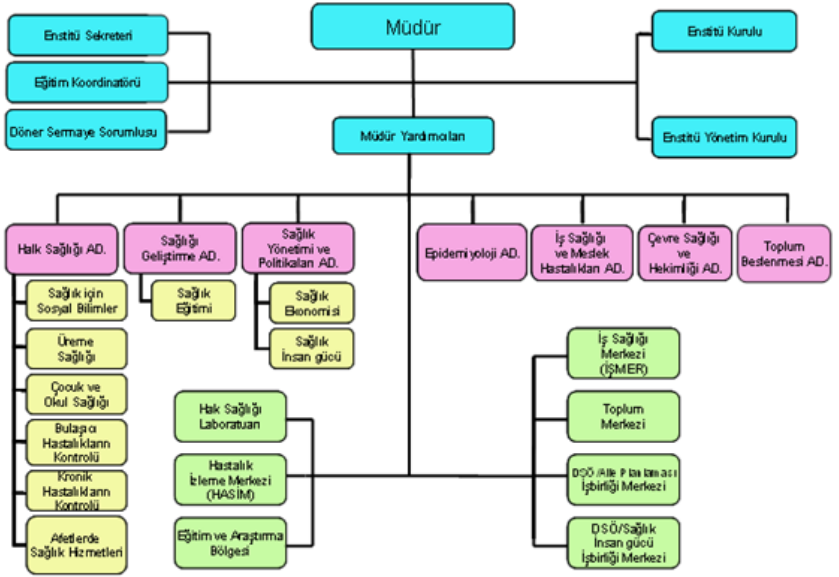
<ul style="list-style-type: none"> • Enstitü Hacettepe Üniversitesi Stratejik Planında öncelikle geliştirilmesi gereken birim olarak ele alınmalı • Enstitü ulusal bir merkez haline getirilmeli; Danışmanlık için tercih edilen kurum olmalı • Bazı Bakanlıklarla (<i>Sağlık, Çalışma, Tarım, Çevre vb</i>) sürekli ilişkiler içinde olmalı (<i>Ulusal Hastalık İzleme Merkezi gibi</i>) • Halk Sağlığı Enstitüsü ve Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD iç içelikten kurtarılmalı • Enstitü, Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalından daha büyük olmalı (<i>Kadro, kapasite, otorite, prestij vb</i>) • Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD çalışanları hekim kökenli olmalı, Enstitü kadrosundakiler ise tıp kökenliler ağırlıklı (% 50) olmak kaydıyla multidisipliner olmalı (<i>Sosyolog, antropolog, kamu yöneticisi, hukukçu, ekonomist, eğitimci, veteriner, ziraat mühendisi, beslenme uzmanı, sosyal hizmetler uzmanı, çevre mühendisi, eczacı, diş hekimi, sağlık yöneticisi, klinik uzmanlar, hemşire, vb</i>) • Enstitüde görev yapan akademisyenler döner sermaye katkı payından yararlanmak üzere Tıp Fakültesinde de görevlendirilmeli • Enstitü bünyesinde kadrolu araştırma görevlileri olmalı • Diğer fakülte ve yüksekokulların eğitim ihtiyaçları Enstitü tarafından karşılanmalı, ancak, Halk Sağlığı Enstitüsü bir

“mezuniyet öncesi eğitim kurumu” olarak düşünülmemeli
(Fakülte olmamalı)

- Uluslararası proje ve ilişkiler Enstitü kanalı ile yapılmalı
- Başta Azerbaycan olmak üzere Türki Cumhuriyetlere (*CIS Countries – Commonwealth of Independent States*) yönelik projelere ve işbirliğine ağırlık verilmeli
- Tezsiz yüksek lisans programlarına ağırlık verilmeli
- Yabancı öğrenci sayısı artırılmalı
- Yabancı öğretim üyesi istihdam edilmeli
- Gelir getirici hizmet ve projeler yapılmalı

2012 yılında gerek stratejik planın hazırlanması gerekse anabilim dallarının kurulması için Üniversite içindeki bütün çalışmalarda Enstitü Müdürü Zafer Öztekin ile Müdür Yardımcıları Hilal Özcebe ve Hakan Altıntaş birlikte gayret sarf ettiler ve önerilerin kabul edilmesini sağladılar. Enstitünün Yönetim Kurulu kararı ve teklifi, Hacettepe Üniversitesi Senatosu'nun 12.04.2012 tarihli toplantısında ele alındı ve Halk Sağlığı Enstitüsü bünyesinde 5 anabilim dalı (Halk Sağlığı, Epidemiyoloji, Sağlık Eğitimi ve Sağlığı Geliştirme, İş Sağlığı ve Meslek Hastalıkları ve Çevre Sağlığı ve Hekimliği) açılması YÖK'e iletildi. Teklif 23/05/2012 tarihli YÖK toplantısında uygun görüldü ve anabilim dalları kurulmuş oldu. Daha sonra, halk sağlığı anabilim dalının tıp fakültesi altında olduğuna ilişkin tartışmalar oldu. Sonuçta halk sağlığı da anabilim dalı olarak kabul edildi.

Şekil 1: H.Ü. Halk Sağlığı Enstitüsü Örgütlenme Önerisi / 2012

Epidemiyoloji AD Başkanlığına önce Prof. Dr. Banu Çakır, daha sonra Prof. Dr. Şevket Bahar Özvarış; İş Sağlığı ve Meslek Hastalıkları AD Başkanlığına önce Prof. Dr. Nazmi Bilir, sonra Doç. Dr. Sibel Kıran; Sağlık Eğitimi ve Sağlık Geliştirme AD Başkanlığına Doç. Dr. Özge Karadağ Çaman; Halk Sağlığı AD Başkanlığına Prof. Dr. Sarp Üner; Çevre Hekimliği AD Başkanlığına önce Prof. Dr. Nazmi Bilir, sonra Doç. Dr. Sultan Eser atandı.

Bu süreçte Halk Sağlığı Enstitüsüne fizik mekân ve kadro sağlandı, bütçe tahsis edildi. 2014 yılına kadar lisansüstü eğitim programları yine Sağlık Bilimleri Enstitüsü

bünyesinde yürütüldü. Daha sonraki dönemde Halk Sağlığı Enstitüsünün teklifi ve Üniversite Senatosunun onayıyla, Sağlık Bilimleri Enstitüsü bünyesinde yürütülen lisansüstü programların Halk Sağlığı Enstitüsüne aktarılması YÖK'e önerildi; bu öneri 25/09/2014 tarihli YÖK Genel Kurulunda uygun görüldü. Bundan sonraki süreçte Halk Sağlığı Enstitüsü bünyesinde Afetlerde Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı açılması ve Afetlerde Sağlık Yönetimi Yüksek Lisans Programının Anabilim Dalına aktarılması önerisi de 15/04/2015 tarihli YÖK Yürütme Kurulunda görüşülerek uygun bulunmuş ve böylece Halk Sağlığı Enstitüsünde altı anabilim dalı altında lisansüstü programlar yürütülmeye başlanmıştır. Enstitü, mezuniyet sonrası eğitim programlarını geliştirmenin yanı sıra multidisipliner yapısıyla ulusal ve uluslararası işbirlikleriyle eğitim programları ve bilimsel projeler yürütmüş, toplum tabanlı halk sağlığı konularında farkındalık ve bilgilendirme etkinlikleri yürütmüştür.

Enstitü ile ilgili tarihsel gelişmeler

1963

- Temel Tıp Bilimleri Enstitüsü, Klinik Bilimler Enstitüsü ve **Toplum Hekimliği Enstitüsü**nden oluşan Ankara Üniversitesi Hacettepe Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesi kurulması

1967

- Hacettepe Üniversitesinin Kuruluşu
- Toplum Hekimliği Enstitüsünün yanı sıra Tıp Fakültesi içinde Toplum Hekimliği Bilim Dalı kurulması

1981

- Toplum Hekimliği Enstitüsünün kapatılması
- Tıp Fakültesindeki Toplum Hekimliği Bölümü'nün adı da Halk Sağlığı Anabilim Dalı olarak değiştirilmesi

1992

- Halk Sağlığı Enstitüsünün, 3837 Sayılı Kanun gereğince Rektörlüğe doğrudan bağlı bir Enstitü olarak kurulması

1993

- Yüksek Öğretim Kurulu Yürütme Kurulunun disiplinlerarası anabilim dalı olarak faaliyet göstermeleri kararının alınması

2012

- YÖK tarafından beş yeni anabilim dalı açılması konusundaki teklifinin kabul edilmesi (Akademik Kurul Kararı, Senato kararı mevcuttur)
- Halk Sağlığı, Epidemiyoloji, İş Sağlığı ve Meslek Hastalıkları, Sağlık Eğitimi ve Sağlığın Geliştirilmesi, Çevre Sağlığı ve Hekimliği

2014

- YÖK tarafından programların Anabilim Dallarına aktarılmasına ilişkin karar alınması

2015

- Afetlerde Sağlık Yönetimi Anabilim Dalının Kurulması

Halk Sağlığı Enstitüsünün mezuniyet sonrası eğitimleri de yürüttüğü 2012-2016 yılları arasındaki durumu ve çalışmaların başlıcaları şunlardı:

- Eğitim kadrosu gerçek bir disiplinler arası görünüme almaya başlamıştı. Enstitü çalışmalarında yer alan 51 öğretim üyesi yer alıyordu. Bunlardan 27'si Tıp Fakóltesi kadrosundaydı.
- Enstitünün öğrenci sayısı bu dönemde 50'den 105'e çıkmıştı.
- Uluslararası öğrenciler tarafından da talepler olmaya başlamıştı; 105 öğrencinin dokuzu uluslararası öğrenci statüsündeydi.
- SUNY Albany University, University of Nebraska College of Public Health, Swiss Tropical and Public Health Institute Basel University, Tufts University Faculty of Medicine, Glasgow University, Kazimiers University and Pi State University of Medicine and Pharcacy ile karşılıklı işbirliği protokolları imzalandı.
- Erasmus işbirliği (dört Avrupa üniversitesi) ve Mevlana işbirlikleri (bir Ortadoğu üniversitesi) erevesinde öğrenci değişim programları başlatılmıştı. Ayrıca, yaz stajına olan talepler sonucu yabancı öğrenciler alınmaya başlanmıştı.
- Avrupa Bölgesi Halk Sağlığı Okulları Birliği (ASPHER) ve Avrupa İş Sağlığı Okulları Birliğine üye oldu.
- Dünya Sağlık Günü, Halk Sağlığı Haftası ve özel

haftalar kapsamında toplum tabanlı çocuk, genç, erişkin ve yaşlılara yönelik etkinlikler düzenlendi.

- Profesyonel meslek gruplarına yönelik çalışmalar yapıldı; Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına “meslek hastalıkları konferansı” ve “bilimsel araştırma teknikleri ve tez hazırlama eğitimi”, HASUDER işbirliğiyle “okul sağlığında ağız ve diş sağlığı temalı III. Okul Sağlığı Sempozyumu” gibi hizmet içi eğitim programları düzenlendi.
- DSÖ Türkiye Ofisine Tütün Kontrolü Programı çerçevesinde ziyarete gelen uluslararası heyetler Üniversite yönetimi ve Enstitüde bilimsel görüş alışverişinde bulundular. Bu ülkeler arasında Moldova, Kosova, Filistin, İran, Bangladeş ve Arnavutluk bulunmaktaydı.
- Uluslararası kurum ve kuruluşlarla işbirliği içinde farklı konularda konferans, çalıştay ve sempozyumlar düzenlendi. Bunlardan bazıları arasında The Cochrane Collaboration College for Polşcy at George Mason University, University of Technological Innovation Westmisnter ile “Evidence Based Health Management”, DSÖ başekonomisti, Uluslararası Tütün Kontrolü Projesi direktörü Prof. Dr. Geoff Fong ve Chicago Illiois University Ekonomi Bölüm Başkanı Prof. Dr. Frank Chaloupka ile “tütün kontrolü ekonomisi sempozyumu, NIH, NCI, SB, DSÖ ve TAPDK ile International Tobacco Control Workshop” şeklinde olup, uluslararası lider konumundaki bilim adamlarıyla işbirliği çerçevesinde yürütüldü.

- Bu dönem içinde Avrupa Birliği, Uluslararası işbirliği protokolları çerçevesinde üniversiteler tarafından desteklenen, TÜBİTAK tarafından desteklenen ve üniversite bilimsel araştırmalar koordinatörlüğü tarafından desteklenen 9 projeden 6 tanesi tamamlandı.

Kaynak: Halk Sağlığı Enstitüsü 2012-2016 Çalışmaları,
Prof. Dr. Hilal Özcebe, 27.01.2016

Bir Anı Müdür kim olacak? (Zafer Öztek)

2012 yılının 30 Ağustos günü yaş sınırı nedeniyle emekli olacaktım. Veda ziyareti nedeniyle zamanın Rektörü Prof. Dr. Murat Tuncer'i Beytepe Yerleşkesindeki ofisinde ziyarete gittim. Emekliliğime üç ay kadar vardı. Sıcak bir görüşme oldu. Murat Bey Halk Sağlığı Enstitüsüne önem veren birisiydi. Ayrılmadan önce benden sonra kimi Halk Sağlığı Enstitüsü Müdürü olarak atamak istediğini sordum. Yanıtı ilginçti. "Kimi atayacağımı bilmiyorum, ama kimi atamayacağımı biliyorum" dedi. Meğer benden önce bir arkadaşımız kendisine giderek beni görevden alıp kendisini müdür olarak atamasını istemiş ve böylece enstitü ile anabilim dalının birleşmiş olacağını söylemiş. Rektör, bu önerinin arkasında yatan Enstitüyü zayıflatmak, hatta yok etmek fikrini sezmiş. O nedenle bu arkadaşımın önerisini geri çevirmiş. Benden sonra Enstitü Müdürü olarak Prof. Dr. L. Hilal Özcebe atandı ve Enstitü onun döneminde parlak günler yaşadı.

Prof. Hilal Özcebe'nin Enstitü Müdürlüğü döneminde gerçekleşen bu gelişmeler, başlangıçtan beri Enstitünün gelişmesini onaylamayan Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı öğretim üyeleri tarafından benimsenmedi, hatta bazı öğretim üyelerinde tepkilere yol açtı; öğretim üyelerinden ikisi dışında diğerleri Enstitüde görevlendirilmeyi istemediler. Oysa Halk Sağlığı Enstitüsünde lisansüstü programlarda dersleri yürütmek ve tez yönetmek için bu görevlendirmelere gerek vardı. Bu durumda Enstitüde önceden programlara kayıtlı 50 öğrencinin ders programlarının ve tez çalışmalarının sürdürülmesi konusunda ciddi sıkıntı yaşandı. Bu konunun çözümü konusunda Rektör onayı ile tıp fakültesi ve diğer fakültelerin öğretim üyelerinden destek sağlandı. Bu arada Rektörün de desteği ile çeşitli uluslararası kuruluşlar ve üniversiteler ile işbirliği içinde ortak çalışmalar yapılmaya başlandı. Öğrencilerin programları ve projeler bu şekilde devam etmekteyken Enstitünün geliştirilmesini destekleyen Rektörün yerine atanan yeni Rektör döneminde Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı üyeleri durumdan rahatsızlıklarını dile getirerek lisansüstü programların tekrar Sağlık Bilimleri Enstitüsüne aktarılması ve Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı öğretim üyeleri tarafından sürdürülmesi konusunda talepte bulundular. Bu aşamada Halk Sağlığı Enstitüsü Müdürü ve öğretim üyelerinin rektörlük nezdinde yaptıkları girişimleri, savunmaları ve açıklamaları karşılık bulmadı; Rektörün de Anabilim Dalından gelen isteği onaylaması sonucunda lisansüstü programlar tekrar Sağlık Bilimleri Enstitüsüne aktarıldı. Bu süreçte Tıp ve diğer fakültelerden görevlendirilen öğretim üyelerinin görevlendirmeleri durduruldu, Enstitü kadrosuna alınan öğretim üyelerinin

büyük çoğunluğu Hacettepe Üniversitesinden ayrılmak durumunda kaldı.

Bu değişiklik gerçekte hem halk sağlığı alanının gelişmesi hem de üniversitenin tanıtımı bakımından bir olanağın iyi değerlendirilememiş olması anlamına gelmektedir. Sonuç olarak gelinen noktada bütün eğitim programları eskiden olduğu gibi Sağlık Bilimleri Enstitüsüne devredilmiş, ayrıca anabilim dallarının sayısı dörde indirilerek adları da değiştirilmiştir. Günümüzdeki anabilim dalları şunlardır:

- Sağlık Araştırmaları AD
- Sağlığı Geliştirme AD
- İş Sağlığı ve Güvenliği AD
- Bulaşıcı Olmayan Hastalıklar AD

Hacettepe Üniversitesinde halk sağlığı bilimi ve eğitiminde iki kez enstitü fırsatı yakalanmıştır. İlkinde kurulan Toplum Hekimliği Enstitüsü döneminde halk sağlığının altın yıllarının yaşandığını savunmak yanlış olmayacaktır. İkinci fırsat 1992 yılında ele geçti. Ancak, bu fırsat uzunca bir süre iyi değerlendirilemedi. Sonra anabilim dallarının kurulması, mezuniyet sonrası derslerin Enstitüye devredilmesi, akademik kadronun genişletilmesi, yurt dışı ilişkilerin güçlendirilmesi gibi gelişmelerle bir ivme kazanmaya başladı. Ne yazık ki bu ivme uzun vadeli olmadı; birkaç yıl içinde eskiye dönüşler yaşandı. Sözü edilen ivme devam edebilseydi Enstitü günümüzde çok daha yüksek bir düzeyde olabilir, halk sağlığı alanında çok önemli atılımlar yapılabilirdi.

Bu ifadeler, halen Enstitünün yönetimindeki arkadaşlarımızın çabalarının ve katkılarının görmezden gelindiği anlamına gelmez. Nitekim günümüzde Enstitü kadrosundaki hem de Tıp Fakültesinden tekrar görevlendirilen öğretim üyeleri bilimsel araştırma ve projeler yürütülmektedir; ulusal ve uluslararası kurum ve kişilere danışmanlık hizmeti verilmektedirler. Burada belirtmek istenen husus, Hacettepe Üniversitesin sloganlaşmış hedefinde belirtildiği gibi “**Daha ileriye ... En iyiye**” erişebilme fırsatının iyi değerlendirilemediğidir.

Bir anı

Prof. Dr. L. Hilal Özcebe

Enstitünün yönetiminde yer aldığım dönem içinde özveriyle çalışan pek çok arkadaşımınla beraber çok güzel işlere imza attık. Ancak benim için en önemlilerinden birisi, Türkiye’de ilk defa multidisipliner bir Halk Sağlığı Enstitüsü olarak mezun vermektir. Enstitünün programları yürüttüğü 2015-2016 dönemi içinde beş yüksek lisans ve iki doktora öğrencimize Halk Sağlığı Enstitüsünden diploma vermek beni çok gururlandırmıştır.

Halk sağlığı enstitülerinin (ya da halk sağlığı okullarının) üniversite bünyelerinde kurulmaları en uygundur. Çünkü akademik kuruluşlar ancak bilimsel özgürlük ortamlarında gelişebilir, bakanlık gibi hiyerarşik iletişimlerin olduğu ortamlarda gelişemez. Ülkemizde Sağlık Bakanlığı bünyesindeki “Hıfzıssıhha Okulu” bunun bir örneğidir.

Halk Sağlığı (Toplum Hekimliği) Enstitüsü Müdür ve Müdür Yardımcıları (1992-2016)

Görev Dönemi	Enstitü Müdürü	Enstitü Müdür yardımcısı
1963-1966	Prof. Dr. Doğan Kaan	
1966-1981	Prof. Dr. Nusret Fişek	
1981-1992	Enstitünün kapalı olduğu dönem	
1992-1995	Prof. Dr. Hikmet PEKCAN	
1995-2000	Prof. Dr. Münevver BERTAN	Prof. Dr. Çağatay Güler Prof. Dr. Levet Akın
2000-2001	Prof. Dr. Sabahat TEZCAN	Prof. Dr. Çağatay Güler Prof. Dr. Levet Akın
2001-2008	Prof. Dr. Nazmi BİLİR	Prof. Dr. Çağatay Güler (sonra Doç. Dr. Hakan Altıntaş) Prof. Dr. Hilal Özcebe
2008-2012	Prof. Dr. A. Zafer ÖZTEK	Prof. Dr. Hilal Özcebe Doç. Dr. Hakan Altıntaş
2012-2016	Prof. Dr. L. Hilal ÖZCEBE	Prof. Dr. Bahar Doğan (sonra Doç. Dr. Sibel Kıran) Doç. Dr. Sarp Üner
2016-Halen	Prof. Dr. Ü. Şevkat BAHAR ÖZVARIŞ	Prof. Dr. Levet Akın Prof. Dr. Ali Naci Yıldız

**Üniversite
Rektörlerinin
Halk Sağlığına Bakışları
ve Katkıları**

Prof. Dr. İhsan DOĞRAMACI

31.07.1967 - 01.07.1975

Hacettepe Üniversitesinin ilk rektörü Prof. Dr. İhsan Doğramacı'nın Toplum Hekimliği alanını önemsedığı konusunda kuşku yoktur. Hacettepe'nin üniversite olmasından önceki dönemdeki yapılanmanın temelini oluşturan üç Enstitüden birisinin Toplum Hekimliği Enstitüsü olması bunun en önemli kanıtıdır. Bu şekilde Hacettepe Üniversitesinin kuruluş ve gelişme süreci içinde hem Tıp Fakültesi eğitiminin hem de sağlık alanındaki diğer okullardaki (Hemşirelik, Beslenme ve Diyetetik vb.) eğitimin bir bölümünün "toplumun içinde" olması sağlanmaktaydı. Bunun için "Eğitim ve Araştırma Bölgesi" kurulması gerekliydi. O dönemde Sağlık Bakanlığı Müsteşarlığı makamında İhsan Doğramacı'nın sınıf arkadaşı Nusret Fişek'in olması önemli bir fırsat oluşturmuştu. Üniversite ile Bakanlık arasında yapılan bir "Protokol" ile Etimesgut Bölgesindeki sağlık hizmetleri (bölge hastanesi dahil) Üniversitenin sorumluluğuna devredilmişti. Hem Tıp Fakültesi öğrencileri hem de sağlık alanındaki diğer okulların öğrencileri uygulama döneminin bir bölümünü bu bölgede "yaşayarak" izliyor ve çalışmalara aktif olarak katılmak suretiyle öğreniyordu.

Prof. Doğramacı ¼lkemize tıp eğitimiyle ilgili pek çok yenilik getirdi. Bu yenilikler kuşkusuz halk sağlığı eğitimini de yakından etkilemiştir. Bunlar arasında **“entegre tıp eğitimi modeli”**, **“internlik sistemi”**, **“multidisipliner laboratuvarlar”**, **“kırsal hekimlik stajı”** sayılabilir.

Bazı sağlık mesleklerinin ¼lkemize kazandırılması da Prof. Doğramacı'nın bıraktığı izlerdendir. Beslenme ve diyetetik, fizyoterapi, ocuk gelişimi, demografi, hemşirelik, tıbbi teknoloji gibi alanlardaki atılımları ¼lkemizde birer reform niteliğinde olmuştur.

Prof. Doğramacı'nın bu girişimleri Hacettepe ¼niversitesi ile sınırlı kalmadı. Hacettepe ¼nc¼l¼đ¼nde kurulan çok sayıdaki ¼niversite ve tıp fak¼ltesinde de yankılandı. Erzurum, Sivas, Samsun, Trabzon, Eskişehir, Kayseri, Kastamonu illerinde doğrudan Hacettepenin desteği ve katkılarıyla kurulan tıp fak¼ltelerinde aynı program ve anlayış baskın oldu. Daha sonra kurulan b¼t¼n tıp fak¼lteleri benzer ilkelerle kuruldu.

Enstit¼lerin eğitim konusundaki sorumluluğu lisans¼st¼ eğitim yapmasıdır. Zaman içinde lisans¼st¼ eğitim yapma amacı ile çok sayıda Enstit¼ kurulmuş olması sorun haline gelmiş olmalı ki, 1981 yılında Y¼ksek ¼đretim Kurumu'nun kurulması ile Enstit¼ler konusunda k¼kl¼ bir d¼zenleme yapılmak suretiyle lisans¼st¼ eğitim konusunda ¼ enstit¼ belirlenmişti. Y¼ksek ¼đretim Kanunu'nda tanımlana enstit¼ler, sağlık alanında Sağlık Bilimleri Enstit¼s¼, fen ve m¼hendislik alanında Fen Bilimleri Enstit¼s¼ ve sosyal bilimler alanında da Sosyal Bilimler Enstit¼s¼ olarak yer almaktaydı. Bu ¼ enstit¼ dışında kalan b¼t¼n enstit¼ler kapatılmıştı.

Zamanla çeşitli alanlarda bazı enstitüler kurulmuştu. Bu kapsamda 1992 yılında 2547 Sayılı Kanun'da değişiklik yapan 2809 Sayılı Kanun ile Halk Sağlığı Enstitüsünün kurulması konusunda da yine İhsan Doğramacı'nın etkisi olmuştur.

Prof. Doğramacı'nın tıp ve halk sağlığı için yaptığı bütün bu olumlu işler yanında bir de anılarımızda yer eden bir yönü belirtilmeden geçilemez. Doğramacı ile sınıf arkadaşı olan Nusret Hoca arasında özellikle 1980'li yıllardan sonra görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştı. Öyle ki, bu iki arkadaş doğrudan iletişim kurmaz olmuşlardı. O dönemde Nusret Hocamızın ısrarla Üniversite bünyesinde bir halk sağlığı enstitüsü kurulması önerisi YÖK Başkanı olan Doğramacı tarafından dikkate alınmıyordu. Nusret Hocanın 1990 yılında vefatından sonra durum değişti ve Doğramacı Hocanın doğrudan etkisiyle Hacettepe Üniversitesi Halk Sağlığı Enstitüsü kuruldu. Söz konusu enstitü Nusret Hocanın sağlığında kurulmuş olsaydı, belki de gelişmeler çok farklı bir yönde olabilirdi.

Prof. Dr. Doğan KARAN

01.07.1975 - 30.06.1978

Prof. Karan, Toplum Hekimliği Enstitüsünün ilk müdürüydü. Yani, Hacettepede toplum hekimliğinin formal olarak kurucusu Prof. Dr. Doğan Karan'dır. Ancak Doğan Hocanın, eğer terim yerindeyse, bir emanetçi müdür olduğunu kabul etmek gerekir. Öte yandan, Nusret Fişek Hocanın Hacettepeye gelişiyle görevi devreden Doğan Hoca, Hacettepe Üniversitesinin kuruluşundaki temel düşünce ile uyumlu olarak toplum hekimliğine ve eğitim araştırma bölgelerine sıcak yaklaşmış ve desteklemiştir. Bu bölgeler onun döneminde zirveye erişmiştir. Psikiyatri Anabilim Dalı Başkanı olarak tıp fakültesindeki halk sağlığı eğitiminde psikiyatri öğretim üyelerinin de ders vermelerini sağlamıştır. Onun döneminde halk sağlığı asistanları arasında eş zamanlı olarak psikiyatri uzmanlık eğitimi görenler de olmuştur.

Prof. Dr. Tuğrul PIRNAR

01.07.1978 - 29.06.1981

Hacettepede çok sevilen bir öğretim üyesi (Radyoloji) olan Tuğrul Pınar'ın rektörlük yaptığı yıllar ülkede ve üniversitelerde çeşitli siyasi olayların yoğun şekilde yaşandığı dönem olmuştur. Bu nedenle Tuğrul Pınar üniversitedeki eğitim ve hizmetlerin geliştirilmesi konusundan çok siyasi olayların yönetimi konuları ile ilgilenmek durumunda olmuştur. Rektör olarak görev yaptığı dönemde Halk sağlığı alanındaki çalışmalar konusuna özel ilgisi olmamıştır.

Prof. Dr. Süleyman SAĞLAM

30.06.1981 - 01.08.1982

21.11.1995 - 23.11.1999

İki dönem rektörlük yaptı. Birinci dönemi kısa sürdü. Özellikle ikinci döneminde Halk Sağlığı Anabilim Dalına sıcak ilgi

göstermiş ve Anabilim Dalı Başkanını Halk Sağlığı Enstitüsü Müdürü olarak atamıştır. Ayrıca, onun döneminde Tıp Fakültesi Dekan Yardımcılarından biri (Zafer Öztekin) de halk sağlığı öğretim üyesiydi. 1999 yılındaki Marmara Depremi sırasında bölgeye yardım için gayret gösterdi. Sakarya ilinde Hacettepe Üniversitesi bir seyyar hastane kurdu.

Prof. Dr. Yüksel BOZER

01.08.1982 - 01.11.1995

Hacettepe Üniversitesinde en uzun süre rektörlük görevinde kalan Yüksel Bozer'in Halk Sağlığı konusuna yaklaşımı olumlu değildir. Halk sağlığı anabilim dalında görev yapanları son derece haksız ve yanlı bir önyargıyla "solcu" olarak niteler ve anabilim dalından gelen hemen bütün önerileri geri çevirir, asistanların atanmalarında güçlük çıkarırdı. Halk Sağlığı Anabilim Dalı Başkanının rektörle görüşmek için defalarca randevu talebi karşılıksız kalmıştır. Hatta rektörle görüşme olanağı olmayınca üniversite genel sekreteri ile görüşme girişimi de sonuçsuz kalmıştır. Sonuçta rektör üniversitenin eğitim ve araştırma bölgesini görmek üzere bölgeye geldiğinde, yıllardan beri üniversitenin binlerce öğrencisinin eğitim aldığı ve çok önemli deneyim edindiği

bölgeyi “üniversite için yük” olduğu gerekçesi ile eleştirmiş, Bakanlık ile olan sözleşmeyi uzatmayacağını ifade etmiştir. Bu tutumuyla, halk sağlığı eğitimine ciddi bir darbe vurmuştur. Rektörlüğü döneminde yeniden kurulan Halk Sağlığı Enstitüsü başkanı olarak anabilim dalının en kıdemli öğretim üyesi olan anabilim dalı başkanını atamamıştır.

Bir Anı
Rektörün kapısında
(Zafer Öztek)

Yılıni tam olarak hatırlamıyorum. Anabilim Dalı Başkanlığına vekâlet ediyordum. O günlerde Sağlık Bakanlığı ile Üniversite arasındaki işbirliği protokolünün süresi dolmuştu; yeni bir protokol imzalanması gerekiyordu. Protokol üzerindeki çalışmalarımı tamamladım ve Rektör Yüksel Bozer’e sunmak ve açıklamalarda bulunmak üzere gittim. Beni odasına kabul etmedi. Sekreteri aracılığı ile protokol taslağını istedi. Ben dışarıda beklerken o içeride metni okudu. Bir süre sonra sekreter dışarıya çıkarak kırmızı ile düzeltmeler yapılmış metni bana verdi ve “böyle olacaktı” dedi. Yapılan düzeltmelerin tamamı yanlış, gereksiz ve halk sağlığı eğitiminin aleyhineydi. İçeri girerek bu durumu açıklamak istedim. Mümkün olmadı. Yüksel Bozer’in halk sağlığına, eğitim bölgelerine ve öğretim üyelerine verdiği değer buydu.

Prof. Dr. C. Çelik TAŞAR (VEKİL)

01.11.1995 - 21.11.1995

Prof. Çelik Taşar çok kısa bir süre Rektör Vekili olarak görev yaptığı için halk sağlığına ilişkin bir icraatı olmamıştır. Ancak, Prof. Yüksel Bozer döneminde Rektör Yardımcısı olarak görev yaptığı dikkate alınırsa, o dönemdeki olumsuz tutuma karşı çıkmamış olması bir talihsizlik olarak görülebilir.

Prof. Dr. Tunçalp ÖZGEN

23.11.1999 - 26.12.2007

Hacettepe Tıp Fakültesinin ilk dönem (1969) mezunlarından olan Tunçalp Özgen Eğitim Araştırma bölgelerinin eğitim açısından olumlu etkilerini yaşayarak bildiği için dönemin Halk Sağlığı Anabilim Dalı Başkanı ile

görüşmesinde Bakanlık tarafından iptal edilmiş olan protokolü yeniden oluşturmayı ve Eğitim Bölgelerini aktive etmeyi düşündüğünü ifade etmiştir. Ancak eğitim bölgelerinde öğrencilerin yararlandığı altyapının üniversite tarafından sağlanması konusunda bütçe olanaklarının yetersizliği nedeni ile bu düşünce gerçekleşmemiştir. Bununla birlikte 2004 yılında Halk Sağlığı Enstitüsünün geliştirilmesi talebine olumlu yaklaşmış ve Anabilim Dalı da bu düşünceyi desteklerse Rektörlük olarak destek sağlayacağını ifade etmiş, ancak o dönemdeki Anabilim Dalı Başkanının ve öğretim üyelerinin çoğunluğunun destek vermemesi nedeni ile bu düşünce de gerçekleşmemiştir. Tunçalp Özgen'in Prof. Nusret Fişek büstünün yapılışına katkı vermesi ve büstün Halk Sağlığı Enstitüsü binasının girişine yerleştirilmesini sağlamasını minnetle anmaktayız.

Tunçalp zgen, Nusret Fişek büstünü açarken

Bir anı
Prof. Dr. Nusret Fişek Toplantı Salonu
(Nazmi Bilir)

Halk Sağlığı Anabilim Dalı ve Halk Sağlığı Enstitüsü 2002 yılında kuruluşundan beri bulunduğu yerden yeni yapılan bir binaya taşındı. Bu şekilde daha geniş fizik mekâna, toplantı salonu ve dersliklere sahip olduk. Hacettepede ve ülkemizde çağdaş halk sağlığı biliminin kurucusu Nusret Hocamızın adını yeni kuşaklara aktarmak amacıyla Hocamızın adına bir toplantı salonu oluşturmayı planladık. Bu konudaki dileğimizi rektörümüze ilettiğimde memnuniyetle karşıladı ve gerekli idari işlemlerden sonra 2003 yılında toplantı salonumuza Prof. Dr. Nusret Fişek Eğitim Salonu adını verdik. Salonun açılışını rektörümüz ve emekli olan hocalarımızın da katılımı ile Hocamızın değerli eşi Perihan Fişek yaptı.

Prof. Dr. Uğur ERDENER

26.12.2007 - 26.12.2011

Prof. Erdener döneminde Halk Sağlığı ile ilgili en önemli olay, Halk Sağlığı Enstitüsünün ve Anabilim Dalının bulunduğu binanın ön cephesine seramik bir “Halk Sağlığı Amblemi” yerleştirilmesine izin ve destek vermesidir. Söz konusu amblem Halk Sağlığı Enstitüsünün kimlik kazanması için önemli bir girişim olmuştur. Ayrıca, Tıp Fakültesi binasının girişine yerleştirilen ünlü tıp bilim insanları arasında Prof. Nusret Fişek büstü de Onun döneminde Üniversitenin Güzel Sanatlar Fakültesinde yapılmış ve törenle açılmıştır.

İz Bırakanlar Büstleri açılış töreni – İz bıkınlardan birisi de Prof. Nusret Fişek

Prof. Dr. A. Murat TUNCER

26.12.2011 - 13.01.2016

Halk Sağlığı Enstitüsünün geliştirilmesine en çok desteği veren rektörlerdendir. Onun döneminde Enstitüye geniş bir fizik mekân tahsis edilmiş, kadro sağlanmışır. Lisansüstü eğitim programlarının Enstitü şemsiyesi (çatısı) altında şekillenmesi de onun döneminde olmuştur.

**Bir Anı
Bina tahsisi
(Zafer Öztekin)**

2012 yılının Temmuz ayında yapılan emeklilik törenimde Rektör Murat Tuncer bir konuşma yaptı. Övgü dolu sözlerinden çok aklımda kalan cümlesi şudur: *“Halen Halk Sağlığı Enstitüsünün bulunduğu binadaki diğer birimleri başka yerlere taşıyarak o binayı bütünüyle Halk Sağlığı Enstitüsüne tahsis edeceğim.”* Bunu gerçekleştirmeye süresi yetmedi. Bir halk sağlıkçı ve sözü edilen Enstitünün geçmiş dönem müdürlerinden birisi olarak bu düşüncenin bir gün gerçekleşmesini umuyor ve bekliyorum.

Prof. Dr. A. Haluk ÖZEN

14.01.2016 - 24.06.2020

Halk Sağlığı Enstitüsü çatısı altında şekillenmiş olan lisansüstü programların yeniden Sağlık Bilimleri Enstitüsü altında ve Tıp Fakültesinin Halk Sağlığı Anabilim Dalı tarafından sürdürülmesi şeklindeki değişikliği yapmıştır. Bu şekilde Enstitünün önünü kesmiş, hem halk sağlığı alanının hem de üniversitenin önemli bir gelişme potansiyeli konusundaki fırsat iyi değerlendirilmemiştir. Öte yandan, onun döneminde Prof. Dr. Çağatay Güler bir süre Tıp Fakültesi Dekan Vekili olarak görev yapmıştır. Rektör Özen'in döneminde halk sağlığı ile ilgili olumlu bir gelişme anılarda yoktur.

Prof. Dr. Mehmet Cahit GÜRAN

26.06.2020 -

Kendinden önceki 10 rektör hekim ve Tıp Fakültesi öğretim üyesiydi. Prof. Güran, Hacettepe Üniversitesindeki bu geleneği bozmuş ve ilk kez tıp dışından bir Maliye Profesörü rektör olarak atanmıştır. Henüz kendisinin halk sağlığı konusundaki uygulamalarını değerlendirmek için erkendir. Konunun tamamen dışında olan bir kişi olması nedeniyle Tıp Fakültesi yöneticilerine ve halk sağlığı hocalarımıza önemli sorumluluklar düşmektedir.

SONSÖZ

Bu kitabın yazarları olarak yaşamımızın yaklaşık 50 yılını Hacettepe Üniversitesinde geçirdik; 18 yaşında öğrenci olarak girdiğimiz Üniversiteden 67 yaşında emekli olarak ayrıldık. Hacettepede “reşit” olduk; Hacettepeden “emekli” olduk. Bu uzun süre içinde Hacettepenin doğuşuna ve gelişmesine tanıklık ettik. Tanık olduklarımızın çoğunu mutlulukla anımsıyoruz. Kuşkusuz mümkün olsa da anılarımızdan silebilsek dediğimiz olaylar da oldu. Fakat bunlar bizim Hacettepeli olmaktan gurur duymamıza engel olmadı.

Hacettepe yerleşkelerinin mantar gibi yükselişini yaşadık; tıp eğitimi reformu içinde büyüdük; kardeş fakültelerinin yeşermelerini izledik; yeni mesleklerin ortaya çıkışlarını gözledik; bir tıp fakültesinin nasıl önder olabildiğine ve bir üniversitenin bir ülkedeki eğitim sistemini nasıl yönlendirdiğine tanık olduk; halk sağlığının ne olduğunu burada öğrendik, öğrettik ve gösterdik. Hacettepe ruhunu Hacettepe dışına taşıdık.

Hacettepe ülkemizde halk sağlığının tartışmasız beşiği ve merkezi olmuştur. Türkiye’de halk sağlığı çınarının kökleri hala Hacettepededir. Bu çınarın gövdesinden çıkan dallar o kadar geliştirdi ve yeşerdi ki çınarın gövdesi ve kökleri onların gölgesinde kalmaya başladı. Bu görüntü son derece mutluluk vericidir. Bu görüntü Hacettepenin başarısıdır.

Hacettepe, Türkiye’de halk sağlığı eğitimi ve uygulamalarının temelini atma misyonunu üstlendi. Bu misyonu ilk 50 yıl içinde başarıyla yerine getirdi; ülkenin dört yanına tohumlar attı. Hacettepeden yolu geçen birçok uzman gittikleri yörelerde filizlendi, yeşerdi, ağaç oldu. Şimdi onlar kendi tohumlarını yayıyorlar.

Öte yandan, ülkemizde halk sağlığı alanında Hacettepenin daha fazla ve olumlu katkılarının olabileceği bazı fırsatların kaçırılmış olmasından, kuruluş yıllarındaki bazı “altın olayların” sürdürülememesinden üzüntü duyuyoruz. Bu fırsatların kaçırılmasında ülkenin genel durumunun, Yüksek Öğretim Kurumunun ve halk sağlıkçıların kontrol edemeyeceği çok saydaki etmenin rolü olduğunun farkındayız.

Nedeni ne olursa olsun tanık olduğumuz bazı olaylar için “keşke öyle olmasaydı” demekten kendimizi alıkoyamıyoruz.

Keşke, Hacettepenin kuruluşunun gerekçesi olan “Toplum Hekimliği Enstitüsü” kapatılmasaydı;

Keşke, 1992 yılında kurulan Halk Sağlığı Enstitüsünün yakaladığı ivme daha da hızlansaydı; geri dönüşler olmasaydı;

Keşke, söz verildiği gibi Halk Sağlığı Enstitüsü için daha geniş bir mekân sağlanabilseydi;

Keşke, Halk Sağlığı Enstitüsü için daha fazla kadro sağlanabilseydi;

Keşke, bilim dalı olan alanlar birer anabilim dalı şekline dönüştürölüp sayıları da arttırılabilseydi;

Keşke, çift uzmanlık eğitime devam edilebilseydi;

Keşke, Üniversite eğitim ve araştırma bölgelerindeki etkinliğini sürdürebilseydi;

Keşke, halk sağlığı araştırma görevlileri çalıştıkları birinci basamakta sorumlu hekim olarak çalışmaya devam edebilselerdi;

Keşke, tıp dışı dallardan gelen hocalar halk sağlığı eğitimi içinde daha fazla yer alabilseydi;

Keşke, fakültenin ilk yılında başlayan aile kliniği uygulaması sürdürülebilseydi;

Keşke, kuruluş yıllarında olduğu gibi tıp fakültesinin bütün dönemlerinde halk sağlığı eğitimi verilmeye devam etseydi;

Keşke, YİSME modeli ülkeye yayılabilseydi;

Keşke, uluslararası nitelikteki girişimlerin sayıları arttırabilse ve DSÖ işbirliği merkezlerin eski canlılıkları korunup daha da geliştirilebilseydi.

Bu keşkeler bizim çalışma dönemimiz sırasında ve sonrasında olan güzel şeyleri göz ardı ettiğimiz anlamına gelmemelidir. Hacettepede halk sağlığı eğitimi ve uygulamaları bazı iniş ve çıkışlara karşın hep ileriye ve yukarıya doğru olmuştur.

Halk sağlığına gönöl verdiğimizden buyana geçen 50 yılı aşkın sürede çok önemli gelişmelere tanık olduk. Birer Hacettepeli olarak bu aşamaya gelinmesinde pay sahibi olmaktan gurur duyuyor, görev ve sorumluluğumuzu yerine getirmiş olmanın huzurunu yaşıyoruz. Ülkenin dört yanında yeni meşalelerin parlamakta olduğunu görüyor ve geleceğe umutla bakıyoruz.

KAYNAKLAR

- Akın A. (2012) Türkiye’de Değişen Nüfus ve Sağlık Politikaları Doğrultusunda İsteyerek Düşükler ve Üreme Sağlığı Hizmet Sunumunda geleceğe Bakış. Türkiye Halk Sağlığı Dergisi: 10: 43-60.
- Akın A. (2021) Türkiye’de sağlık eğitim araştırma bölgeleri: Nereden nereye. Eser E, editör. Bölge Sağlık Yönetimi. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri; sayfa 42-50.
- Akman M. (1997) Yaşantımda Hacettepe ve Sonrası, 2. Baskı, Meteksan, Ankara.
- Aslan D, Bağcı-Bosi T, Yıldız AN. (2006) Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Profili, Hacettepe Halk Sağlığı Vakfı Yayını, Ankara.
- Bilir N. (1976) Periyodik Sağlık Kontrollerinde Ebelerin Katkısı Konusunda Yöntem Geliştirme Araştırması, Toplum Hekimliği Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Bilir N. (1986) Yenice İş Sağlığı Merkezi Çalışmalarının Değerlendirilmesi, HÜTF HS Anabilim Dalı Yayını, No. 86/38.
- Bilir N. (2012) Çubuk SG Başkanlığı Bölgesi İzlenimlerim, Anılarla Çubuk Sağlık, Eğitim ve Araştırma Bölgesi Raporu, Ed: Y. Öztürk içinde, sayfa 87-89.
- Bilir N. (2014) Sağlık okuryazarlığı, Turk J Public Health 12: 61-68.

- Bilir N. (2021) Türkiye’de Dünden Bugüne İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetleri, Sağlık ve Sosyal Yardım Vakfı Yayını
- Çivi S. (2012) Çubuk SG Başkanlığı Bölgesi İzlenimlerim, Anılarla Çubuk Sağlık, Eğitim ve Araştırma Bölgesi Raporu, Ed: Y. Öztürk içinde, sayfa 94-98.
- Çöl M. (2018) Halk Sağlığı Anabilim Dallarının Tarihçesi / Mezuniyet Öncesi Halk Sağlığı Eğitimi: Ed: Okyay P, Dedeoğlu N, Öztekin Z. Tarihsel Açından Türkiye’de Halk Sağlığı, HASUDER yayını.
- Dünya Sağlık Örgütü ve Türkiye İlişkileri (1997) Sağlık Bakanlığı Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı. (<https://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/dsoandturkey.pdf>)
- Editorial (2011) Medicine is a Social Science in its Very Bone and Marrow, Mayo Clinic Proceedings, 86: 930-932.
- Eren N. (1994) Sağlık Eğitim Araştırma Bölgeleri. Toplum ve Hekim, Ankara: 2010, 9:55.
- Eren N, Tanrıtanır N (1998) Cumhuriyet ve Sağlık, TTB yayını, Ankara.
- Ertuğ C. Türkiye’de ve Dünyada İhsan Doğramacı Olayı, Komat Matbaacılık Sanayi Ticaret AŞ, 1996, İstanbul, sayfa 33-40.
- Fişek N. (1983) Halk Sağlığına Giriş HÜ, DSÖ Hizmet Araştırma ve Araştırmacı Yetiştirme Merkezi, Yayın No. 2.
- GATS (2016), Global Adult Tobacco Survey, 2016, Turkey, FactSheet

- Gray RH, Ramos R, Akın A. (1980) Manual for the Provision on Intrauterine Devices, WHO, Geneva.
- Halk Sağlığı/Toplum Hekimliği Uzmanı Meslek Tanımı, Bilgi ve Beceriler Listesi, Ankara, 2002.
- HASUDER (2002) Halk Sağlığı / Toplum Hekimliği Uzmanının – Meslek Tanımı, Bilgi ve Becerileri, Halk Sağlığı Uzmanları Derneği, Ankara.
- HASUDER (2015), Yönetim Kurulu Başkanlarının Kaleminden Halk Sağlığı Uzmanları Derneğinin 20 yılı, Ankara.
- Health Literacy. The Solid Facts. Ed: Kickbusch I, Pelikan LM, Apfel F, Tsouros AD. World Health Organization, Regional Office for Europe, 2013.
- Hempel, Sandra (2006). Tıbbi Dedektif: John Snow, Kolera ve Broad Street Pompasının Gizemi. Granta Kitapları. ISBN 1862078424
- <http://www.halksagligi.hacettepe.edu.tr/ekler/pdf/uzmanlarson.pdf>
- <http://www.t-hasak.org>
- <https://halksagligiyeterlik.org/halk-sagligi-uzmanlik-egitimi-cekirdek-mufredati/> erişim tarihi: 30 Mayıs 2021.
- İzgi C, Çoban M. (2014) Tıpta Uzmanlık Dallarının Cumhuriyet Dönemindeki Değişimi, Lokman Hekim Journal;4(1):26-37
- Kılıç B, Şahan C, Bahadır H (2014), Dünyada ve Türkiye'de Halk Sağlığı Uzmanlık Eğitiminin Tarihçesi, İçeriği ve İstihdam Politikaları, TAF Prev Med Bull; 1 3 (6): 495-504

- Kılıç, B., Aksakoğlu, G. (2006), Eğitim Araştırma ve Sağlık B6lgelele (1964-2005)– Toplum Hekimliği B6lteni, Cilt 25, Sayı 3.
- Krieger N. Birn AE. (1998) A Vision of Social Justice as the Foundation of Public Health: Commemorating 150 Years of the Spirit of 1848. American Journal of Public Health, 88: 1603-1606.
- MacMahon B, Pugh TF. (1975) Epidemiology – Principles and Methods, Little Brown & Co.
- N6fus Planlaması Hakkında Kanun, Sayı 2827, 1983 (<http://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2827.pdf>)
- 6zcan C. (2018) Halk Sağlığı Ders Notları Celal Bayar 6niversitesi Tıp Fk6ltesi HS Anabilim Dalı
- 6zcebe H, Bilir N, Aslan D. (2011) T6rkiye’de Sigara İçilmeyen Kamusal Alanların ve İşyerlerinin Genişletilmesi, Sigara Karşıtı Politika ve Uygulamaların Değerlendirilmesi Proje Raporu.
- 6ztek Z (1973) 1971 Yılında Etimesđut Eğitim ve Araştırma B6lgesinde 6ocukluk 6ağında En Sık G6r6len Hastalıklar ve Morbidite Hızları, 6ocuk Sağlığı ve Hastalıkları Uzmanlık Tezi, H.6. 6ocuk Sağlığı Enstit6s6, Ankara.
- 6ztek, Z. (1992), Nusret Fişek ile s6yleşi - 18 Mart 1986, TTB Merkez Konseyi.
- 6ztek Z. (1995) Sağlık hizmetlerinin gelişmesi a6ısından Eğitim ve Araştırma B6lgelele. Toplum ve Hekim, Mayıs-Haziran 10(67):62-64.
- 6ztek Z. (2017) Sağlıkta Altın Olaylar – Genişletilmiş 2. Baskı, Sağlık ve Sosyal Yardım Vakfı Yayını, Ankara.

- Öztekin Z. (2020) Halk Sağlığı – Kuramlar ve Uygulamalar, Sağlık ve Sosyal Yardım Vakfı Yayını.
- Öztürk Y. (1983) Bir Sağlık Ocağı Hekiminin Sağlık Ocağı Çalışmaları ve Toplum Kalkınmasındaki Rolü, Çağ Matbaası, Ankara.
- Peker M. (2009) Türkiye’de Nüfusbilimin Kurumsallaşması Ve Bu Süreçte Prof. Dr. Nusret H. Fişek’in Yeri, Memleket Siyaset Yönetim, Cilt: 4, Sayı: 11, sayfa 132-162.
- Taylor R, Rieger A. (1985) Medicine as social science: Rudolf Virchow on the typhus epidemic in Upper Silesia, Int J Health Serv. 1985, 15(4): 547-59, doi: 10.2190/XX9V-ACD4-KUXD-COE5).
- Tezcan S. (2018) Nüfus ve Sağlık Araştırmaları, Tarihsel Bakışla Türkiye’de Halk Sağlığı, (Ed. Okyay P, Dedeoğlu N, Öztekin Z, HASUDER Yayını, sayfa 298-303.